

РОЗДІЛ 2

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ І ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В АПК

УДК 631.115.11.009.12

ВПЛИВ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

І. Яців, д. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. В аграрному секторі України співіснують різні за принципами й метою функціонування сільгоспвиробники – господарства населення й підприємства. Упродовж тривалого часу позиції господарств населення в системі аграрного виробництва послаблюються. Якщо у 2003 році на них припадало 66% загального обсягу виробництва валової сільськогосподарської продукції, то у 2012 році – 49%, а у 2013 році, за попередніми даними, цей показник зменшився до 46%. Таку тенденцію можна вважати позитивною, адже загалом ці господарства неспроможні забезпечити інноваційний розвиток і належний рівень конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва в умовах відкритості агропродовольчого ринку нашої країни.

Водночас роль господарств населення в системі аграрного виробництва сьогодні ще настільки велика, що ослаблення окремих їх позицій загострює ризики зниження продовольчої безпеки країни. У розпорядженні цих господарств опинилися великі обсяги земельних ресурсів, які не завжди ефективно використовуються. Функціонування господарств населення справляє потужний вплив на конкурентне середовище, яке склалося в аграрному секторі України. Цей вплив належить брати до уваги для обґрунтування принципів і конкретних механізмів реалізації аграрної політики, яку здійснює уряд країни, у визначенні перспектив розвитку сільських територій, плануванні діяльності окремих суб'єктів агробізнесу на локальному рівні, що визначає високу актуальність вивчення його особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені, представники органів законодавчої та виконавчої влади приділяють велику увагу вивченню стану та перспектив розвитку господарств населення в системі аграрного виробництва. Серед опублікованих останніми роками результатів глибоких теоретичних досліджень на цю тему варто виділити праці Т.В. Беркути, В.К. Збарського, Ю.П. Макаренка, М.Й. Маліка, Б.Й. Пасхавера, І.В. Прокопи, І.В. Свиноуса, В.П. Рябоконя, Г.В. Черевка та інших авторів. Дослідники практично одностайно відзначають украй важливу роль господарств населення в економіці нашої країни, у вирішенні соціальних проблем на селі. Водночас у поглядах окремих авторів на

перспективи подальшого розвитку таких господарств, їх майбутнє місце в системі аграрного виробництва спостерігаємо певні розходження.

Окремі вчені відзначають, що широкий розвиток господарств населення є ознакою відсталості аграрного сектору країни [2, с. 4; 6, с. 189], вважають, що через невеликі розміри і примітивний низькотехнологічний характер виробництва їх можливості до нарощування продуктивності є вкрай обмеженими або практично вичерпані [10, с. 13]. Професор В.К. Збарський, посиляючись на відсутність необхідної й достовірної інформації, критично сприймає поширену серед деяких вітчизняних дослідників тезу, згідно з якою особисті селянські господарства є ефективнішими за інші форми господарювання [4, с. 24].

Натомість професор Г.В. Черевко вважає, що розвиток таких господарств гальмується ставленням до них як до “підсобних” і “неперспективних” [12, с. 247]. Таку саму думку висловлюють І.В. Прокопа та Т.В. Беркута, додаючи, що потенційно можливий внесок сімейного господарювання у відродження сільськогосподарського виробництва недооцінюється вітчизняною аграрною політикою [9, с. 231]. Ще категоричніше висловлюється академік Б.Й. Пасхавер, вважаючи, що тенденції діяльності господарств населення дають підстави для оптимістичних прогнозів розвитку малих форм господарювання [8, с. 25]. За твердженням академіка Ю.О. Лупенка, вагома роль господарств населення у структурі виробництва сільськогосподарської продукції збережеться принаймні до 2020 року, причому в рослинництві їх частка навіть зростатиме [5, с. 12].

Учені наголошують на важливості трансформації окремих господарств населення в підприємницькі структури [6, с. 182; 7, с. 24; 9, с. 231], необхідності їх співпраці зі сільськогосподарськими підприємствами [4, с. 25–26; 10, с. 16]. Водночас недостатньо уваги приділяють вивченню впливу діяльності господарств населення на конкурентне середовище в аграрному секторі, зокрема їх впливу на діяльність сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. У нашому дослідженні ставилося завдання з’ясувати основні прояви та характер впливу діяльності господарств населення на формування конкурентного середовища в сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу. Конкурентне середовище є сукупністю елементів (сил, умов, чинників), які, впливаючи на взаємовідносини суб’єктів господарювання з конкурентами, визначають їх поведінку, результати функціонування, перспективи розвитку. Складовими цього середовища є ринкові чинники та інститути. Ринкові чинники представлені впливом елементів ринкової кон’юнктури (попиту, пропозиції, ціни), розподілом ринку між окремими виробниками. Інститути представляють норми і правила – формальні (закріплені в офіційних документах регуляторного характеру) та неформальні (добровільні норми поведінки), які визначають засади функціонування окремих суб’єктів господарювання. Господарства населення, виробляючи великі обсяги сільськогосподарської продукції, істотно впливають як на ринкові чинники, так і на формальні й неформальні інститути конкурентного середовища в аграрному секторі.

Функціонування господарств населення має прямий і опосередкований вплив на кон'юнктуру агропродовольчого ринку, а відтак і на конкурентне середовище загалом. Прямий вплив проявляється через реалізацію ними сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, внаслідок чого зростає пропозиція окремих видів агропродовольчих товарів, що позначається на ринкових позиціях інших її продавців. Основною формою прояву опосередкованого впливу є споживання населенням продукції, виробленої в особистому господарстві, що зменшує попит на товарну продовольчу продукцію, насамперед з боку сільського населення.

Загалом існуюча тенденція до зменшення частки господарств населення у виробництві сільськогосподарської продукції створює додаткові можливості для диверсифікації та розгортання діяльності аграрних підприємств. Однак не такими однозначними є результати конкуренції між основними формами сільгоспвиробників на окремих продуктових сегментах. Динаміка показників, які відображають процеси цієї внутрішньогалузевої конкуренції, показана в табл. 1.

Упродовж останніх років спостерігаємо суттєве зменшення обсягів реалізації господарствами населення основних видів продукції тваринництва. Певне збільшення у 2012 році обсягів продажу м'яса пов'язане з державною підтримкою відгодівлі молодняку великої рогатої худоби, однак тенденція до зменшення ролі господарств населення у формуванні пропозиції м'ясопродуктів вітчизняного виробництва очевидна.

Більшість товарної пропозиції яєць в Україні формується підприємствами (птахофабриками). Господарства населення утримують порівняно невеликий, але доволі стабільний за кількісними параметрами ринковий сегмент, позиціонуючи себе як виробників яєць високої якості. Ймовірно, вони й надалі утримуватимуть цю ринкову нішу, не вступаючи в гостру пряму конкуренцію з птахофабриками.

Зменшення обсягів продажу господарствами населення молока відбувається в умовах недостатнього задоволення рівня споживчого попиту на молокопродукти всередині країни. Це вказує на слабкий конкурентний вплив з боку господарств населення на функціонування молочного скотарства в підприємствах. Ба більше, претензії до якості молочної сировини, виробленої в господарствах населення, обумовлюють необхідність і безальтернативність відродження й розвитку великих молокотоварних ферм.

Інакшу ситуацію спостерігаємо на ринках продукції рослинництва. Незаперечним є домінування сільськогосподарських підприємств на ринках продукції вирощування технічних культур (олійних, цукрового буряку тощо). Натомість несподіваними виглядають показники реалізації господарствами населення зерна. Як відомо, останніми роками сільськогосподарські підприємства різко збільшили його виробництво. Завдяки цьому повністю задовольняються внутрішні потреби в зерні й значну його частку експортують. Здавалося б, можливості господарств населення реалізовувати вирощене ними зерно повинні зменшитися. Однак наведені в табл. 1 дані свідчать про помітне збільшення обсягу реалізації цими господарствами зерна і продуктів його переробки.

Таблиця 1

Реалізація основних видів продукції господарствами населення
України*

Показник	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2008 р., +/-
М'ясо та м'ясні продукти					
Обсяг реалізації, тис. т	344,1	273,4	197,1	230,4	- 113,7
до обсягу виробництва, %	34,1	29,6	21,2	24,5	- 9,6
до обсягу реалізації підприємствами, %	58,8	24,0	16,2	18,2	- 40,6
Молоко та молочні продукти					
Обсяг реалізації, тис. т	6069,1	4466,0	4369,1	4332,7	- 1736,4
до обсягу виробництва, %	54,5	49,4	49,4	49,0	- 5,5
до обсягу реалізації підприємствами, %	269,6	217,4	209,5	181,7	- 87,9
Яйця					
Обсяг реалізації, млн шт.	853,5	627,9	812,9	759,7	- 93,8
до обсягу виробництва, %	13,0	9,2	11,7	10,7	- 2,3
до обсягу реалізації підприємствами, %	14,0	6,5	7,2	6,7	- 7,3
Зерно та продукти його переробки					
Обсяг реалізації, тис. т	2872,0	3538,6	4031,5	4151,0	1279,0
до обсягу виробництва, %	31,1	37,3	32,2	40,9	9,8
до обсягу реалізації підприємствами, %	13,1	13,7	12,9	11,1	- 2,0
Картопля					
Обсяг реалізації, тис. т	3458,7	3544,8	3830,9	3203,2	- 255,5
до обсягу виробництва, %	18,0	19,5	16,3	14,2	- 3,8
до обсягу реалізації підприємствами, %	21,77	9,13	8,41	5,68	- 16,09
Овочі і баштанні					
Обсяг реалізації, тис. т	1614,7	1825,2	1940,4	2078,7	464,0
до обсягу виробництва, %	23,8	23,3	21,7	22,3	- 1,5
до обсягу реалізації підприємствами, %	210,8	183,4	151,3	155,3	- 55,5
Плоди, ягоди та виноград					
Обсяг реалізації, тис. т	409,0	538,3	455,8	657,0	248,0
до обсягу виробництва, %	24,4	36,9	28,5	40,1	15,7
до обсягу реалізації підприємствами, %	137,8	134,1	100,1	151,2	13,4

*Розраховано за даними статистичних збірників "Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України" за відповідні роки [1].

Отже ринок зерна і продуктів його переробки характеризується великою місткістю й складною структурою, зокрема наявністю сегментів, на яких свої економічні інтереси можуть задовольняти й господарства населення. Активність останніх в окремих нішах вітчизняного ринку зерна й продуктів його переробки збільшує експортний потенціал зернопродуктового підкомплексу України, який формується переважно за рахунок продукції, виробленої підприємствами. Очевидно, певний вплив господарств населення на економічні результати виробництва зерна підприємствами існує, однак негативні (для підприємств) його аспекти пом'якшуються тим, що різні категорії виробників зорієнтовані на різні ринкові ніші.

Упродовж останніх років спостерігаємо тенденцію до збільшення обсягів реалізації господарствами населення картоплі, овочів, плодів і ягід, яка забезпечується зростанням обсягів їх виробництва. Конкуренція між господарствами населення й сільськогосподарськими підприємствами на ринках відповідних видів продукції проявляється доволі помітно. Більшість відповідної продукції вітчизняного виробництва, що надходить до кінцевих споживачів, вирощують саме в господарствах населення. Окремі селянські сім'ї часто налаштовані проводити доволі активну діяльність на ринках картоплі, овочів, фруктів і ягід, що доводиться враховувати тим сільськогосподарським підприємствам, які прагнуть розширювати свою присутність на цих самих ринках.

Як зазначено, опосередкований вплив господарств населення на кон'юнктуру агропродовольчих ринків проявляється у споживанні сім'ями продуктів харчування, вироблених в їх особистих господарствах, що зменшує ринковий попит на сільськогосподарську продукцію. У 2012 році частка спожитих м'яса і м'ясопродуктів власного виробництва становила в домогосподарствах України у сільській місцевості 32,9% від загального обсягу їх споживання, молока і молокопродуктів – 37,3%, фруктів, ягід, горіхів, винограду – 33,3%, яєць – 66,3%, картоплі – 86,9%, овочів і баштанних – 50,8% [3, с. 283]. У динаміці ці показники залишаються відносно стабільними, що, вважаємо, свідчить про вагомий вплив на поведінку сільського населення не тільки економічних чинників, а й неформальних інститутів (традицій, звичок).

У господарствах населення задіяні значні обсяги виробничих ресурсів, що зумовлює загострення конкуренції за право їх використання. Особливо помітно на конкурентне середовище в аграрному секторі впливає розподіл між окремими категоріями сільгоспвиробників земельних ресурсів. Наприкінці 2012 року в розпорядженні господарств населення перебувало 38% сільськогосподарських угідь, у тому числі 36% ріллі. Однак цього року майже 30% використовуваної ними ріллі залишалися незасіяними, тоді як сільськогосподарські підприємства, за даними звітності, обробляли практично всі орні землі. Частина господарств населення демонструє високі показники технологічної ефективності використання угідь. Водночас відсутність дієвих механізмів перерозподілу земельних ресурсів на користь ефективних користувачів ускладнює розвиток системи сільськогосподарського виробництва загалом.

Господарства населення мають помітний і неоднозначний вплив на ринок трудових ресурсів. З одного боку, праця в особистому господарстві є основним джерелом доходів для багатьох сільських жителів, що знижує рівень соціальної напруги, а з іншого – господарства населення є місцем додаткової (окрім основної діяльності) трудової активності, обсяги якої в Україні оцінюють приблизно в 1,4 млн умовних працівників [8, с. 23]. Слід зазначити, що така зайнятість призводить до надмірної втомлюваності, є причиною низької продуктивності праці на основному робочому місці. Крім того, вона опосередковано впливає на формування відносно низького рівня оплати праці в багатьох сферах національної економіки, зокрема в сільськогосподарських підприємствах. Перспективна роль господарств населення в системі аграрного виробництва визначатиметься впливом особистих селянських господарств (як виду діяльності) на формування доходів селянських сімей. Наведені в табл. 2 дані свідчать, що цей вплив упродовж останніх років зменшувався. Особисте господарство перестає вважатися дієвим засобом вирішення соціально-економічних проблем сільського населення країни.

Таблиця 2

Доходи та витрати, пов'язані зі сільськогосподарським виробництвом,
у домогосподарствах України в сільській місцевості,
в середньому за місяць із розрахунку на одне домогосподарство*

Показник	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Доходи від продажу с.-г. продукції, грн	171,31	254,55	343,48	356,75	342,25
Частка доходів від продажу с.-г. продукції у грошових доходах домогосподарств, %	17,2	11,5	13,2	12,2	10,5
Вартість спожитої продукції, отриманої від особистого підсобного господарства та від самозаготівель, грн	183,70	336,75	406,85	431,89	368,37
Частка доходів від с.-г. виробництва** у загальних доходах домогосподарств, %	29,3	22,6	24,3	23,0	19,1
Грошові витрати на особисте підсобне господарство, грн	75,46	124,55	147,22	169,52	172,63
До загального обсягу грошових витрат, %	8,7	6,4	6,5	6,7	6,3

*Розраховано за даними статистичних збірників “Витрати і ресурси домогосподарств України (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України)” за відповідні роки.

** Враховуючи доходи від продажу сільськогосподарської продукції та вартість спожитої продукції, отриманої від особистого підсобного господарства та самозаготівель.

Зменшується в динаміці й частка видатків домогосподарств сільської місцевості на особисте підсобне господарство у структурі їх грошових витрат. Водночас абсолютний обсяг цих видатків зростає швидшими темпами, аніж доходи від продажу сільськогосподарської продукції, що можна вважати індикатором зниження економічної вигідності товарного агровиробництва в господарствах населення.

Слід, однак, враховувати, що наведені в табл. 2 дані є усередненими, а отже, не відображають повною мірою тих процесів, які відбуваються в середовищі господарств населення. Для багатьох селянських сімей ведення особистого господарства має неабияке значення. Варто у зв'язку з цим звернути увагу на помітне збільшення упродовж останніх років технічних засобів у господарствах населення країни. Зокрема кількість використовуваних ними мінітракторів і мотоблоків збільшилася у 2012 році порівняно з 2005 роком у чотири рази, тракторів – на 36, зернозбиральних комбайнів – на 77% [11, с. 209].

Спостерігається посилення диференціації господарств населення за рівнем доходів, отримуваних від сільськогосподарського виробництва. Добробут більшості сільських домогосподарств усе менше залежить від цієї діяльності. Водночас утворюється група суб'єктів господарювання, які, не маючи юридичного статусу суб'єкта малого підприємництва в аграрному бізнесі, фактично набули ознак такого. Саме з результатами їх функціонування слід пов'язувати повніше використання можливостей сектора аграрної економіки, представленого господарствами населення.

Зорієнтовані на ведення аграрного бізнесу господарства населення спроможні досягти найпомітнішого успіху на ринкових сегментах, які не викликають значного зацікавлення у середніх і великих сільськогосподарських підприємств. Ідеться про застосування ними стратегії фокусування, яка спрямована на уникнення прямої конкуренції й надає шанс дрібним виробникам, котрі не володіють потужними конкурентними перевагами. Розгортання діяльності таких виробників вимагає удосконалення системи їх державної підтримки. Процес відповідних удосконалень можна розглядати як результат впливу діяльності господарств населення на формальні інститути в сільському господарстві.

Сьогодні вплив господарств населення на формування формальних інститутів конкурентного середовища в галузі залишається невеликим. Не набули системного характеру заходи з підтримки цих господарств на національному рівні. Як доволі скромні доводиться оцінювати результати розвитку кооперації за участю господарств населення, заходи з підтримки їх діяльності на локальному рівні. Розвиток відповідних формальних інститутів не переломить тенденцію до поступового згортання діяльності господарств населення загалом, однак є необхідною умовою повнішого використання їх ресурсного потенціалу.

Висновки. Господарства населення помітно впливають на ринкові чинники конкурентного середовища в аграрному секторі економіки України. Йдеться про їх вагомий внесок у формування пропозиції молока, м'яса, картоплі, овочів, плодів на вітчизняному агропродовольчому ринку, задоволення значної частки попиту на продовольство продукцією власного виробництва. Водночас незворотний процес

до зменшення значущості ведення особистого господарства у формуванні доходів домогосподарств сільської місцевості призводить до послаблення цього впливу. Конкуренція між господарствами населення і сільськогосподарськими підприємствами здебільшого не набуває особливо гострого характеру, оскільки відповідні суб'єкти зорієнтовані на різні сегменти аграрного ринку.

Зростає потреба в системних конструктивних змінах у формальних інститутах конкурентного середовища, які б враховували потреби групи господарств населення, спроможних трансформуватися у дрібнобізнесові структури. Рівень ініціативності самих суб'єктів господарювання, зацікавлених у відповідних змінах, сьогодні недостатній. Вирішувати цю проблему пропонуємо через участь власників господарств населення у громадських об'єднаннях на локальному рівні.

Бібліографічний список

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України : стат. зб. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – К. : [б. в.], 2013. – 56 с. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
2. Березівський П. С. Шляхи розвитку особистих селянських господарств : монографія / П. С. Березівський, Л. Я. Балаш. – Львів : Львів. нац. аграр. ун-т, 2008. – 187 с.
3. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2012 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : стат. зб. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – К. : [б. в.], 2013. – Ч. 1. – 377 с. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
4. Збарський В. К. Особисті селянські господарства – основа формування малого підприємництва на селі : наукова доповідь / В. К. Збарський, А. І. Липов'як-Мелкозьорова ; за ред. проф. В. К. Збарського. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 106 с.
5. Лупенко Ю. О. Формування перспективної моделі сільського господарства України / Ю. О. Лупенко // Економіка АПК. – 2012. – № 11. – С. 10–14.
6. Макаренко Ю. П. Малі форми господарювання в аграрному виробництві : монографія / Ю. П. Макаренко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 296 с.
7. Малік М. Й. Теоретичні засади та напрями трансформації особистих селянських господарств / М. Й. Малік, В. М. Заяць // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 87–95.
8. Пасхавер Б. Й. Малі форми аграрного виробництва / Б. Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2013. – № 11. – С. 18–26.
9. Прокопа І. В. Господарства населення в сучасному аграрному виробництві і сільському розвитку / І. В. Прокопа, Т. В. Беркута ; НАН України ; Інститут екон. та прогнозув. – К. : [б. в.], 2011. – 240 с.
10. Рябоконт В. П. Розвиток сільських домогосподарств в умовах трансформації аграрного сектора економіки / В. П. Рябоконт // Економіка АПК. – 2013. – № 9. – С. 12–19.
11. Сільське господарство України : стат. зб. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – К. : [б. в.], 2013. – 402 с. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
12. Черевко Г. В. Дуалістична модель аграрного сектору економіки в Україні: оцінка і перспективи / Г. В. Черевко // Теоретичні основи і практичні аспекти використання ресурсоощадних технологій для підвищення ефективності агропромислового виробництва і розвитку сільських територій : матеріали Міжнар. наук.-практ. форуму, 18-20 вересня 2013 року. – Львів, 2013. – С. 245–251.

Яців І. Вплив господарств населення на формування конкурентного середовища в сільському господарстві України

Розглядаються процеси в діяльності господарств населення України. Показано вплив результатів цієї діяльності на формування окремих характеристик конкурентного середовища в аграрному секторі. Відзначено особливості прояву діяльності господарств населення на окремих сегментах агропродовольчого ринку. Показано зв'язок між перспективами розвитку господарств населення та їх роллю у формуванні доходів селянських сімей. Зазначено, що поряд із загальним зменшенням цієї ролі відбувається створення групи господарств, спроможних трансформуватися в суб'єкти підприємницької діяльності. Виявлено слабкий вплив діяльності господарств населення на інститути конкурентного середовища.

Ключові слова: господарства населення, сільськогосподарське виробництво, конкурентне середовище, ринок сільськогосподарської продукції.

Yatsiv I. Influence of households on the formation of competitive environment in agriculture of Ukraine

Some processes in activity of households in Ukraine are considered. Influence of results of these activities on the formation of certain characteristics of competitive environment in the agrarian sector is highlighted as well. Some peculiarities of impact of households' activity on certain segments of agrofood market are distinguished. Connection between prospects of development of households and their role in the formation of peasant families' profits is also shown in the article. It is pointed out that beside general decrease of this role there is a tendency to organize a group of households will be able to be transformed in entities involved in entrepreneurial activities. Slight impact of activity of households on institutes of competitive environment is found out.

Key words: households, agricultural production, competitive environment, market of agricultural products.

Яцив И. Влияние хозяйств населения на формирование конкурентной среды в сельском хозяйстве Украины

Рассматриваются процессы в деятельности хозяйств населения Украины. Показано влияние результатов этой деятельности на формирование отдельных характеристик конкурентной среды в аграрном секторе. Отмечены особенности проявления деятельности хозяйств населения на отдельных сегментах агропродовольственного рынка. Показана связь между перспективами развития хозяйств населения и их ролью в формировании доходов крестьянских семей. Отмечено, что рядом с общим уменьшением этой роли происходит создание группы хозяйств, способных трансформироваться в субъекты предпринимательской деятельности. Установлено слабое влияние деятельности хозяйств населения на институты конкурентной среды.

Ключевые слова: хозяйства населения, сельскохозяйственное производство, конкурентная среда, рынок сельскохозяйственной продукции.

УДК 631.162 (477.83)

**ВИРОБНИЦТВО І РЕАЛІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ОСОБИСТИМИ
СЕЛЯНСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ ЛЬВІВЩИНИ**

*В. Андрійв, д. ю. н., Ю. Коверко
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Упродовж тривалого періоду основними виробниками сільськогосподарської продукції залишаються особисті селянські господарства. Виробляючи вагомую частку продовольства, вони опинилися сам на сам із питанням збуту, оскільки низький рівень співпраці з переробними підприємствами зумовлює пошук альтернативних шляхів реалізації продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виробництва і реалізації продукції, виробленої особистими селянськими господарствами, досліджені багатьма вченими, зокрема А.С. Музиченком [1], Т.І. Шевченко [4], О.М. Шпицаком, І.В. Свиноусом [5] тощо. Однак досі не налагодженим залишається механізм реалізації сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – аналіз обсягів виробництва і реалізації окремих видів сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами Львівщини та визначення напрямів подолання збутової проблеми в малих формах господарювання на селі.

Виклад основного матеріалу. Домінуючими виробниками сільськогосподарської продукції в сучасних умовах є особисті селянські господарства. Зокрема на Львівщині вони виробляють 53,48% м'яса, 95,78% молока, 37,19% зернових і зернобобових культур. Протягом останніх років у виробництві цих видів сільськогосподарської продукції відбулися певні зміни (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва основних видів сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами Львівщини*

Продукція	Обсяг виробництва, т					
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2008 р., %
Зернові і зернобобові культури	356706	356323	298608	395052	396369	111,12
М'ясо	101693	97073	95928	92491	93091	91,54
Молоко	707627	657765	633251	606508	594984	84,08

*Джерело [3].

Упродовж 2008–2012 рр. спостерігалось збільшення виробництва зернових і зернобобових культур на 11,12 %. У виробництві продукції тваринництва натомість негативна динаміка.

Особисті селянські господарства Львівщини можна вважати основним осередком тваринництва. Адже в них зосереджена більша частка поголів'я: 89,91 % великої рогатої худоби, у тому числі 93,95 % корів; 98,38 % коней; 96,79 % кролів; 88,39 % овець та кіз; 58,24 % свиней.

У структурі виробленого в особистих селянських господарствах м'яса основну частку займають яловичина й телятина, приблизно по чверті відводиться на м'ясо птиці і свинину, а найменшу частку займає кролятина, конина та баранина (див. рис.).

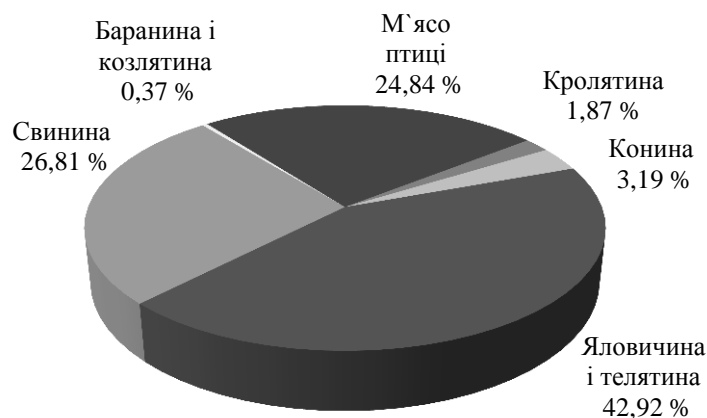

Рис. Структура м'яса, виробленого в особистих селянських господарствах Львівщини.

Відповідно до Закону України «Про особисте селянське господарство» ці господарства мають право реалізовувати надлишки виробленої продукції. Для багатьох з-поміж них саме така діяльність є основним джерелом формування сімейного бюджету і способом виживання на селі.

Продукція, яку виробляють в особистих селянських господарствах, надходить на ринок через самостійний її продаж власниками господарств, збут посередникам, заготівельникам чи безпосередньо переробним підприємствам.

Протягом останніх років спостерігається негативна тенденція щодо надходження виробленої особистими селянськими господарствами продукції на переробні підприємства (табл. 2).

Як видно з табл. 2, обсяги поставок молока особистими селянськими господарствами на переробні підприємства за 2008–2012 рр. зменшилися наполовину. Ще гірша ситуація з поставками худоби та птиці, а також зернових культур.

Зрозуміло, що особисті селянські господарства не можуть конкурувати зі сільськогосподарськими підприємствами у виробництві зернових, зернобобових і технічних культур, оскільки ця діяльність потребує великої земельної площі та

наявності техніки для обробітку ґрунту, посіву і збору врожаю. Однак щодо поставок продукції тваринництва, то, оскільки основна частка поголів'я зосереджена власне в особистих селянських господарствах, відповідно й обсяги поставок повинні бути масштабнішими, а, як видно з табл. 2, протягом п'яти років вони скоротилися на 91,42%.

Таблиця 2

Динаміка надходження сільськогосподарської продукції від особистих селянських господарств Львівщини на переробні підприємства*

Продукція	Обсяг надходження на переробні підприємства, т					
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2008 р., %
Зернові культури	8501	3643	8863	985	895	10,53
Худоба та птиця (у живій вазі)	22718	11577	11933	2032	1950	8,58
Молоко та молочні продукти	124948	81142	79949	73977	64991	52,01

*Джерело [3].

Вважаємо, що таку ситуацію спричинили:

- значні диспропорції цін (ціни, за якими заготівельники чи переробні підприємства закупають продукцію, вироблену особистими селянськими господарствами, в декілька разів нижчі від цін на продукцію, яка пройшла переробку);
- зростаюча монополізація переробки та дистрибуції сільськогосподарської продукції, формування закритих агровиробничих холдингів і груп;
- пріоритетність співпраці переробних підприємств з великими товаровиробниками (великі обсяги поставки, безготівкові розрахунки, супровідна документація тощо).

Виходячи з ролі особистих селянських господарств у підтриманні продовольчої безпеки країни, на державному рівні слід створити умови для їх інтеграції в агропромисловий сектор через вирівнювання цінової політики, стимулювання переробних підприємств до співпраці з особистими селянськими господарствами, державних закупівель сільськогосподарської продукції, створення на базі сільських рад координаційних центрів щодо інформування про товарні можливості господарств тощо.

Висновки. Особисті селянські господарства сьогодні є важливим виробником сільськогосподарської продукції. Однак відсутність умов для їх всебічного виходу на ринок може призвести до зменшення обсягів виробництва і, як наслідок, до порушення продовольчої рівноваги країни в майбутньому. Налагоджена ж система збуту виробленої особистими селянськими господарствами продукції забезпечить стабільність не лише сільським сім'ям, а й переробній промисловості загалом.

Бібліографічний список

1. Музиченко А. С. Особисті селянські господарства в системі суб'єктів аграрного ринку [Електронний ресурс] / А. С. Музиченко, Л. В. Булавка. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.1/179.pdf>.
2. Про особисте селянське господарство : Закон України № 742-IV від 15.05.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?742-15>.
3. Сільськогосподарська діяльність господарств населення Львівської області : стат. зб. – Львів : ГУС у Львівській області, 2013. – 144 с.
4. Шевченко Т. І. Роль інформаційного забезпечення у реалізації продукції особистого селянського господарства та зростанні добробуту селян [Електронний ресурс] / Т. І. Шевченко. – Режим доступу : http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_113/66.pdf.
5. Шпичак О. М. Реалізація продукції особистих селянських господарств – витрати, ціни, ефективність : монографія / О. М. Шпичак, І. В. Свиноус. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 300 с.

Андріїв В., Коверко Ю. Виробництво і реалізація окремих видів сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами Львівщини

Проаналізовано обсяги та динаміку виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами Львівщини. Визначено основні причини зменшення обсягів поставок сільськогосподарської продукції на переробні підприємства та запропоновано шляхи вирішення проблеми.

Ключові слова: особисті селянські господарства, сільськогосподарська продукція, реалізація, переробні підприємства.

Andriiv V., Koverko Y. Production and selling separate agricultural production of the Lviv region personal peasant farming

The aim of the article is to analyze the scope and dynamic of the certain agricultural production manufacture of the Lviv region personal peasant farming. Also it is identified the main reasons of the decrease of the agricultural products delivery scope on the processing enterprises and it is proposed the ways to solve the problem.

Key words: personal peasant farming, agricultural production, selling, processing enterprises.

Андреев В., Коверко Ю. Производство и реализация отдельных видов сельскохозяйственной продукции личными крестьянскими хозяйствами Львовской области

Проанализированы объемы и динамика производства отдельных видов сельскохозяйственной продукции личными крестьянскими хозяйствами Львовской области. Определены основные причины уменьшения объемов поставок сельскохозяйственной продукции на перерабатывающие предприятия и предложены пути решения проблемы.

Ключевые слова: личные крестьянские хозяйства, сельскохозяйственная продукция, реализация, перерабатывающие предприятия.

УДК 338.5:339.13:338.432

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Я. Янишин, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Україну давно вважають житницею Європи, адже основним предметом експорту є продукція сільського господарства. Важливим при цьому є формування ціни на неї. Саме тому одним із провідних аспектів розбудови економічних відносин є вирішення проблем ціноутворення, які мають місце у механізмі функціонування аграрного ринку. З теорії і практики розвитку економічних систем відомо, що економічні відносини у суспільстві формуються навколо ціни, яка визначає принципи і засади перерозподілу вартостей, а також рівень добробуту учасників ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні вчені багато уваги приділяють проблемі ціноутворення, що відображено в їх наукових працях. Зокрема у працях П.Т. Саблука досліджуються переваги і недоліки ціноутворення в аграрній сфері; В.Г. Андрійчук вивчає ефективність виробництва сільськогосподарської продукції. Особливості ціноутворення на ринку аграрної продукції висвітлені у працях Ю.Б. Чаплінського й А.О. Томусяка. Процес та особливості формування ціни описано у працях Д.А. Шевчука.

Постановка завдання. Метою нашого наукового дослідження є визначення особливостей ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції, виявлення існуючих тенденцій та розробка пропозицій щодо удосконалення цінової політики.

Виклад основного матеріалу. Агропродовольча система складається з великої кількості підприємств: виробників, постачальників, переробних підприємств, підприємств харчової промисловості, дистриб'юторів, продавців. Для суб'єктів економічної діяльності основним завданням є отримання прибутку в максимальному розмірі за оптимальних (мінімальних) витрат. У свою чергу економічний інтерес господарювання в аграрній сфері значною мірою залежить від зовнішніх чинників, які в ринкових умовах кардинально змінили порядок формування доходів у сільськогосподарських підприємствах. „Вимогою часу стала необхідність виробляти те, що можна продати й одержати необхідний прибуток. Особливості формування доходів сільськогосподарських товаровиробників зумовлені також високим ступенем відносної монополізації сільського господарства, нееластичністю зв'язку між попитом на аграрну продукцію та цінами на неї, низькою купівельною спроможністю населення України” [3, с. 19].

Виробники сільськогосподарської продукції за певного дефіциту продукції не можуть пропонувати її за цінами, вищими за світові, тому що експортери цієї продукції запропонують її за нижчими цінами. Якщо взяти до уваги те, що ціни на товари, які використовуються для сільськогосподарського виробництва, високі, то, природно, повинні бути високими й ціни на сільськогосподарську продукцію. Якщо такого взаємозв'язку немає, то у країні, як наслідок, сільське господарство

стає збитковим. Звідси висновок: треба перебудовувати насамперед економічний механізм ціноутворення, пристосувати його до вимог ринку.

Як одна зі складових маркетингових засобів ціна товару виконує винятково важливу функцію, яка полягає в одержанні надходжень від реалізації. Саме від цін залежать досягнуті комерційні результати, а правильно обрана цінова політика довгостроково й вирішально впливає як на конкурентоспроможність товарів, так і на виробничо-збутову діяльність підприємства. Крім того, ціна є чинником, що має велике значення для споживачів товарів.

Традиційно у вітчизняній практиці ціноутворення для оцінки витрат підприємства використовують показник «собівартість», хоча в зарубіжних країнах більше поширений термін «витрачання». Під витратами прийнято розуміти всі витрати, що виникають у процесі виготовлення й реалізації виробу і функціонування підприємства загалом. Процес формування витрат у сфері виробництва досить складний, і це пов'язано з тим, що вони виникають на різних стадіях виробничого циклу, по-різному поведуться у разі зміни обсягів виробництва, утворюються як об'єктивно необхідні, так і в результаті незадовільної фінансово-господарської діяльності [5, с. 117].

Перш ніж розробити стратегію формування ціни, підприємство має проаналізувати всі зовнішні і внутрішні чинники, які впливають на рішення. До зовнішніх можна віднести дії уряду, учасників каналів збуту, реакцію споживачів, політику конкурентів, до внутрішніх – витрати фірми (причому не всі їх складові підлягають контролю з боку компанії – ціни на сировину, транспортні витрати, вартість реклами). У разі підвищення витрат фірмі можуть допомогти інші складові комплексу маркетингу: звуження асортименту за рахунок неприбуткових товарів та їх окремих модифікацій; модернізація товарів, їх перепозиціонування, скорочення ступеня диференціації.

Із підвищенням попиту на сільськогосподарську сировину, зумовленим збільшенням попиту на продовольчі товари, які з неї виробляють, зростають ціни і на продукцію сільськогосподарських товаровиробників. В умовах такого зростання частка сільськогосподарських товаровиробників у ціні продуктів кінцевого споживання може навіть збільшитися, проте переробні підприємства продовжують утримувати маркетингову націнку на уже досягнутому або ж навіть вищому рівні, забезпечуючи собі більшу дохідність. Адже, маючи ринкову владу, вони так проводять цінову політику, щоб ціни на сільськогосподарську сировину зростали меншими темпами, ніж зростають ціни на ринку продовольства [1, с. 29].

Формування ціни на сільськогосподарську продукцію є основним чинником, який, з одного боку, впливає на розвиток галузі, а з іншого – на забезпечення населення продуктами харчування, у площині інтересів виробника-споживача така залежність є обернено пропорційною. Для задоволення потреб у базовій групі продуктів харчування існують цільові програми стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, проте діяльність посередників у русі сільськогосподарської сировини від виробників до споживача практично нівелює цей ефект.

Роль цін на сільськогосподарську продукцію розглядають під двома кутами. З одного боку, ціни повинні виступати гарантом прибутковості, а з іншого – стимулювати раціоналізацію (нормування витрат та економію всіх видів ресурсів) сільськогосподарського виробництва, тим самим відсікаючи витрати, що не підлягають відшкодуванню.

Розглянемо динаміку реалізаційних цін на основні види сільськогосподарської продукції (див. табл.).

Таблиця

Динаміка реалізаційних цін на основні види сільськогосподарської продукції, грн/т

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Темпи проросту до попереднього року, %	
				2011 р.	2012 р.
Зернові і зернобобові культури	1120,9	1374,2	1547,1	120,2	112,6
Олійні культури	3018,7	3312,0	3584,0	109,7	108,2
Цукрові буряки	478,5	516,0	426,8	107,8	82,7
Картопля	2131,0	2032,8	1139,6	95,4	56,1
Овочі	2551,6	2139,1	1956,6	83,8	91,5
Худоба та птиця	10797,1	11967,2	13456,9	110,8	112,4
Молоко та молочні прод.	2938,7	3041,6	2662,2	103,5	87,5
Яйця, тис.шт.	470,6	521,5	627,0	110,8	120,3

*Джерело [2].

Як видно з таблиці, середні ціни практично на всі основні види сільськогосподарської продукції зростали у 2011 р. порівняно з 2010 р., а у 2012 р. порівняно з 2011 роком. Винятком є зниження цін на картоплю, овочі та цукрові буряки у 2012 році, що передусім пов'язано з їх хорошим урожаєм. Зниження ціни на молоко та молочну продукцію пов'язано зі зростання імпорту цієї продукції в Україну. Діяльність підприємств молочної галузі у 2010 р. була стрибкоподібною: по-перше, ринок пережив рекордне подорожчання молочної сировини, а український споживач – аналогічне зростання цін на молокопродукти, по-друге, знову «схудло» вітчизняне молочне стадо, а існуюча система підтримки тваринників завдяки реформаторству державних службовців виявилася майже паралізованою. Усе це негативно позначилося на кількісних і якісних показниках сировинної бази галузі. У 2011 р. на українському молочному ринку тривала стагнація, зумовлена, з одного боку, низькою купівельною спроможністю населення, а з іншого – важким становищем самих підприємств.

Однією з основних причин, через які сільське господарство України не може встати з колін, є домінування на аграрному ринку посередницьких структур. Користуючись прогалинами в системі державного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та незадовільним фінансовим становищем

більшості суб'єктів аграрного підприємництва, передусім особистих селянських господарств, вони скуповують продукцію за символічними цінами, що дає змогу отримувати надзвичайно високу норму рентабельності, оскільки продукція доходить до кінцевого споживача за завищеними цінами. Окрім зазначеного, логістичні системи не завжди працюють на користь сільськогосподарських підприємств: дефіцит складських приміщень спричинює штучне заниження цін на сільськогосподарську продукцію, особливо в періоди збирання врожаю. А це сприяє тому, що найбільшу вигоду отримують не виробники продукції, а власники елеваторів і зернохосовищ.

Також слід вказати на відсутність стійких зв'язків між сільськогосподарськими виробниками та супермаркетами (овочевими відділами). На жаль, багато "зеленої" продукції у вітчизняній роздрібній торгівлі представлено виробниками з Туреччини, Польщі, Китаю, Голландії.

У процесі ціноутворення на сільськогосподарську продукцію належить врахувати вплив трьох груп чинників: вартість засобів виробництва та предметів праці; вартість робіт, послуг, насіння; вартість послуг із переробки і реалізації продукції.

Ці чинники потрібно враховувати насамперед, але в ціноутворенні в сільському господарстві слід брати до уваги ще одну особливість – нееквівалентність міжгалузевого обміну і диспаритет цін. Через відсутність еквівалентності міжгалузевого обміну сільське господарство втрачає свої активи, різко знижуються можливості не тільки розширеного, а й простого відтворення виробництва. Ця тенденція заслуговує на увагу й оцінку з огляду на необхідність втручання на державному рівні [4].

Висновки. Ціноутворення на сільськогосподарську продукцію має свої особливості й залежить від низки чинників:

- ✓ суспільна вартість, а отже, й ціна сільськогосподарської продукції, визначається не середніми умовами виробництва, як це має місце в промисловості, а умовами виробництва на відносно гірших за родючістю і розташуванням щодо ринку збуту ділянках землі;

- ✓ необхідність забезпечення принципу еквівалентності в обміні між промисловістю й аграрним сектором. У країнах з ринковою економікою ціни на промислову та сільськогосподарську продукцію у сфері обігу визначаються переважно дією закону попиту та пропозиції. Внаслідок цього ринкові ціни на сільськогосподарську продукцію досить часто не забезпечують еквівалентності в обміні з промисловістю.

- ✓ прямо чи опосередковано забезпечується диференціація цін за природно-кліматичними зонами. Для віднесення того чи іншого району до відповідної зони враховують характер ґрунтів і кліматичні умови, що впливають на врожайність сільськогосподарських культур, собівартість і фондомісткість продукції, рівень рентабельності тощо.

Оскільки в аграрному секторі обмежені можливості вільного ціноутворення, діють рентні чинники і відносно низька еластичність попиту на основні види

сільськогосподарської продукції, то важливим принципом є поєднання вільного ціноутворення з державним регулюванням цін.

Держава повинна використовувати гарантовані або захисні ціни, індексація яких здійснюється залежно від інфляційних процесів, забезпечуючи тим самим мінімальний рівень прибутковості сільськогосподарського виробництва. Такі ціни встановлює держава для закупівлі окремих видів товарів з метою забезпечення своїх мінімальних потреб. Ефективності державної цінової політики досягають тоді, коли ціни впливатимуть на необхідні темпи розширеного відтворення, а прибуток на вкладений капітал буде достатнім, щоб не відбувалося його перетікання в інші галузі. Ціну доцільно визначати виходячи з нормативних показників собівартості виробництва, витрат на збут, плати за оренду земельних ділянок, вартості майна, адміністративних, фінансових та інших витрат операційної діяльності й достатньої норми прибутку.

Бібліографічний список

1. Андрійчук В. Г. Внутрішня будова ринку сільськогосподарської продукції / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 29–35.
2. Держкомстат України: Ціни на основні види сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Саблук П. Т. Ціна – запорука ефективності сільськогосподарського виробництва / П. Т. Саблук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України : економіка, аграрний менеджмент та бізнес / редкол. : Д. О. Мельничук (відп.ред.) та ін. – К. : ВЦ НУБіПУ, 2010. – Вип. 154, ч. 1. – С. 118.
4. Чаплінський Ю. Б. Особливості ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс] / Ю. Б. Чаплінський, А. О. Томусяк. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5_SVMN_2013/Economics/6_128662.doc.htm.
5. Шевчук Д. А. Ценообразование : учеб. пособие / Д. А. Шевчук. – М. : ГроссМедиа : РОСБУХ, 2008. – 240 с.

Янишин Я. Особливості ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції

Проаналізовано внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на процес ціноутворення. Розглянуто роль ціни на сільськогосподарську продукцію. Визначено основні причини занепаду сільського господарства України. Обґрунтовано особливості ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції. Визначено вплив держави на формування ціни на сільськогосподарську продукцію.

Ключові слова: ціна, ціноутворення, сільськогосподарська продукція, ринок, реалізація, собівартість.

Yanyshyn Ya. Features market pricing of agricultural products

In the article the internal and external factors that affect the pricing are analyzed. The role of agricultural prices are considered. The main reasons for the decline of agriculture in Ukraine are defined. The features of market pricing of agricultural products are soundly. The influence of the state on the formation of prices of agricultural products are defined.

Key words: price, pricing, agricultural products, market, implementation, evaluation.

Янишин Я. Особенности ценообразования на рынке сельскохозяйственной продукции

Проанализированы внутренние и внешние факторы, влияющие на процесс ценообразования. Рассмотрена роль цены на сельскохозяйственную продукцию. Определены основные причины упадка сельского хозяйства Украины. Обоснованы особенности ценообразования на рынке сельскохозяйственной продукции. Определено влияние государства на формирование цены на сельскохозяйственную продукцию.

Ключевые слова: цена, ценообразование, сельскохозяйственная продукция, рынок, реализация, себестоимость.

УДК 339.976.2 : 631.1

**НОВІ СКЛАДОВІ СПІЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Н. Василенка, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Україна повинна адаптувати свою політику для стимулювання розвитку сільського господарства та підготовки аграрного сектору до членства в ЄС. Але тут дуже важливо не повторювати помилки “старої” спільної аграрної політики (САП), а мати на увазі нову, змінену САП, основою якої є досягнення конкурентоспроможності на світовій арені без застосування експортних субсидій, зменшення заходів підтримки, що призводять до викривлення торгівлі, та наголос на розвитку сільських територій, захисті навколишнього середовища і продовольчій безпеці. Основою САП є особлива система державної підтримки та регулювання сільського господарства, яка визначає характер розвитку галузі. Впровадження такої системи в Україні – необхідна умова забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору на європейському ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці та економісти неоднозначно оцінюють вплив євроінтеграційних процесів на розвиток сільського господарства. Це зумовлено недостатнім рівнем вивчення процесів, які зародилися та стрімко розвиваються у спільному економічному просторі країн – членів ЄС. Тому всебічне дослідження сутності, принципів і механізмів єдиної аграрної політики ЄС актуальне з огляду на перспективи інтеграції України у спільному майбутньому. Проблематику формування та реалізації заходів САП ЄС вивчали такі вітчизняні дослідники, як О. Бородіна [2], Т. Гоголь [4], Т. Зінчук [6], С. Кваша [7], А. Білоченко [3] та ін. Однак окремі аспекти все ще залишаються недостатньо опрацьованими та висвітленими в економічній літературі. Насамперед ідеться про останні зміни в САП та перспективи її розвитку найближчим часом.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є стислий огляд нових змін та основних реформ САП ЄС на період до 2020 р., що дасть змогу прогнозувати перспективи розвитку галузі та обґрунтувати шляхи адаптації

українського сільського господарства до вимог САП за умови інтеграції України в ЄС.

Виклад основного матеріалу. Спільна аграрна політика поєднує елементи регуляторно-ринкової, цінової, зовнішньоторговельної й структурної політики. Оскільки в аграрній економіці галузевий і територіальний чинники інтегровані в єдине ціле, поступово цілі САП змістилися з вирішення проблем сільського господарства до завдань розвитку сільських територій. Основною метою САП, що залишалася незмінною понад 30 років, є гарантування закупівельних цін для виробників аграрної продукції та підтримка стабільного рівня доходів суб'єктів сільськогосподарського виробництва [4, с. 3].

Для досягнення зазначених цілей ЄС розробив три принципи функціонування САП: вільний рух товарів всередині ЄС та спільні ціни для одних і тих самих товарів; спільність переваг, що передбачає переваги внутрішньо вироблених товарів над імпортованими; спільна фінансова відповідальність за ринкову та цінову політику ЄС [5, с. 3].

Про докорінну зміну в орієнтації САП ЄС свідчить еволюція витрат на її реалізацію, що загалом відповідає зрушенням у політиці, оскільки починаючи з 1992 р. вона переорієнтовується з підтримки товарів через підтримку виробників до підтримки з огляду на інтереси навколишнього середовища.

У 1992 р. витрати на управління ринком складали понад 90% від загальної суми витрат САП та були спрямовані на експортні субсидії й регулювання закупівель. До кінця 2013 р. їх розмір знизився до 5%. Оскільки втручання в ринок було інструментом безпеки в часи кризи, а прямі платежі є основним джерелом підтримки, то 94% з них не пов'язані з виробництвом.

Починаючи з 2014 р. вводяться прямі платежі, спрямовані на підтримку молодих і дрібних фермерів. Обсяг цих платежів визначатимуть держави-учасники. Крім того, частка витрат між «стовпами» політики («стовп 1» – прямі виплати та витрати на регулювання ринку, «стовп 2» – розвиток сільських регіонів) у 2014–2020 рр. може змінюватися з можливістю «перекидання» між ними до 15% національних внесків держав-учасниць. Це дасть змогу досягати кращого цільового витрачання коштів з огляду на конкретні пріоритети [1, с. 3–4].

Попередні реформи призвели до низки змін у САП, і ця не є винятком. Це ще один етап в історії САП. Фермери повинні отримувати винагороду за надання ними послуг для широкої громадськості, таких як пейзажі, біорозмаїття сільськогосподарських угідь, стабільність клімату, навіть якщо вони не мають ринкової вартості. Отож, нова політика є інструментом першого рівня, спрямованим на забезпечення суспільства екологічними благами, а це – одна з основних змін у рамках політики.

Нова структура САП є також ефективнішою, цілеспрямованішою і послідовнішою. Вона заснована на ціліснішому підході до політики підтримки існуючих двох структурних «стовпів», але з більш цілеспрямованими, комплексними і взаємодоповнювальними способами. Обидва «стовпи» САП спрямовані на ефективніше виконання всіх її завдань, із використанням кращих цільових

інструментів першого рівня, представлених регіональним замовленням, і добровільних заходів другого рівня.

Для держав-учасниць створюються гнучкі умови під час складання бюджету та вибору інструментів для першого «стовпа». Ця гнучкість буде, однак, у рамках чітко визначених нормативних і бюджетних обмежень з метою забезпечення рівних умов на європейській арені та гарантій щодо виконання спільних завдань.

Щодо досягнення довгострокових цілей САП, то реформа спрямована на конкурентоспроможність і стійкість сільськогосподарського сектору за рахунок адресності та підвищення ефективності інструментів політики. Основою нової політики є: підвищення конкурентоспроможності сільського господарства ЄС; більш стабільне сільське господарство ЄС [6, с. 5].

Конкурентоспроможність спрямована безпосередньо на зміни в ринкових механізмах, зокрема усунення виробничих обмежень. Усі існуючі обмеження на виробництво цукру, у молочному секторі й виноробстві знімаються, даючи змогу фермерам реагувати на зростання світового попиту. Деякі застарілі схеми підтримки товарів також будуть скасовані, а інші – модернізовані [1, с. 5–6].

Заходи з підтримки співпраці виробників у рамках обох «стовпів» САП повинні також підвищити конкурентоспроможність сільського господарства за рахунок зниження витрат, поліпшення доступу до кредитів і збільшення вартості первинного сектору.

Інші інструменти з другого «стовпа», які підвищують конкурентоспроможність на рівні фермерських господарств, передбачають заходи з реструктуризації та модернізації, а також запуск допомог для молодих фермерів. Крім того, акцентовано увагу на подоланні розриву між наукою і практикою через впровадження Консультативної системи Farm Advisory System, а також навчання та інноваційних програм. Ці інструменти спрямовані на допомогу сільськогосподарському сектору в адаптації до нових тенденцій і технологій, а отже, більшого ресурсозбереження, економічної ефективності і спроможності адаптуватися до нових викликів.

Водночас нова САП пропонує й «чутливіші» заходи соціального захисту, що зміцнює опірність ЄС до кризи управління. Цього досягатимуть за допомогою впровадження ефективніших заходів на ринку, вивчення потенційних загроз порушенню ринку, гнучкості виняткових заходів. Встановлюється резерв коштів для забезпечення фінансовими ресурсами у разі нової кризи у розмірі 400 млн євро за рік (у цінах 2011 р.). Резерв формується за рахунок відрахувань від прямих платежів фермерам. Невикористані суми відшкодовують їм у наступному бюджетному році [1, с. 6].

Крім того, «другий» стовп пропонує новий інструментарій ризик-менеджменту, який передбачає схеми страхування для сільськогосподарських культур, тварин і рослин, а також взаємні фонди і доходи як інструмент стабілізації.

Враховуючи тиск на природні ресурси, сільське господарство повинно поліпшити свої екологічні показники за рахунок безпечніших методів виробництва. Фермери також мусять адаптуватися до викликів, що впливають зі змін у кліматі.

Поліпшення стійкості можна досягти за рахунок об'єднання і додаткових ефектів від різних інструментів. По-перше, це дотримання правил, спрямованих на збереження навколишнього середовища. Вимоги та зобов'язання мають бути виконані для того, щоб отримати повне фінансування САП. Додатково до цього, з 2015 р., САП вводить новий інструмент політики «Прямі зелені виплати». Ці виплати становлять 30% від національних прямих виплат фермерам за підтримку трьох обов'язкових сільськогосподарських практик, а саме підтримку постійних пасовищ, екологічних зон і диверсифікації врожаю. Пріоритетами для «прямих зелених виплат» є ті види діяльності, які вигідні для навколишнього середовища і клімату на більшій частині сільськогосподарських угідь.

На другому рівні щодо досягнення стійкості є положення, яким визначено, що принаймні 30% від бюджету кожної програми сільського розвитку повинні бути зарезервовані для добровільних заходів, сприятливих для навколишнього середовища та змін клімату [1, с. 6–7].

Інші способи досягнення ефективності САП: більш цілеспрямовані і справедливіші прямі виплати; більш стратегічний підхід до розподілу витрат на сільський розвиток.

Пріоритетами сільського розвитку є: 1) сприяння передачі знань та інновацій у сільське і лісове господарство та сільські регіони; 2) підвищення життєздатності ферм і конкурентоспроможності всіх типів сільського господарства в усіх регіонах та заохочення використання фермами інноваційних технологій, зрівноважене управління лісами; 3) сприяння організації харчового ланцюга, у тому числі переробці й реалізації сільськогосподарської продукції, благополуччю тварин і керуванню ризиками в сільському господарстві; 4) відновлення, збереження і розвиток екосистем, пов'язаних із сільським та лісовим господарствами; 5) сприяння підвищенню ефективності використання ресурсів, підтримка заміни їх низьковуглецевими, клімат-безпечна економіка у сільському та лісовому господарстві, харчовій промисловості; 6) сприяння соціальній інтеграції, скорочення бідності й економічний розвиток у сільських регіонах [1, с. 9].

Реформи, втілені у 2013 р., є одними з найзначущіших, з-посеред коли-небудь зроблених. У найближчі місяці на рівні ЄС прийматимуться важливі рішення для реалізації нової САП. Держави-учасниці, окрім розробки своїх нових програм розвитку сільських регіонів, також стоятимуть перед важливим вибором щодо розробки прямих схем виплат зі січня 2015 р. Завдання полягатиме у правильному балансі між досягненням ефективності та дотриманням правил. Приймаючи такі важливі рішення, держави-учасниці відповідальні за те, щоб максимально використати можливості запропонованих реформ, побудувати таку стратегію розвитку сільського господарства, яка забезпечуватиме конкурентоспроможність і сталість у довгостроковій перспективі.

Висновки. Період адаптації національного сільського господарства України до вимог САП ЄС буде досить тривалим і, вочевидь, супроводжуватиметься

певними втратами. З огляду на це необхідні добре продумана програма адаптації вітчизняного аграрного сектору до вимог ЄС і обґрунтування меж впливу та ролі держави у забезпеченні її реалізації та підтримки розвитку сільських територій.

Бібліографічний список

1. Overview of CAP Reform 2014-2020 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://ec.europa.eu>.
2. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції : монографія / авт. кол. : М. Бетлій та ін. ; за ред. О. М. Бородіної. – Ужгород : ІВА, 2006. – 496 с.
3. Білоченко А. Теоретичні засади формування та розвитку спільної аграрної політики країн-членів ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://confiapv.at.ua>.
4. Гоголь Т. В. Пріоритети Спільної аграрної політики ЄС та їх адаптація до умов регіонального розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua>.
5. Еволюція Спільної Аграрної Політики ЄС: Наслідки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ier.com.ua>.
6. Зінчук Т. О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки : монографія / Зінчук Т. О. – Житомир : ДАУ, 2008. – 384 с.
7. Кваша С. М. Заходи єдиної аграрної політики на сільськогосподарських ринках країн ЄС / С. М. Кваша // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 144–147.
8. Клименко І. В. Спільна аграрна політика Європейського Союзу : можливості та виклики для України : аналіт. доп. / І. В. Клименко, М. Г. Бугрій, І. В. Ус. – К. : НІСД, 2011. – 19 с.
9. Чернега О.Б. Промислова і сільськогосподарська політика ЄС : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / О. Б. Чернега, В. С. Білозубенко. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2009. – 252 с.

Василенська Н. Нові складові спільної аграрної політики ЄС

Проведено науково-теоретичний аналіз основних змін спільної аграрної політики, зокрема її структурної складової. Показано, що САП переорієнтовується з підтримки товарів через підтримку виробників до підтримки з огляду на інтереси навколишнього середовища. Доведено, що необхідними є добре продумана програма адаптації вітчизняного аграрного сектору до вимог ЄС і обґрунтування ролі держави у забезпеченні її реалізації та підтримки розвитку сільських територій.

Ключові слова: спільна аграрна політика, євроінтеграція, сільські території, сільське господарство.

Vasylenka N. New components of the EU Common Agricultural Policy

The scientific and theoretical analysis of the major changes of the field of common agricultural policy. CAP away from product based support towards producer support and considerations for the environment. New policy framework addresses each of these issues: enhanced competitiveness of EU agriculture and a more sustainable EU agriculture. Necessary is a reasonable program of adaptation of the domestic agricultural sector to EU requirements and to substantiation the state's role in ensuring its implementation and support of rural development.

Key words: common agricultural policy, european integration, rural areas, agriculture.

Василенська Н. Новые составляющие совместной аграрной политики ЕС

Проведен научно-теоретический анализ основных изменений совместной аграрной политики, в частности ее структурной составляющей. Показано, что САП переориентируется от поддержки товаров через поддержку производителей к поддержке

исходя с интересов окружающей среды. Доказано, что необходимы хорошо продуманная программа адаптации отечественного аграрного сектора с требованиями ЕС и обоснование роли государства в обеспечении реализации и поддержки развития сельских территорий.

Ключевые слова: совместная аграрная политика, евроинтеграция, сельские территории, сельское хозяйство.

УДК 658.152

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ВИРОБНИЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*І. Більський, к. е. н., Р. Дудяк, к. е. н., А. Іванов, к. е. н., І. Магійович, к.е. н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Інвестиційна привабливість іноземного капіталу тісно пов'язана з активізацією залучення іноземних інвестицій, розробленням і впровадженням інвестиційно-інноваційних програм розвитку, створенням відповідної ринкової інфраструктури в аграрному секторі економіки.

У цьому плані чимало завдань стосується покращання інвестиційної привабливості іноземного капіталу в аграрному виробництві, механізм якого та особливості формування є недостатньо вивченими. Тому актуальність та практичне значення вирішення цих питань зумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні вітчизняні науковці чимало уваги приділяють питанню залучення іноземних інвестицій загалом та визначенню інвестиційної привабливості зокрема. Із-посеред них можемо виокремити таких, як Т. Антонечко [1], І. Борейко [2], М. Вітков [4], В. Лановий та ін. Водночас є ще низка питань, які залишаються невирішеними. Зокрема йдеться про проблеми використання кредитно-фондових інструментів як додаткових можливостей залучення іноземних інвестицій в аграрну галузь області. Малодослідженою залишається діяльність провідних структур та органів державного управління щодо залучення та впровадження зарубіжного досвіду стимулювання зовнішніх інвестицій в національну економіку [2].

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – показати динамічність інвестиційних пріоритетів іноземних інвестицій з огляду на переведення економіки аграрного сектору Львівської області на інноваційний шлях розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство значною мірою визначає соціально-економічний розвиток області, рівень життя населення, забезпечення його продуктами харчування, а промисловість – сировиною. За обсягом виробництва на Львівщині ця галузь посідає четверте місце після промисловості, транспорту і зв'язку та торгівлі. Його частка у загальнообласній валовій доданій вартості складає понад 10%. У сільському господарстві працює 16% зайнятого населення [8].

Сучасний аграрний сектор економіки має недостатню інвестиційну привабливість для іноземного капіталу, оскільки інвестори віддають перевагу підприємствам, де є швидший період окупності вкладених коштів, вища прибутковість, більша конкурентоспроможність продукції. Специфічність аграрного виробництва полягає в тому, що, на відміну від промисловості, виробничий цикл може тривати не один рік, а це значно уповільнює оборот авансованого капіталу, причому через сезонність виробництва одержання прибутку і момент вкладення його у наступний цикл виробничого процесу не збігаються.

Незадовільний стан інвестиційної діяльності у сільському господарстві області зумовлений також значною невідповідністю цін на сільськогосподарську та промислову продукцію. Майже п'ятиразовий диспаритет цін на закупівлю ресурсів для виробничого процесу й вироблену аграрієм кінцеву продукцію призводить до зниження прибутковості сільськогосподарського підприємства, а також у деяких випадках до збитковості, яка зумовлена неможливістю аграрного товаровиробника розрахуватися за власними зобов'язаннями [7]. Проте, незважаючи на перелічені чинники інвестиційної привабливості аграрного сектору, інвестиційні вкладення як у сільськогосподарське виробництво, так і в економіку загалом щороку зростають (винятком став тільки 2012 рік (табл. 1)).

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності у Львівській області *

Вид економічної діяльності	2010 р.	2011р.	2012 р.	2012 р. до 2010 р., %
	млн грн			
Всього	8 830,2	12 114,0	11 173,3	126,5
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	294,6	419,7	369,7	125,7
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги	272,8	387,4	354,9	130,0
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	21,8	32,3	14,8	67,9
Рибальство, рибництво	0,4	2,3	2,3	600,0
Промисловість	1 998,1	2 418,3	2 709,1	135,6
Будівництво	1 909,6	1 926,1	2 242,7	117,5

*Джерело: [7, с. 132].

Аналіз табл. 1 показав зростання капітальних інвестицій за видами економічної діяльності. Зокрема загальна кількість інвестицій в усіх видах економічної діяльності області зросла з 8 830,2 млн грн у 2010 р. до 11 173,3 млн грн у 2012 р., що становить 126,5 %, а в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві – відповідно з 294,6 млн грн у 2010 р. до 369,7 млн грн у 2012 р. (125,7 %). Варто звернути увагу на різке збільшення інвестицій в рибальську галузь, на 600 %, що пов'язано із завершенням приватизації риборозвідних ставкових господарств.

Слід констатувати, що сільське господарство області опинилося в таких специфічних геополітичних умовах, коли надходження інвестицій не допоможе відновити аграрні підприємства, оскільки їх просто не існує: «якщо й залишилися на окремих підприємствах певні комори чи складські приміщення, то знайдеться стільки власників та співвласників, які є настільки різношерстими, що їх зібрати до купи дуже складно» [5].

Отже, інвестиційні вкладення в АПК є недостатніми співвідносно до потенційних можливостей. На думку М.І. Кісіля коли фактичні обсяги інвестицій в АПК здійснюються в межах 50-70 % від потреби, то в сільському господарстві відбувається просте відтворення капіталу, інвестиційна діяльність є поміною, а аграрна сфера підтримується на відносно стабільному рівні. Коли ж обсяг інвестицій нижчий за 25%, у галузі спостерігаються кризові явища. Отже, для розширеного відтворення і процвітання сільськогосподарського виробництва інвестиційне забезпечення повинно перевищувати 75% від потреби [2].

В умовах кризового стану підприємств області та відсутності інвестиційних коштів іноземні інвестиції залишаються найбільш вагомим джерелом надходження фінансових ресурсів (табл. 2).

На жаль, кількість прямих іноземних інвестицій в сільське господарство області продовжує щороку зменшуватися – зі 121 404,40 тис. дол. США у 2010 р. до 116 124,90 тис. дол. США у 2012 р., тобто на 5279,5 тис. дол. США (95,7 %).

Все ж таки абсолютний розмір прямих іноземних інвестицій свідчить про розкритий інвесторами економічний потенціал господарств, який у свою чергу є чинником їх інвестиційної привабливості. Поява господарств з іноземними інвестиціями супроводжується привнесенням інноваційних технологій, методів і методологій управління тощо, що у свою чергу вимагає від аграрних підприємств запровадження технологічних і організаційних нововведень з метою збереження своїх позицій на ринку [8].

У структурі надходження прямих іноземних інвестицій частка грошових внесків становила 83,1%. У вигляді рухомого і нерухомого майна надійшло 12,3 млн дол. США інвестицій, у вигляді цінних паперів – 299,4 тис. дол. США, нематеріальних активів – 48,4 тис. дол. США.

Вкладення в економіку області у січні-вересні 2013 р. здійснили інвестори з 31 країни світу. З країн ЄС надійшло 77,3% від загального обсягу інвестицій, з країн СНД – 1,5%, з інших країн світу – 21,3%. Найбільше інвестицій надійшло від партнерів з Польщі – 25,6 млн дол. США, Кіпру – 8 млн дол. США, Великої

Британії – 7 млн дол. США, Британських Віргінських Островів – 6,9 млн дол. США, та Німеччини – 4,1 млн дол. США [5].

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції за видами економічної діяльності, тис. дол. США*

Вид економічної діяльності	Львівська область			
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2010 р., %
На початок року				
ВСЬОГО	1198604,5	1254594,9	1387782,2	115,8
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	121 404,40	119 520,30	116 124,9	95,7
Рибальство, рибництво	182,70	-	-	-
Надійшло упродовж року				
ВСЬОГО	120 486,3	146 460,0	314 321,9	260,9
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	560,40	261,90	1 497,10	267,3
Рибальство, рибництво	-	-	-	-
Приріст за рік				
ВСЬОГО	55 990,40	133 187,30
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	-1 884,10	-3 395,40
Рибальство, рибництво	-182,70	-

* Джерело: [10].

Зацікавленість іноземних інвесторів в освоєнні ринку Львівської області стимулює економічну активність господарств. Однак таке зростання інвестицій не забезпечує необхідного рівня технічного оновлення сільського господарства.

Реалії сьогодення такі, що ризикованість капіталовкладень у сільськогосподарське виробництво оцінюється як занадто висока, передусім через політичну і правову нестабільність держави. У законодавстві відсутній не упереджений підхід до зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності, не простежується чітка позиція держави щодо підтримки іноземного інвестора. Відсутні широкомасштабні програми залучення інвестицій в основні галузі АПК [3]. Сільське господарство від початку не увійшло до переліку інвестиційно привабливих галузей. Адже виробничі, комерційні, інноваційні можливості партнерів обмежені.

Водночас для розробки заходів із залучення іноземних інвестицій, з одного боку, варто формувати сприятливіші умови для інвестиційної діяльності, додатково заохочувати іноземний бізнес, максимально використовувати місцеві переваги; з іншого – варто забезпечувати узгодження економічних інтересів потенційних інвесторів та інтересів регіону [1, с. 36].

Крім стимуляції залучення іноземного капіталу, слід нарешті створити передумови для діяльності інфраструктури ринку цінних паперів в економіці АПК

Львівщини, а саме їх емісію. На теперішньому етапі емісія цінних паперів як засіб залучення додаткових інвестиційних ресурсів для аграрної галузі є ефективнішою порівняно із залученням банківських кредитів із досить високою відсотковою ставкою. У фінансуванні масштабних інвестиційних проектів емісія може скласти серйозну конкуренцію кредитному фінансуванню аграрної галузі [6].

Агропромисловий комплекс Львівщини необхідно вивести на ринок цінних паперів, який управляв би фінансовими потоками, спрямовуючи їх у найперспективніші виробництва комплексу або вилучаючи ресурси з галузей, що працюють неефективно. Цінні папери системи АПК з цього погляду мають перевагу, пов'язану з тим, що їхня основна маса повинна забезпечуватися вартістю землі й нерухомого майна. Необхідною соціально-економічною передумовою створення і розвитку ринку цінних паперів є наявність у системі АПК власників землі, майна, грошових заощаджень, під які можуть бути видані тимчасово або постійно вільні ресурси для залучення їх в економічний оборот [9]. Якщо земля не може бути предметом застави, то про кредит нема що й думати. Нема ринку землі – нема й інвестицій. [6].

Активізація надходження іноземного капіталу на Львівщину має передбачати як стимулювання застосування державних гарантій використання коштів, так і засоби створення первинних умов для залучення іноземних інвестицій у відповідні проекти. Тому дія внутрішніх і зовнішніх чинників на інвестиційний процес вимагає якісних змін у впливі як державної влади, так управління цим процесом.

Висновки. Дослідження інвестиційної привабливості іноземного капіталу в аграрному секторі дало змогу дійти таких висновків:

1. Підвищення інвестиційної привабливості виробництва продукції сільського господарства стає можливим за умови використання зовнішніх і внутрішніх резервів. Проте низький рівень привабливості галузей аграрного сектору для інвесторів не дає змоги в повному обсязі використовувати чинники зовнішнього середовища;

2. Важливішим напрямом вирішення проблеми інвестиційної привабливості аграрного сектору виробництва для іноземного капіталу є розробка та впровадження інвестиційно-інноваційних програм із вирощування, переробки і зберігання сільськогосподарської продукції;

3. Активізація аграрного виробника потребує інвестування іноземного капіталу в розвиток ринкової інфраструктури, мережі оптових ринків сільськогосподарської продукції з комплексом послуг і консультацій.

Щоб аграрний сектор був інвестиційно привабливим для іноземного капіталу, необхідно створити сприятливі умови для виробництва на основі інноваційної моделі розвитку інвестиційних пріоритетів: стратегії провідних галузей аграрного виробництва, збереження і розвиток природно-економічного потенціалу, безвідходного використання виробленої продукції.

Основними чинниками Львівської області, на які іноземний інвестор повинен звертати увагу у виборі інвестування, є: значний ресурсний потенціал,

дешева та готова до праці робоча сила, значна площа вільної території для розташування підприємств, сприятливе для інвестицій розташування області тощо.

Бібліографічний список

1. Фактори, що впливають на іноземні інвестиції / Т. Антонечко, Д. Пруненко, О. Уткін, О. Жиликова // *Фінанси України*. – 2002. – № 10. – С. 35–40.
2. Борейко І. П. Оцінка інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки / І. П. Борейко // *Економіка АПК*. – 2009. – № 12. – С. 70–76.
3. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року // *Економіка АПК*. – 2010. – № 7. – С. 3–10.
4. Вітков М. С. Розвиток інвестиційної політики в сільському господарстві України / М. С. Вітков // *Економіка АПК*. – 2005. – № 11. – С. 53–57.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zik.ua.
6. Павлишенко М. М. Механізм дії закону єдності товарного і грошового обігу в аграрному секторі / М. М. Павлишенко // *Вісник ЛДАУ : економіка АПК*. – 2005. – № 12. – С. 55–60.
7. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 рік. – Львів, 2013. – Ч. 1. – 440 с.
8. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України. Повна версія. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art.
9. Шосталь С. О. Активізація інвестиційного процесу в Україні: проблеми та шляхи їх розв'язання / С. О. Шосталь // *Статистика України*. – 2008. – № 3. – С. 119–123.

Більський І., Дудяк Р., Іванов А., Магійович І. Дослідження інвестиційної привабливості іноземного капіталу в аграрному секторі виробництва Львівської області

Незважаючи на спроби активізації інвестиційної діяльності аграрного сектору економіки, позитивні зміни ще не набули сталого характеру. До того ж ринкова організація економічної діяльності побудована на вільному розподілі інвестицій із властивими їй регіональними та галузевими особливостями умов інвестування. У зв'язку з цим набуває актуальності проблема покращання інвестиційного клімату та підвищення привабливості залучення іноземного капіталу у вітчизняних сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: активізація, агропромисловий комплекс, інвестиції, інвестиційний клімат, ефективність, виробництво, капіталовкладення.

Bilskiy I., Dudyak R., Ivanov A., Magiyovich I. Investigation of investment attractiveness of foreign capital in the agricultural production sector in Lviv region

Despite attempts to stimulate investment agricultural sector, improvements are not yet sustainable. In addition, the market organization of economic activity is based on the free distribution of investment inherent regional and sectoral peculiarities investment conditions. In this context, the relevance becomes the problem of improving the investment climate and increase the attractiveness of foreign capital in local farms.

Key words: activation, agriculture, investment, investment climate, efficiency, production, investment.

Бильский И., Дудяк Р., Иванов А., Магийович И. Исследование инвестиционной привлекательности иностранного капитала в аграрном секторе производства Львовской области

Несмотря на попытки активизации инвестиционной деятельности аграрного сектора экономики, позитивные изменения еще не получили устойчивый характер. К тому

же, рыночная организация экономической деятельности построена на свободном распределении инвестиций с присущими ей региональными и отраслевыми особенностями условий инвестирования. В связи с этим приобретает актуальность проблема улучшения инвестиционного климата и повышения привлекательности привлечения иностранного капитала в отечественных сельскохозяйственных предприятиях.

Ключевые слова: активизация, агропромышленный комплекс, инвестиции, инвестиционный климат, эффективность, производство, капиталовложения.

УДК 338.432:334.012.82.003.13

ІНТЕГРОВАНІ ХОЛДИНГОВІ СТРУКТУРИ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД ФУНКЦІОНУВАННЯ АПК УКРАЇНИ

Р. Хірівський, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Поступове насичення більшості секторів економіки України, зокрема фінансового та сектору промисловості, за уповільнення темпів зростання ВВП держави призвело до загострення конкуренції. Наслідком цього став пошук корпораціями нових секторів інвестування фінансових та організаційних ресурсів. Як результат, у 2012 році понад 12% світових інвестицій в АПК припали на аграрний сектор України. Такі тенденції призвели до активізації в аграрному секторі економіки інтеграційних процесів, а відтак до розвитку структур холдингового типу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси формування та функціонування холдингових структур в АПК України вивчали вітчизняні учені, серед котрих варто виділити В.Я. Амбросова, С.І. Архієреєва, С.І. Дем'яненка та А.В. Кучера. У своїх працях вони детально аналізують структурну побудову, принципи функціонування і тенденції розвитку холдингових формувань в аграрній сфері.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – визначення причин інтенсифікації інтеграційних процесів в АПК, виникнення, розширення масштабів і коригування напрямів діяльності агрохолдингів.

Виклад основного матеріалу. Перехід агропромислового комплексу України на ринкові засади діяльності збільшив його привабливість для проникнення капіталу. Цьому сприяла велика кількість земельних, трудових і технічних ресурсів. Проте ці позитивні чинники нівелювали низькі ефективність виробництва і ступінь переробки сировини, велика кількість посередників на ринку, висока собівартість продукції, і, як наслідок, її висока реалізаційна ціна. Українські сільськогосподарські виробники опинилися в ситуації, коли більшість валової доданої вартості перебуває у власності посередників і переробних структур, котрі, користуючись монопольним становищем на ринку, максимізують прибуток за рахунок мінімізації закупівельних цін на сільськогосподарську сировину [1]. Дрібні сільськогосподарські підприємства з огляду на відсутність надійних каналів

матеріального постачання та збуту готової продукції, не маючи достатніх фінансових ресурсів на модернізацію виробничого обладнання (табл. 1) та впровадження інновацій, не змогли скласти гідної конкуренції закордонним сільськогосподарським товаровиробникам [3].

Таблиця 1
Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення) економіки України (у фактичних цінах)

Показник	1995* р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.
Всього, млн грн	937 816,0	17 552,0	23 629,0	32 573,0	39 439,0
Сільське господарство, млн грн	74 268,0	814,0	871,0	1 617,0	1661,0
Частка сільського господарства, %	7,9	4,6	3,7	5,0	4,3

* 1995 рік у млрд крб.

Практично відсутнім було банківське кредитування аграрного сектору. Зокрема у структурі капітальних інвестицій (капітальних вкладень) за джерелами фінансування найбільшу питому вагу займали власні кошти підприємств – 69%, водночас кредити банків та інші позики складали 5, кошти іноземних інвесторів – 4, вітчизняні інвестиції – 2, кошти державного бюджету – 5 та місцевого бюджету – 3 відсотки (дані за 2012 р.). У результаті обсяг валового виробництва за перше десятиліття функціонування аграрної реформи (1990–2000 рр.) знизився у чотири рази (див. рис.).

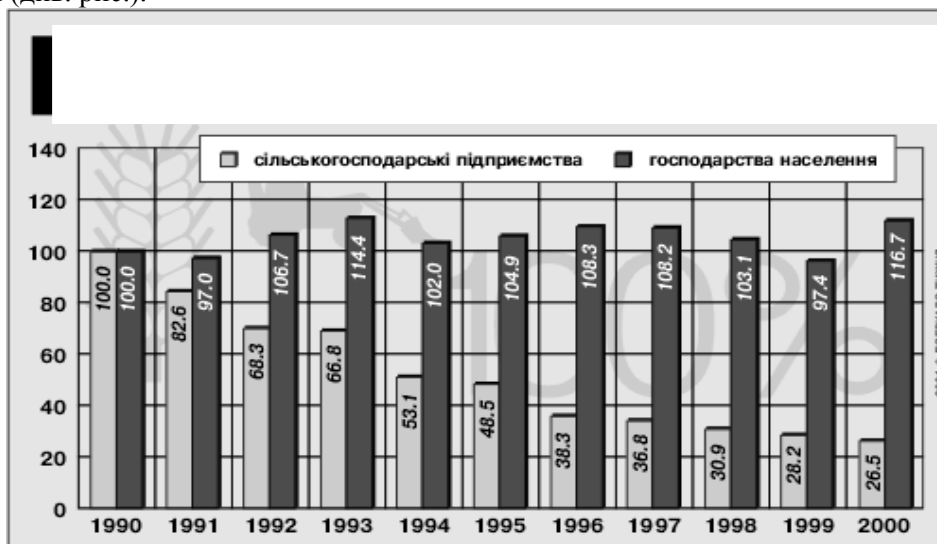

Рис. Індекс продукції сільського господарства за категоріями господарств.

Тому на тлі існуючого стану сільського господарства та сформованих тенденцій його розвитку особливої значущості набула розробка нових системних

підходів до організації великотоварних інтегрованих сільськогосподарських підприємств.

На думку Н.А. Волкової, “в умовах дестабілізації забезпечити нормальні економічні відносини всіх партнерів можна тільки через формування інтегрованої економіки з відпрацюванням внутрішньовиробничих відносин” [7, с. 7].

Як показує практика, більшість вітчизняних великотоварних сільськогосподарських структур як початковий етап формування обрали горизонтальну інтеграцію, тобто об’єднання та організаційно-економічну взаємодію підприємств однієї або декількох галузей, які виробляють однорідну продукцію або виконують різні операції з її виробництва. В українських реаліях вона полягає у нарощуванні масштабів виробництва через додаткову оренду земельних площ, придбання однотипних підприємств або частки акцій в них (формування холдингових структур). Отож, використовуючи ефект масштабу, здійснюють економію трансакційних витрат, котрі спричинені: 1) непевністю аграрного ринку; 2) порушенням традиційних каналів збуту (реалізації) продукції; 3) відносно невеликими розмірами більшості підприємств.

У зв’язку з цим економічно обґрунтованим став бурхливий розвиток в аграрному секторі вертикально інтегрованих холдингових структур. За визначенням дослідників [1; 2], агрохолдинг становить сукупність юридичних осіб, пов’язаних договірними та майновими відносинами щодо управління головною компанією діяльністю інших учасників. Головна компанія має право приймати рішення, які потім реалізують інші учасники об’єднання. Основним нормативно-правовим документом, що регламентує діяльність холдингових структур, є Закон України “Про холдингові компанії в Україні” [8].

Холдингові агропромислові структури мають достатні фінансові ресурси для здійснення інвестицій у власне виробництво, а також замкнутий цикл виробництва, що забезпечує їм такі переваги:

1) робить їх економічно незалежними від підприємств – виробників сировини та підприємств – виробників сільськогосподарської продукції, зменшує ризики втрати продукції; маючи власні точки збуту готової продукції, вони незалежні від диктату цін реалізаційних мереж;

2) зменшує втрати значної частки валової доданої вартості;

3) створює можливість гармонійно розподіляти отриманий прибуток відповідно до потреб структурних підрозділів, що представляють ланки виробництва, а не до частки окремих підрозділів у формуванні загального прибутку. Завдяки цьому значні інвестиції отримують підприємства – виробники сільськогосподарської сировини.

Тому закономірно, що на сьогодні в сільському господарстві України функціонує 79 холдингових структур, кожна з яких орендує понад 10 тис. га сільськогосподарських угідь, їх загальний земельний банк склав понад 5,7 млн га, що становить 15,6% усіх сільськогосподарських угідь України [2; 4].

Основною стратегією розвитку холдингів на початковому етапі функціонування (1999–2008 рр.) було безперервне збільшення земельного банку та виробничих ресурсів незалежно від галузі діяльності.

Світова фінансова криза 2008 р. значно скоригувала стратегії розвитку агрохолдингів. Незважаючи на збереження відданості стратегії експансії, основну увагу холдинги приділяють поліпшенню кадрового складу та зміцненню фінансової ситуації. Зокрема, за даними журналу Forbes, у 2012–2013 рр. вітчизняні агрохолдинги значно підвищили рівень оплати праці як топ-менеджменту, так і рядових працівників. Середня заробітна плата управлінців, наприклад, “Астарти”, у 2012 р. склала 362 тис. дол. США, “Milkiland” – 310 тис., “Миронівського хлібопродукту” – 290 тис. дол. США.

Насичення ринку аграрної продукції та зростання конкуренції в середовищі агропромислових структур України змушує їх поглинати конкуруючі структури, залучати значні фінансові ресурси, розміщуючи власні акції на міжнародних фінансових біржах (табл. 2) [9].

Таблиця 2

Діяльність українських агрохолдингів на фондовому ринку

Рей- тинг	Назва	Біржі, на котрих розміщені акції	Ринкова капіталізація, млн дол. США
1	МПХ	Лондонська фондова біржа (35% акцій)	1197,2
2	Укрленд- фармінг	Структурні підрозділи котируються на Лондонській та Франкфуртській біржах	987,4
3	Мрія	Франкфуртська фондова біржа (28% акцій)	832,5
4	Кернел	Варшавська фондова біржа (17% акцій)	732,1
5	NCH Capital	Франкфуртська фондова біржа (32,2% акцій)	132,0
6	Астарта-Київ	Варшавська фондова біржа (34% акцій)	102,4
7	Агротон	Варшавська фондова біржа (26,2% акцій)	81,3
8	Синтал	Франкфуртська фондова біржа (32,2% акцій)	120,7
9	Valinor	Лондонська фондова біржа (35% акцій)	17,2
10	УАІ	Заплановано IPO у 2013 році	–

Завдяки інвестиційній діяльності агрохолдингів у 2011–2012 рр. зросли обсяги виробництва практично всього спектру сільськогосподарської продукції.

Зокрема, за даними Міністерства фінансів, у 2012 р. прибуток від експорту продукції сільського господарства та харчової промисловості перевищив прибуток, отриманий від експорту продукції металургії. Виробництво та експорт в агросфері

ростуть темпами, що значно випереджають практично всі галузі виробництва. Зовнішня торгівля продукцією АПК, виготовленою в Україні, склала 18,2 млрд дол. США, що на 40% більше, ніж у 2011 році. Майже 25% від усієї експортної виручки у 2012 р. припало на продукцію, виготовлену в секторі АПК. Темпи росту капітальних інвестицій у вітчизняне сільське господарство протягом останніх семи років склали 191%. Проте не варто ідеалізувати діяльність агрохолдингів. Зокрема необхідність значних інвестицій робить більшість компаній заручниками кредиторів, що зазвичай призводить до перерозподілу активів.

Вертикально інтегровані групи компаній використовують систему податкових пільг для сільського господарства (передусім фіксований сільгосподаток) з метою мінімізації оподаткування в інших галузях (зокрема переробці й торгівлі). Найчастіше для цих операцій використовують галузі тваринництва й птахівництва, які займають значно менші земельні площі, ніж рослинницькі підприємства, але платять сільгосподаток, виходячи з орендованих земель. Тому варто впровадити диференціацію податкових пільг, встановивши їх для дрібних товаровиробників і фермерів, відштовхуючись від доходу, кількості робочих місць і розміру орендованої земельної ділянки [10].

Висновки. Кризові явища в економіці України внаслідок розпорошеності виробництва зумовили здійснення яскраво виражених інтеграційних процесів, що покладені в основу створення великотоварних структур. Зазначені структури, поєднавши повний цикл виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, досягли мінімізації втрат валової доданої вартості реалізованої продукції та гармонійного їх розподілу поміж ланками виробництва.

Проте досліджувані об'єкти мають низку недоліків, зокрема:

- 1) недостатня увага до розвитку соціальної сфери села та екологічної ситуації в сільській місцевості;
- 2) монополізація цілих секторів економіки України;
- 3) уникання сплати податків внаслідок переведення прибутку в сектори з пільговим оподаткуванням.

Бібліографічний список

1. Пугачёва Е. Н. Инвестиционная привлекательность аграрных предприятий / Е. Н. Пугачёва. – Донецк : ДонНУ, 2001. – 216 с.
2. Сільське господарство України : стат. зб. за 2010 рік / за ред. Ю. М. Остапчука. – К. : Державний комітет статистики України, 2011. – 384 с.
3. Аграрна реформа в Україні: досягнення та прорахунки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uceps.org/ukr/article.php?news_id=141.
4. Земельный банк Украины. Собственники украинских земель [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zet.in.ua/economic/otrasli/apk/zemelnyj-bank-ukrainy-sobstvenniki-ukrainskix-zemelZ>.
5. Белокрылова О. С. Занятость и рынок труда [Электронный ресурс] / О. С. Белокрылова, А. А. Заиченко. – Режим доступа : <http://www.transeconom.boom.ru/issues/book/book1.htm>.
6. Вініченко І. І. Удосконалення інвестиційного процесу на основі кооперації та агропромислової інтеграції / І. І. Вініченко // Економіка та держава. – 2007. – № 5. – С. 33–36.

7. Волкова Н. А. Интеграция сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий / Н. А. Волкова, Н. В. Королькова // Аграрная наука. – 2002. – № 6. – С. 7–8.
8. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-15 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 34. – С. 291.

Хірівський Р. Інтегровані холдингові структури у посткризовий період функціонування АПК України

Холдингові компанії в Україні як соціальне та економічне явище виникли на початку 2000-х років. Їхнє становлення та бурхливий розвиток спричинені сприятливим податковим та інституційним середовищем діяльності, низькою вартістю ресурсів. Відсутність значущої конкуренції спричинила їх домінування на внутрішньому ринку. Поза тим, існує низка загроз, котрі вказані структури спричиняють своєю діяльністю. Це стосується погіршення екологічної ситуації в сільській місцевості, втрати робочих місць, ухиляння від сплати податків.

Ключові слова: холдингові компанії, інтеграційні процеси, фондовий ринок, інвестиційна діяльність.

Khirivskiy R. Integrated holding companies in the post-crisis period of the agricultural sector of Ukraine

Holdings in the Ukraine as a social and economic phenomenon emerged in the early 2000 s. Their formation and rapid development caused by favorable tax environment and institutional activity, low-cost resources. The lack of significant competition caused their dominance in the domestic market. Nevertheless, there are a number of threats that are listed structure causing its activities. This applies to environmental degradation in rural areas, loss of jobs, tax evasion .

Key words: holdings, integration processes, stock market investments.

Хири́вский Р. Интегрированные холдинговые структуры в посткризисный период функционирования АПК Украины

Холдинговые компании в Украине как социальное и экономическое явление возникли в начале 2000-х годов. Их становление и бурное развитие вызваны благоприятной налоговой и институциональной средой деятельности, низкой стоимостью ресурсов. Отсутствие значимой конкуренции вызвало их доминирование на внутреннем рынке. Кроме того, существует ряд угроз, которые указанные структуры вызывают своей деятельностью. Это касается ухудшения экологической ситуации в сельской местности, потери рабочих мест, уклонения от уплаты налогов.

Ключевые слова: холдинговые компании, интеграционные процессы, фондовый рынок, инвестиционная деятельность.

УДК 339.54:631.11

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Г. Гринишин, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Розвиток світового ринку в умовах глобалізації економіки зумовлює масштабні зміни в зовнішньоекономічній діяльності України загалом і вітчизняного АПК зокрема. З огляду на це дослідження розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агропромислового комплексу набувають нині особливої актуальності. Кризу, яка охопила агропродовольчу сферу нашої держави, можна подолати через формування ефективної стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності, пошук нових механізмів залучення іноземного капіталу, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції, особливо експортно орієнтованої, та підтримання продовольчої безпеки країни.

У зв'язку зі вступом України до СОТ та орієнтацією на євроінтеграцію важливим стає питання стосовно врахування всіх негативних і позитивних наслідків цих процесів, пристосування АПК України до вимог цих організацій. Це зумовлює необхідність розроблення виваженої та збалансованої зовнішньоторговельної політики, визначення напрямів формування та ефективної реалізації експортного потенціалу, вдосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретичних і практичних аспектів зовнішньоекономічної діяльності розглянуті в наукових працях В. Власова, Ю. Губені, В. Губенка, Ю. Данька, Т. Зінчук, С. Кваші, Л. Лісової, Л. Михайлової, І. Паски, П. Саблука, В. Ткаченко та інших авторів. Ці вчені глибоко вивчали проблеми управління, регулювання, стимулювання та закономірності розвитку зовнішньоекономічної діяльності за участю підприємств АПК.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є обґрунтування перспективних напрямів вдосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняне сільське господарство, зважаючи на якість сільськогосподарських угідь та кліматичні особливості, потенційно може стати найпродуктивнішим в Європі. При цьому є всі передумови для того, щоб наша країна стала найкрупнішим на континенті експортером сільськогосподарської продукції. Нарощування експортного потенціалу країни забезпечує надходження коштів до підприємств АПК незалежно від кон'юнктури на внутрішньому ринку. Однак для того, щоб потенційні можливості були реалізованими на практиці, необхідно: а) значно підвищити рівень ефективності сільського господарства і переробних підприємств АПК; б) перетворити галузь на інвестиційно привабливу з тим, щоб забезпечити її розвиток на інвестиційно-інноваційній основі; в) провести структурну перебудову сільськогосподарського виробництва в напрямі перева-

жання великотоварних підприємств, спроможних впроваджувати технологічні новації; г) відродити на підприємницькій основі такі галузі тваринництва, як молочне та м'ясне скотарство, вівчарство, конярство тощо; г) вдосконалювати механізми зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК.

Слід зазначити, що впродовж останнього десятиліття у вітчизняному сільському господарстві відбулися помітні структурні зрушення, які призвели до нарощування експортного потенціалу. За висновком О. Бородіної нині спостерігаємо реіндустріалізацію сільського господарства. Вона відбувається на основі масового проникнення в аграрний сектор великих і надвеликих власників, переважно несільськогосподарського походження, і формування вертикально інтегрованих корпоративних структур, які прийнято називати агрохолдингами. Масштаби концентрації занадто швидко збільшуються, що супроводжується нарощуванням виробництва та експорту сільськогосподарської продукції, а власники аграрних бізнесів потрапляють до рейтингів найбагатших українців. Процеси надконцентрації землі (акумулювання 100–200 тис. га) переходять у мегаконцентрацію — поглинання агрохолдингів собі подібними, коли земельний банк збільшується до гігантських розмірів [1].

На негативних наслідках значного зростання ролі агрохолдингів в економіці АПК наголошує також група відомих у країні економістів-аграрників. Вони зауважують, що прагнення агробізнесу до збільшення виробництва валютоокупної продукції увійшло в суперечність із вимогами закону плодозміни, окреслилося перенасичення сівозмін одними й тими самими культурами, порушення співвідношення між рослинництвом і тваринництвом, між орними землями і пасовищами, у результаті дедалі частіше почали проявлятися біологічна перевтома ґрунтів, нагромадження в них певних видів шкідників і збудників хвороб, значне погіршення їх родючості. Сільське господарство втрачає свою екологічну функцію; руйнуються агроландшафти, створювані селянами упродовж багатьох десятиліть.

На нашу думку, необхідно істотно відкорегувати модель розвитку вітчизняного сільського господарства. Сьогодні вона базується на дрібних, переважно натуральних чи напівнатуральних особистих селянських господарствах, які є основними виробниками продукції, та великих і надвеликих агрохолдингах. Як перший, так і другий тип господарств, не може бути гарантом продовольчої безпеки країни. Особисті селянські господарства не спроможні розвиватися на інвестиційно-інноваційній основі й нарощувати обсяги товарного виробництва. Агрохолдинги, як правило, по-хижацьки ставляться до використовуваних земельних угідь. Їхній капітал має несільськогосподарське походження і в разі форс-мажорних умов у сільському господарстві може покинути цю галузь так само швидко, як і увійшов до неї. Тоді запустілі поля і ферми можуть стати значно більшими за масштабами порівняно з теперішніми.

Основою подальшого розвитку сільського господарства повинні стати фермерські господарства сімейного типу. Їхні розміри мусять бути такими, щоб фермерська родина могла самостійно виконувати більшу частину господарських

операцій. Як правило, вона повинна займатися виробництвом продукції рослинництва і тваринництва.

Такий тип господарств будується на тій самій економічній основі, що й великі агрохолдинги – їх основною метою є отримання якомога більшої маси прибутку. Але, на відміну від агрохолдингів, у діяльності фермерських господарств велику роль відіграє не тільки економічний чинник. Ведучи своє господарство, фермер, крім грошей, вкладає в нього свою душу. Життєвий успіх фермера цілком прив'язаний до успішності функціонування його господарства. Тому він всіма своїми силами підтримуватиме розвиток господарства, навіть за найскладніших соціально-економічних умов. Величезна сукупність таких господарств створює тривку основу продовольчої безпеки країни, нарощування її експортного потенціалу. На відміну від агрохолдингів, фермерський капітал в інші сфери економіки не втече навіть за умови виникнення вкрай несприятливих умов.

Якщо йдеться про вдосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК у вузькому розумінні, то воно стосується конкретних важелів, дія яких повинна спрямовуватися на підвищення ефективності здійснення останньої. За С. Маталкою, механізми функціонування зовнішньоекономічної діяльності АПК – це сукупність конкретних механізмів, а також системи економічних, організаційних, адміністративних, інституціональних, правових, соціально-психологічних важелів, які забезпечують ефективну взаємодію вітчизняних підприємств зі світовими народногосподарськими структурами як на мікро-, так і на макрорівні з метою прискорення розвитку експортоорієнтованої діяльності, підвищення ефективності зовнішньоекономічних операцій, гарантування продовольчої безпеки країни та покращання соціально-економічних показників життя громадян [2]. Учений виділяє три складові механізми функціонування зовнішньоекономічної діяльності агропромислового комплексу: державні механізми, ринкові механізми та механізми суб'єктів господарювання. Зважаючи на те, що можливості сільськогосподарських і переробних підприємств АПК у сфері формування економічного середовища здійснення зовнішньоекономічної діяльності вкрай обмежені, цілком обгрунтовано можна дійти висновку: основну роль відіграють механізми державного регулювання. У результаті опрацювання наукової літератури розроблено основні складові механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК (див. рис.).

Слід зазначити, що економічні, адміністративні, інституційно-правові та соціальні важелі утворюють систему, ефективності якої досягають лише за умови їх гармонійного поєднання. Тільки-но один із компонентів перестав відповідати інтересам держави і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, поступово руйнується вся система. Тому ми не можемо виокремити, які зі складових важливіші для підвищення ефективності її функціонування.

Відповідно до результатів наукових досліджень учених-економістів зі світовим іменем впровадження вивізного мита має сенс насамперед тоді, коли певна країна є основним виробником якогось продукту у світі. У такому разі вона може досягти загального підвищення світової ціни на цей продукт. Прикладом може бути російська ціна на газ для європейських споживачів. У галузі сільського

господарства такою можливістю свого часу скористалися уряди Малайзії та Індонезії для експорту пальмової олії, оскільки їхня частка на відповідному світовому ринку досягає 90%.

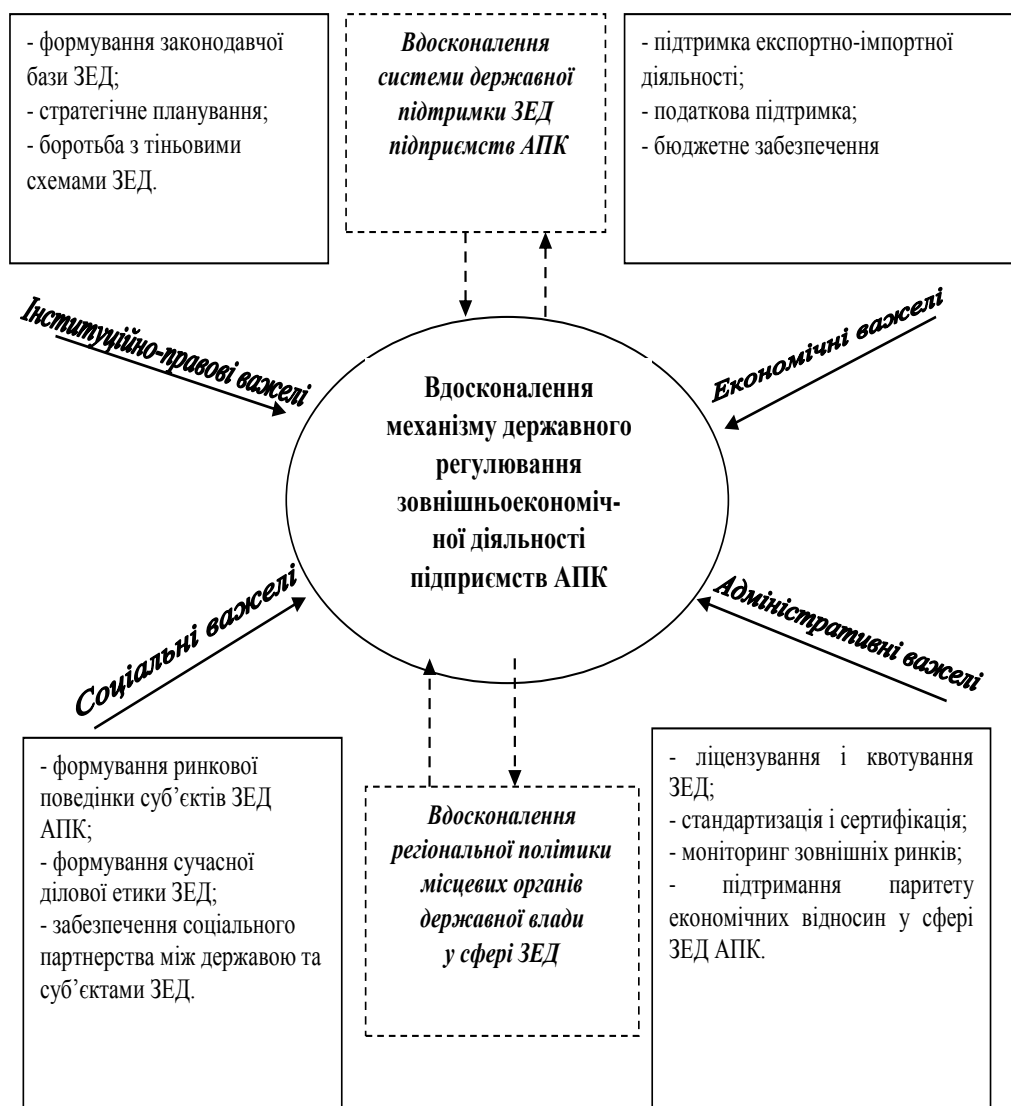

Рис. Складові вдосконалення механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК.

Доцільним впровадження вивізного мита може бути також у тому разі, коли більша частина певного виду продукції вивозиться з країни. Зокрема уряд

Аргентини встановив вивізне мито на соєву олію, оскільки понад 90% загального обсягу її виробництва в країні експортується. Уряд Фіджі вчинив так само щодо експорту цукру, який майже повністю реалізується за межі країни.

Господарський механізм АПК є системою форм, методів і важелів, які держава, галузеві й територіальні органи управління, підприємства використовують з метою підвищення ефективності функціонування агропродовольчої сфери. Його складовою є економічний механізм, а елементами останнього – лише економічні стимули і важелі.

Механізм зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК – складова господарського механізму галузі. Критерієм ефективності процесу його вдосконалення є підвищення ефективності функціонування АПК. Сьогодні у цій сфері спостерігаються негативні тенденції. По-перше, вкрай вузькою є номенклатура продукції АПК, яка реалізується на зовнішніх ринках. Лівову частку займають зерно, ріпак, тверді сири, живі тварини та окремі види м'яса, насамперед курятина.

Така структура експорту надзвичайно вразлива у зв'язку з нестабільністю цін на сільськогосподарську сировину на світовому агропродовольчому ринку. Однією зі стратегічних цілей вдосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК повинно стати розширення номенклатури експорту, насамперед за рахунок значного збільшення обсягів реалізації овочів, фруктів і ягід, продукції тваринного походження на зовнішніх ринках. По-друге, вдосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК повинно спрямовуватися на залучення до цієї сфери поряд із великими малих і середніх за розмірами сільськогосподарських і переробних підприємств. Сьогодні основними суб'єктами ЗЕД є лише крупні агрохолдинги, які зуміли інтегрувати виробництво та переробку сільськогосподарської продукції. По-третє, слід активніше використовувати переваги прикордонних областей в організації експортоорієнтованих виробництв. Львівська область безпосередньо межує з ЄС, що забезпечує значне скорочення трансакційних витрат на здійснення ЗЕД. Щоб використати ці переваги, слід змінити напрями і структуру експорту продукції АПК регіону. По-четверте, вдосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК регіону неможливе без поліпшення всього господарського механізму функціонування АПК. В умовах, коли основним виробником продукції сільського господарства в досліджуваному регіоні є особисті селянські господарства переважно натурального чи напівнатурального типу, неможливим є не тільки забезпечення продовольчої безпеки країни, формування раціональної структури харчування населення, а й нарощування експортного потенціалу.

Ядром вдосконалення господарського механізму функціонування АПК повинен стати комплекс заходів, спрямованих на формування нової організаційної моделі розвитку сільськогосподарської галузі, основою якої є аграрне підприємництво. При цьому необхідним є забезпечення таких економічних умов, за яких сільськогосподарські та переробні підприємства загалом були б орієнтовані на задоволення потреб передусім вітчизняних споживачів, а відтак зарубіжних. Однак

це зовсім не означає, що діяльність підприємств, повністю орієнтованих на зовнішні ринки, заперечується.

У сучасних умовах механізм зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК усе більше залежить від ступеня державної підтримки національного товаровиробника, яка у свою чергу залежить від рівня загального економічного розвитку. Країни ЄС мають змогу надавати значні субсидії виробникам сільськогосподарської продукції, питома вага яких у загальній вартості продукції нерідко сягає 40-50 %. Це забезпечує їм великі переваги у процесі конкурентної боротьби з вітчизняними товаровиробниками. Очевидно, що в умовах, коли український уряд не має змоги надавати відповідну підтримку національним товаровиробникам, єдиним шляхом підвищення конкурентоспроможності продукції є підвищення її якості та зниження собівартості.

Крім того, владним структурам слід активізувати роботу щодо укладання угоди про партнерство та співпрацю між Україною та Європейським Союзом. Участь країни в різноманітних торгово-економічних об'єднаннях забезпечує спрощення митних процедур під час перетинання товарними партіями кордонів між країнами, зменшення митних платежів, розширення попиту на продукцію тощо. Усе це дасть змогу підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК.

Висновки. Вирішення проблеми активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК не зводиться лише до вдосконалення механізму здійснення останньої. Вона має комплексний характер, а тому потребує розробки та реалізації заходів як на мікро-, так і на макrorівні. Економічні, адміністративні, інституційно-правові та соціальні важелі утворюють систему, ефективність якої досягається лише за умови їх гармонійного поєднання. Тільки-но один із компонентів перестає відповідати інтересам держави і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, поступово руйнується вся система.

Бібліографічний список

1. Бородіна О. Чи зможе Україна стати світовим аграрним лідером? / О. Бородіна // Дзеркало тижня. – 2011. 16 вер.
2. Маталка С. Ф. Управління ефективністю зовнішньоекономічної діяльності підприємств : монографія / С. Ф. Маталка. – Луганськ : Ноулідж, 2011. – 210 с.
3. Губенко В. І. Механізм ЗЕД АПК: процеси, тенденції та розвиток : монографія / В. І. Губенко. – Біла Церква, 2002. – 262 с.
4. Мазаракі А. А. Зовнішньоекономічна політика України: європейський та російський вектор : монографія / А. А. Мазаракі, В. В. Юхименко, О. П. Гребельник. – К. : КНТЕУ, 2005. – 280 с.
5. Пісьмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні : регулювання та контроль: монографія / Л. Пісьмаченко. – Донецьк : « Юго-Восток Лтд », 2008. – 366 с.

Гринишин Г. Шляхи вдосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрної сфери

Визначено основні напрями вдосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств агропромислового комплексу. Особлива увага приділена складовим

механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на основі виділення чотирьох груп регуляторних важелів.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, механізм, важелі, державне регулювання.

Hrynyshyn H. Ways of perfection the mechanism of foreign economic activity enterprises of agrarian sphere

Basic directions of perfection the mechanism of foreign economic activity enterprises of agroindustrial complex are certain in the article. The special attention is spared to the constituents mechanism of government control of foreign economic activity on the basis selection four groups of regulator levers.

Key words: foreign economic activity, mechanism, levers, government control.

Гринишин Г. Пути совершенствования механизма внешнеэкономической деятельности предприятий аграрной сферы

Определены основные направления совершенствования механизма внешнеэкономической деятельности предприятий агропромышленного комплекса. Особое внимание уделено составляющим механизма государственного регулирования внешнеэкономической деятельности на основе выделения четырех групп регуляторных рычагов.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, механизм, рычаги, государственное регулирование.

УДК 332.146:330.322

**ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Н. Біляк, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Розвиток сільських територій як найменших адміністративно-територіальних одиниць у теперішніх умовах має стати центральною проблемою регіональної політики держави, спрямованої на докорінне поліпшення життєвого рівня населення.

В умовах погіршення якості життя сільського населення, прогресуючого безробіття, занепаду та руйнування соціальної інфраструктури села пожвавлення соціально-економічного розвитку сільських територій може створити передумови для перебудови економічних відносин і становлення нових організаційно-правових форм господарювання, розвитку несільськогосподарських видів економічної діяльності, поліпшення соціального захисту сільського населення тощо.

Світовий досвід свідчить, що розвиток сільських територій не може здійснюватися без залучення та ефективного використання інвестицій. У більшості наукових праць, присвячених окресленій проблемі, упускається обговорення такого важливого питання, як оцінка їх інвестиційної привабливості. На нашу думку, в період обмеженості інвестиційних ресурсів інвестиційна привабливість як категорія

є основним критерієм, на базі якого формуються інвестиційна стратегія з боку інвестора та інвестиційна політика держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні провідні вітчизняні науковці досить активно досліджують окремі аспекти сталого розвитку сільських територій. Зокрема вагомий внесок у ці розробки зробили І.В. Прокопа, О.І. Павлов, В.В. Юрчишин, М.Й. Малік, К.В. Васьківська, А.В. Ключник, Є.І. Бойко та ін. Проте їх переважно цікавить соціально-економічний розвиток сільських територій, а питання інвестиційного забезпечення розвитку сільських територій, підвищення їх інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності залишається поза увагою. З іншого боку, питанню інвестицій загалом та визначенню інвестиційної привабливості зокрема багато уваги приділено у працях І.О. Бланка, А.А. Пересади, А.А. Садекова та Н.А. Лісової та ін. Регіональний аспект інвестування детально проаналізовано в публікаціях Ю.О. Болейка, В.Є. Швеця і М.М. Недашківського, дослідженнями галузевої інвестиційної привабливості сільського господарства займаються А.П. Гайдуцький, В.В. Волкодав, Л.О. Абсава, С.А. Гуткевич та ін. Однак науковці майже не розглядають сільські території як об'єкт вкладання інвестиційних ресурсів, а отже, і не піднімають питання дослідження їх інвестиційної привабливості.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – оцінка інвестиційної привабливості сільських територій Львівської області з метою визначення пріоритетних напрямів інвестування та розробки інвестиційної стратегії розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Ведучи мову про оцінку інвестиційної привабливості сільських територій, слід спочатку дати чітке визначення категорії «сільські території» як об'єкта інвестування. Зокрема Закон України «Про планування території інфраструктури сільської місцевості» сільську територію визначає як територію, на якій частка сільського населення у його загальній чисельності перевищує 15-50% [1].

Сільські території як гетерогенні за своєю структурною побудовою соціально-просторові, поліфункціональні утворення з населенням як системоутворювальним елементом розглядає О.І. Павлов [5].

Цікавою є думка В.В. Юрчишина, який вважає, що сільська територія – складна та багатофункціональна природна, соціально-економічна та виробничо-господарська структура, яка характеризується сукупністю властивих кожній із них особливостей [2].

Сільська територія – це багатофункціональне просторове утворення, що складається із виробничо-господарського комплексу, соціальної й виробничої інфраструктур, людського капіталу, природно-ресурсного потенціалу, села та власне території як просторового базису.

Інвестиційна привабливість сільських територій – це система зовнішніх і внутрішніх чинників, що обумовлюють потенційну зацікавленість інвесторів щодо вкладання інвестиційних ресурсів.

Важливе значення для оцінки інвестиційної привабливості сільських територій має привабливість сільськогосподарського виробництва. Якщо вкладати-

муться кошти в розвиток сільськогосподарських підприємств, то створюватимуться додаткові місця і розвиватиметься просторовий потенціал сільської території.

Щодо інвестиційних процесів у сільських територіях Львівщини, зауважимо, що основними напрямками вкладання інвестиційних ресурсів для приватних інвесторів є:

- сільськогосподарське виробництво та пов'язані з ним обслуговуючі види діяльності;
- об'єкти соціально-побутової інфраструктури;
- туристично-готельний бізнес.

Окрім того, в межах сільських територій можуть освоюватися державні інвестиційні проекти, які пов'язані зі соціальним розвитком. Наприклад, будівництво чи реконструкція закладів охорони здоров'я або освіти у сільській місцевості.

Економічний термін «інвестиційна привабливість сільських територій» сьогодні є малодослідженим для економічної науки України. Крім невизначеності цього терміна, в Україні відсутня також загальновизнана методика для оцінки такого явища. Більшість авторів пропонують інвестиційну привабливість окремих сільських територій оцінювати на основі SWOT-аналізу, однак така методика не дає змоги порівняти інвестиційну привабливість.

Науковець А.В. Ключник пропонує інвестиційну привабливість сільських територій оцінювати через систему показників виробничо-господарського, підприємницького, експортного, природного, ресурсного, інфраструктурного, інвестиційного, інтелектуального та екологічного потенціалів [3].

В основу нашого дослідження покладена методика рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів України, розроблена І.А. Бланком. Ми ж врахували особливості сільських територій як об'єкта інвестування. Інвестиційна привабливість сільських територій (на рівні районів Львівської області) була проаналізована на основі комплексної оцінки шести синтетичних показників та ранжування за ними сільських територій, враховуючи при цьому значущість (питому вагу) кожного показника, а саме рівень загальноекономічного розвитку, виробничо-господарський потенціал і рівень розвитку соціальної інфраструктури – по 20%, рівень демографічного розвитку та природний потенціал – по 15%, і рівень криміногенних та екологічних ризиків – по 10% відповідно.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що за загальноекономічним розвитком сільських територій із середнім оціночним балом 0,754 передує Пустомитівський район, який характеризується найбільшою часткою в обсязі реалізації промислової продукції Львівщини, найвищим рівнем капітальних інвестицій з розрахунку на одну особу та найбільшою кількістю суб'єктів підприємництва. Далі йдуть Кам'янка-Бузький (0,643), Стрийський (0,580), Яворівський (0,565) і Городоцький (0,548) райони. Найнижчі рівні загальноекономічного розвитку сільських територій зафіксовано у Турківському (0,290) та Сколівському (0,273) районах.

Виробничо-господарський потенціал сільських територій Львівської області, виходячи з думки, що на теренах сільських територій передусім ведеться сільськогосподарська діяльність, оцінюється за рівнем розвитку сільського господарства та виробничим потенціалом сільськогосподарських підприємств. Отож, за виробничо-господарським потенціалом сільських територій передує Пустомитівський район (0,699). Тут зафіксовано найвищий індекс виробництва продукції тваринництва, найвищий рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств та найкращу продуктивність корів. Високий рівень виробничо-господарського потенціалу мають також Жидачівський (0,698), Сокальський (0,681), Перемишлянський (0,677) та Буський (0,671) райони. Аутсайдерами за цим показником є Турківський (0,334) і Сколівський (0,314) райони, в який взагалі немає сільськогосподарських підприємств.

Стосовно розвитку соціальної інфраструктури, то тут слід виділити Золочівський (0,689) район, де найвищий рівень забезпеченості лікарями та вчителями, а також місцями в закладах ресторанного бізнесу. З позитивного боку характеризує розвиток соціальної інфраструктури сільських територій оціночний бал Сокальського (0,660), Бродівського (0,658), Стрийського (0,656) та Сколівського (0,638) районів. Найгірший розвиток соціальної інфраструктури в Яворівському (0,506) й Турківському районах.

Щодо демографічної характеристики, то за цим показником найбільш інвестиційно привабливими є сільські території Пустомитівського (0,939), Жовківського (0,806), Сокальського (0,767), Яворівського (0,758) та Кам'янка-Бузького (0,715) районів. Найгірша демографічна ситуація у Жидачівському (0,508) та Перемишлянському (0,478) районах.

Для оцінки інвестиційної привабливості сільських територій важливу роль відіграє аналіз їх природного потенціалу, який характеризується наявністю земельних, водних, лісових і природно-рекреаційних ресурсів, колективних засобів розміщення та дитячих оздоровчо-відпочинкових таборів. За розвитком природного потенціалу сільських територій лідером є Яворівський район (0,773), друге місце посідає Сколівський (0,703), на третьому місці – Сокальський (0,693), далі йдуть Жовківський (0,626) та Пустомитівський (0,538) райони. Найменший оціночний бал природного потенціалу зафіксовано у Буському (0,336) та Миколаївському (0,298) районах.

За рівнем криміногенних, екологічних та інших ризиків серед районів Львівської області чільне місце посідають Турківський (0,887) та Сколівський (0,733) райони, які характеризуються найсприятливішою екологічною ситуацією. Далі йдуть Перемишлянський (0,570), Дрогобицький (0,541) та Старосамбірський (0,528) райони. При цьому найвищі ризики зафіксовані у сільських територіях Сокальського (0,211) та Пустомитівського (0,205) районів.

Зауважимо, що в результаті аналізу не зафіксовано значної варіації інтегрального показника інвестиційної привабливості сільських територій. Чітко виділяються лише чотири райони, які за рівнем інвестиційної привабливості сільських територій віднесено до групи значної або стратегічної інвестиційної привабливості.

Отож, у порядку зменшення інвестиційної привабливості сільських територій райони Львівської області розташувалися згідно з нашим дослідженням (див. рис.) у такому порядку:

♦ **група високої інвестиційної привабливості** – Пустомитівський, Сокальський, Яворівський та Жовківський райони;

♦ **група значної інвестиційної привабливості** – Стрийський, Кам'янка-Бузький та Радехівський райони;

♦ **група середньої інвестиційної привабливості** – Золочівський, Жидачівський, Сколівський, Городоцький, Дрогобицький та Старосамбірський райони;

♦ **група низької інвестиційної привабливості** – Перемишлянський, Мостиський, Бродівський, Самбірський, Буський, Миколаївський та Турківський райони.

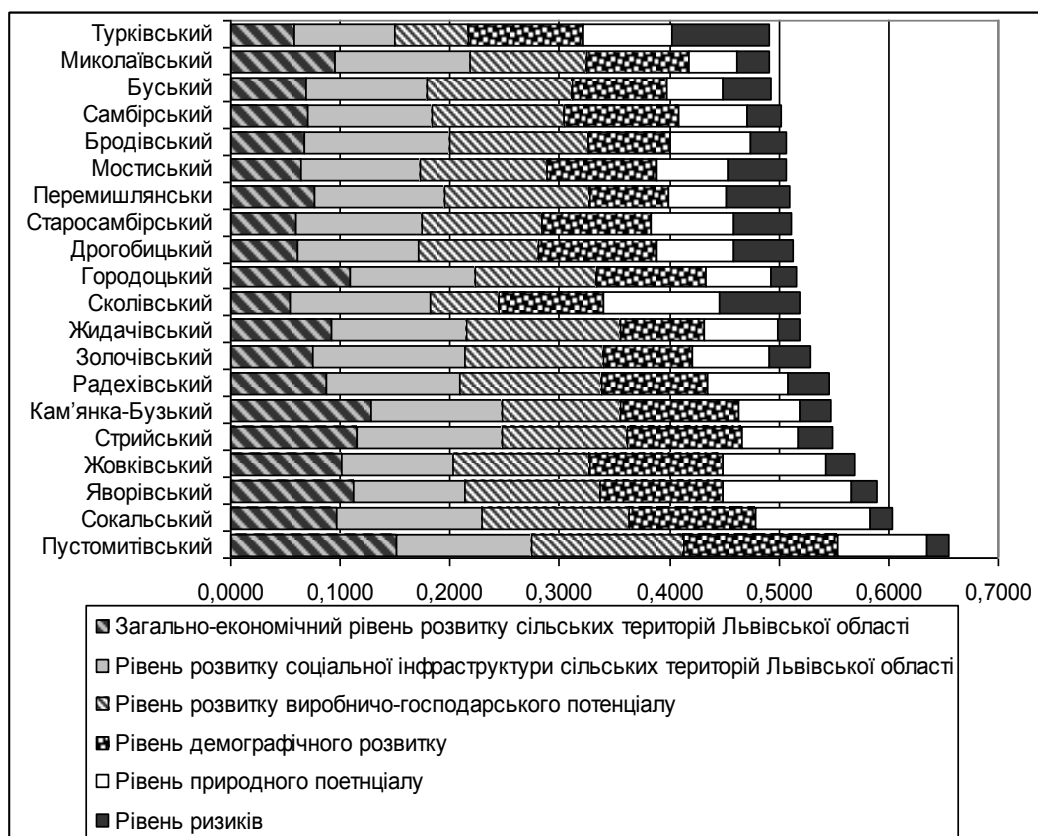

Рис. Рівень інвестиційної привабливості сільських територій Львівської області.

Як бачимо, найбільш привабливими для інвесторів є сільські території північно-західних районів Малого Полісся та райони, наближені до обласного

центру. Високий рівень їх інвестиційної привабливості зумовлений передусім належним загальноекономічним розвитком і позитивною демографічною ситуацією та природним потенціалом.

Група районів зі значною інвестиційною привабливістю поступається першій групі через високий рівень криміногенних та екологічних ризиків, а також через невисокий природний потенціал. Тут основними напрямами здійснення інвестицій є сільськогосподарське виробництво та пов'язані з ним інші види діяльності.

Щодо районів із низькою інвестиційною привабливістю, то це здебільшого західні та північні райони, віддалені від обласного центру, для яких характерними є низький рівень розвитку товарного сільського господарства, високий рівень безробіття, незначна кількість сільськогосподарських і промислових підприємств.

Висновки. Результати проведеного дослідження є важливими не тільки для іноземних інвесторів, а й для регіонального керівництва, оскільки, знаючи особливості свого регіону (його “плюси” і “мінуси”), вони вживатимуть адекватні заходи для покращання інвестиційної ситуації.

З метою підвищення інвестиційної привабливості сільських територій необхідно реалізувати систему заходів на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, основними серед яких є: формування позитивного інвестиційного іміджу; створення сприятливого інвестиційного середовища, поширення інформації щодо інвестиційного потенціалу сільських територій області; підвищення ефективності управління інвестиційними ресурсами, як державними, так і приватними; впровадження інвестиційних проектів щодо підвищення рівня ефективності експлуатації автотранспортної мережі, у сфері розвитку туристично-рекреаційного бізнесу, в аграрній сфері та у сфері розвитку соціально-побутової інфраструктури; вдосконалення нормативно-правового та інституційного середовища інвестиційної діяльності в області; розвиток бізнес-інфраструктури.

Бібліографічний список

1. Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості : Закон України № 7334 від 07.04.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511.
2. Васьківська К. В. Функціонування сільськогосподарських підприємств у контексті розвитку сільських територій : наукові основи, стан і перспективи : монографія / К. В. Васьківська, І. В. Сембай. – Львів : ПАІС, 2009. – 196 с.
3. Ключник А. В. Формування та розвиток економічного потенціалу сільських територій України : монографія / А. В. Ключник. – Миколаїв : Дизайн і поліграфія, 2011. – 468 с.
4. Ковальов В. В. Державне регулювання інвестиційної діяльності в аграрній сфері / В. В. Ковальов. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 182 с.
5. Павлов О. І. Сільські території України: функціонально-управлінська модель : монографія / О. І. Павлов. – Одеса : Астропринт, 2009. – 340 с.
6. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 рік : стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській області ; [за ред. С.І. Зимовіної]. – Львів, 2013. – Ч. 1. – 368 с., Ч. 2. – 288 с.

Біляк Н. Оцінка інвестиційної привабливості сільських територій Львівської області

Здійснена оцінка інвестиційної привабливості сільських територій Львівської області. Вона є важливою не тільки для інвесторів, а й для органів місцевого самоврядування. Знаючи особливості свого регіону (його “плюси” і “мінуси”), вони можуть вживати адекватних заходів щодо активізації інвестиційного середовища. За результатами аналізу встановлено, що найбільш привабливими для інвесторів є сільські території північно-західних районів Малого Полісся та райони, наближені до обласного центру. Високий рівень інвестиційної привабливості цих регіонів зумовлений передусім їх високим загальноекономічним розвитком та позитивною демографічною ситуацією і природним потенціалом. Щодо районів із низькою інвестиційною привабливістю, то це здебільшого райони, віддалені від обласного центру. Вони характеризуються низьким рівнем розвитку товарного сільського господарства, високим рівнем безробіття, малою кількістю сільськогосподарських і промислових підприємств.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, сільські території.

Bilyak N. Estimation of investment attractiveness of the Lviv region's rural territories

The article's aim is to show the investment attractiveness of Lviv region's rural territories and determine their rating. This estimation is important not only for investors but also for the organs of local self-government, as knowing the features of the region (his "pluses" and "minuses"), they can accept adequate decisions in relation to activation of investment environment. According to the results of analysis most attractive for investors are rural territories of north-western districts of Lviv regions and districts are closed to the city of Lviv. High level of investment attractiveness of these districts, is predefined by high level of general economic development, positive demographic situation and self-potential. What touches districts with a low level investment attractiveness, then it mostly districts are remote from the city of Lviv. They characterized by low level of development of commodity agriculture, high unemployment rate and a few of agricultural and industrial enterprises.

Key words: investment, investment attraction, rural territories.

Биляк Н. Оценка инвестиционной привлекательности сельских территорий Львовской области

Дана оценка инвестиционной привлекательности сельских территорий. Она важна не только для инвесторов, но и для органов местного самоуправления. Зная особенности своего региона (его “плюсы” и “минусы”), они могут проводить адекватные мероприятия с целью активизации инвестиционной среды. Результаты анализа показали, что наиболее привлекательными для инвесторов являются сельские территории северно-западных районов Малого Полесья и районы, приближенные к областному центру. Высокий уровень инвестиционной привлекательности этих регионов обусловлен в первую очередь их высоким общеэкономическим развитием, положительной демографической ситуацией и природным потенциалом. Что касается районов с низкой инвестиционной привлекательностью, то это в основном районы, отдаленные от областного центра. Они характеризуются низким уровнем развития товарного сельского хозяйства, высоким уровнем безработицы, малым количеством сельскохозяйственных и промышленных предприятий.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, сельские территории.

*І. Іваницький, к. е. н., Я. Сибаль, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Формування ринку продовольства покладено на державу, яка відповідальна за достатнє забезпечення населення ним. Сучасний розвиток аграрного сектору повинен забезпечити ефективну діяльність товаровиробників за допомогою раціональних і результативних моделей збуту. Це зумовлює необхідність обґрунтування та вживання конкретних заходів у діяльності суб'єктів агробізнесу, які допоможуть у вирішенні проблеми ефективного функціонування продовольчого ринку на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вивчення проблем становлення та розвитку продовольчого ринку, системи економічних відносин між його учасниками вагомий внесок зробили такі вчені-економісти, як М. Малік, В. Месель-Веселяк, Д. Міщенко, В. Писаренко, П. Саблук, А. Савошенко, О.Шпичак та ін. У їх працях відображені сучасні тенденції, пов'язані з процесами функціонування ринку продовольства. Останнім часом зростає кількість публікацій з досліджуваної тематики. Але відсутність стабільної динаміки свідчить про потребу в глибшому обґрунтуванні позицій розвитку продовольчого ринку як складової сфери аграрного бізнесу. Тому дослідження зазначених проблем є актуальним на сучасному етапі економічного розвитку як з теоретичного, так і з практичного погляду.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – висвітлення економічної сутності поняття “продовольчий ринок”, виділення його складових та особливостей забезпечення на рівні держави, висвітлення теоретичних і практичних аспектів функціонування продовольчого ринку як елемента ринкової інфраструктури та засобу забезпечення розвитку аграрного бізнесу. Сучасне трактування продовольчого ринку має певні відмінності, але принципова ознака сутності цього поняття як стабільного забезпечення населення продуктами харчування залишається однаковою в усіх визначеннях.

Виклад основного матеріалу. Поняття “ринок”, “ринкова економіка” охоплюють економічну систему, де рухом капіталу і робочої сили, обігом товару керують попит і пропозиція, здорова конкуренція. Весь цей кругообіг відбувається з допомогою держави, яка регулює відносини відповідно до економічної системи і законодавства. Характерним є те, що зміст попиту і пропозицій визначає споживач.

Ринок продовольства – це спеціалізований ринок, що відображає систему взаємовідносин між виробниками продовольчих товарів та їх споживачами. Поняття “ринок” є категорією, властивою для всіх економічних систем, адже кожна з них характеризується певним господарським механізмом та інститутом, які визначають форми існування і функціонування ринків певних товарів.

Ефективне функціонування ринків продовольства та сільськогосподарської продукції є передумовою успішного підтримання продовольчої безпеки держави.

Продовольча безпека визначається рівнем ефективності всієї економіки, однак продовольчі ресурси формуються у процесі агропромислового виробництва [1].

Сучасні умови функціонування та розвитку ринкових відносин в економіці держави вимагають застосування принципово нових комплексних підходів до структурної перебудови її економіки. Вони мають забезпечувати вирішення проблем інфраструктури ринку, співвідношення між галузями інфраструктури та матеріального виробництва, їх пропорційного розвитку, а також створення умов для побудови та використання ефективних систем розподілу продукції на ринках товарів і послуг [2].

Сучасний ринок продовольчих товарів – економічна система, в якій ринковий механізм – ціна, попит, пропозиція, – є основним засобом координації у сфері виробництва товарів та розподілу їх серед споживачів. Останні роки показали поліпшення ситуації на ринку продовольчих товарів. У процесі ринкових перетворень розвиваються різні організаційно-правові форми господарювання, що сприяє створенню конкурентного середовища і розширенню асортименту продовольчих товарів. Проте ринок продовольства є недовершеним, попит на продовольство задовольняється не за рахунок збільшення виробництва продукції, а формується в умовах невисокої платоспроможності населення, фактичне споживання продуктів харчування не досягає рівня раціональних фізіологічних норм. Водночас відсутній комплексний підхід до вивчення стану ринків продовольства. Необхідно систематизувати різні методичні підходи до дослідження товарних ринків. Потребують уточнення критерії оцінки продовольчої безпеки регіону, необхідно визначити пріоритети у формуванні споживчого попиту на ринку продовольчих товарів та напрями стабілізації розвитку й підвищення ефективності виробництва продовольства на регіональному рівні.

Сільське господарство – головний виробник продовольства – функціонує в умовах незадовільного матеріально-технічного забезпечення, слаборозвиненої ринкової інфраструктури, загострення соціальних питань, дефіциту практичного досвіду підприємництва, неефективності заходів державного регулювання.

Слід зазначити, що досить сприятлива ситуація на ринку продовольчих товарів зумовлена дією таких чинників, як невисока еластичність попиту, що зумовлює стабільність обсягів збуту продукції кінцевим споживачам; ринкові та споживчі характеристики об'єктів ринку продовольства, які відрізняються високим рівнем стандартизації товарних партій; конкурентна ситуація на ринках окремих видів продовольчих товарів; сформованість каналів розподілу продукції, які на продовольчому ринку є довшими за ті, що існують на інших ринках товарів і послуг; функціонування механізмів взаємного впливу ринку продовольства та суміжних товарних ринків. Найбільшого розвитку протягом останніх років набуло виробництво жирних сирів, соняшникової олії та продукції з незбираного молока [3].

Агропромисловий комплекс є основним джерелом поставки продовольства на ринки. Стійкий і збалансований його розвиток з орієнтацією виробництва на рівень обґрунтованих норм харчування, за ефективного використання виробничого

і ресурсного потенціалів є визначальним принципом якісного поліпшення продовольчого постачання населення.

Висновки. Отож, підтримання продовольчої безпеки значною мірою залежить від потенціалу агропродовольчого сектору. Сільськогосподарський потенціал є основою зростання національного доходу і продовольчої безпеки країни. Аграрний сектор забезпечує продовольчу незалежність країни, формує 17-18% її валового внутрішнього продукту [4].

Дослідження показують, що нині немає жодної держави, яка б не переймалася питаннями продовольчої безпеки. Це стосується виробництва продовольчих товарів, їх розподілу, імпорту-експорту продовольства, споживання продуктів харчування тощо. Однак кожна країна має свої завдання у покращанні продовольчого забезпечення свого населення залежно від досягнутого рівня у вирішенні цієї проблеми [5].

Для удосконалення існуючої системи і становлення повноцінного ринку продовольства необхідно, щоб: держава стала рівноправним партнером на ринку; державний контракт і замовлення реалізовувалися з урахуванням попиту і пропозиції; досягалося поєднання інтересів держави й товаровиробників; контракт і замовлення на продукцію підкріплювалися ресурсним забезпеченням та іншими ефективними стимулами.

Бібліографічний список

1. Саблук П. Т. Глобалізація і продовольство : монографія / Саблук П. Т., Білорус О. Г., Власов В. І. – К. : ННЦ —ІАЕ, 2008. – 632 с.
2. Красноручський О. Функціонування маркетингової інфраструктури внутрішніх ринків продовольства і сільськогосподарської продукції / О. Красноручський // Зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – Вип. 9. – С. 31–35.
3. Гойчук О. І. Продовольча безпека: структура, рівні та критерії забезпечення / О. І. Гойчук // Загальні проблеми економіки. – 2003. – № 12. – С. 12–18.
4. Лузан Ю. Я. Перспективи створення самозабезпечувальної енергетичної системи ведення сільськогосподарського виробництва / Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 40–48.
5. Гойчук О. І. Продовольча безпека : монографія / О. І. Гойчук. – Житомир : Полісся, 2004. – 348 с.

Іваницький І., Сибаль Я. Формування та розвиток ринку продовольства

Розглядаються питання формування і розвитку ринку продовольства. Визначено роль агропромислового комплексу у формуванні продовольчого ринку та забезпеченні продовольчої безпеки.

Ключові слова: ринок, продовольство, продовольчий ринок, продовольча безпека, аграрний сектор.

Ivanitskyi I., Subal Ya. Forming and market of food development

The questions of forming and market of food development are examined. Certainly role of agroindustrial complex in forming of food market and providing of food safety.

Key words: market, food, food market, food safety, agrarian sector.

Иваницкий И., Сыбаль Я. Формирование и развитие рынка продовольствия

Рассматриваются вопросы формирования и развития рынка продовольствия. Определена роль агропромышленного комплекса в формировании продовольственного рынка и обеспечении продовольственной безопасности.

Ключевые слова: рынок, продовольствие, продовольственный рынок, продовольственная безопасность, аграрный сектор.

УДК 140.8 (075.8)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ НА БАЗІ ДОРОБКУ ФІЗІОКРАТИЧНОЇ ЕКОНОМІКО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

О. Васи́лина, к. е. н., Р. Магі́йович, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Останніми десятиліттями, незважаючи на прорив у технологіях і підвищення продуктивності виробництва продовольства, факт залишається фактом: їжа – основне джерело всіх людських потреб – перебуває поза межами досяжності близько мільярда людей в усьому світі. Підтримання продовольчої безпеки України є проблемою, яка щороку набуває все більшої актуальності. Диспропорції у виробництві сільськогосподарської продукції, низька її рентабельність, критично низький рівень технічного забезпечення сільського господарства, а також зростання кількості населення світу та несприятливі кліматичні зміни, вказують на необхідність підтримки розвитку сільського господарства. Досягнення продовольчої безпеки у XXI столітті – це титанічне завдання. Проблема ускладнюється тим фактом, що до 2050 року потрібно буде нагодувати 9 млрд осіб. Тільки знання природних законів розкриває справжню сутність ринкового господарювання. Адже фізична економія дає змогу бачити його глибинну суть, породжену надлишком зерна, що спричинює розквіт цивілізацій. Без фізико-економічного розуміння сутності цього надлишку дискусії довкола ринку є не лише непродуктивними, а й шкідливими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свій оригінальний внесок у підтримання продовольчої безпеки України з позиції фізичної економіки зробили такі вчені, як М. Руденко, С. Подолинський, В. Вернадський, В. Шевчук, В. Трегобчук.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – показати місію України з огляду на доробок фізіократичної економіко-філософської думки.

Виклад основного матеріалу. Погіршення фінансового стану агропромислових підприємств, нестача фінансових ресурсів, неможливість використання сучасних технологій і техніки, низька рентабельність діяльності свідчать про наявність проблем, які створюють загрозу продовольчій безпеці та продовольчій незалежності України [7]. Сьогодні нашій державі вдається балансувати на межі забезпечення населення продуктами харчування, незважаючи на неефективне сільськогосподарське виробництво та відсутність фактичної

державної його підтримки. Але так не триватиме весь час, а тому потрібні рішучі дії з боку державних органів влади.

Екстенсивний розвиток сільськогосподарського виробництва позначився на динаміці присутності України на світовому ринку продовольства. Обсяги експорту сільгосппродукції упродовж останніх десяти років демонстрували досить різкі коливання, що відображали як кон'юнктуру ринків, так і динаміку врожайності.

В інтерв'ю «Українській газеті плюс» М. Курик висловив думку про те, що М. Руденко володів особливими знаннями про шляхи розвитку незалежної України. Зокрема він вважав помилковим рішення про руйнацію системи сільського господарства, яка склалася. «Очевидно, тут варто говорити про протистояння темних і світлих сил...» [2].

Неординарна постать М. Руденка, і його праці «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність» потребують глибшого вивчення, мають широко пропагуватися серед управлінців, науковців і студентів. Його праці – це якісно нове слово в сучасному осмисленні теорії і практики еволюційного розвитку людства, оскільки з'явилися внаслідок інтегрування знань з багатьох галузей життя і дають ключ до майбутнього жителям планети, наляканим загрозами глобалізації. Правильність наукових передбачень М. Руденка щодо землеробства, зроблених майже сорок років тому, підтверджує доктор економічних наук, академік Української академії аграрних наук В. Трегобчук. Він б'є на сполох у зв'язку з тотальною інтоксикацією природи й населення в індустріальних регіонах України, активізацією негативних процесів – водної та вітрової ерозії ґрунтів, зсувів, руйнації берегів річок. «Поряд з цим прискорилося дегуміфікація ґрунтів, падає їх родючість, і, як наслідок, знижується продуктивність сільськогосподарських і лісових угідь. Посилилася ймовірність виникнення катастрофічних паводків і вітровалів. Гострою екологічною й соціально-економічною проблемою стали замулювання та зникнення малих річок, забруднення і зниження якості природних вод...» [5, с.15-21].

Концепція сталого розвитку економіки визнана світовою спільнотою народів домінантною ідеологією розвитку людської цивілізації у ХХІ ст., стратегічним напрямом забезпечення матеріального, соціального й духовного прогресу суспільства. Взагалі, М. Руденко також намагався досягти сталого соціально-економічного розвитку України і будь-якої іншої держави, що передбачає: задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення за умови раціонального та екологічнобезпечного господарювання й високоефективного використання природних ресурсів; підтримання сприятливих для здоров'я людини природо-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природоресурсного потенціалу суспільного виробництва. Важливо застерегти авторів Національної програми сталого розвитку, щоб не робили наголос лише на модернізації промисловості. Україна має унікальні ресурси – сільгоспугіддя. Їх слід передусім оберігати, доглядати, підвищувати якість землеробства. Фінансовий потенціал нашої орної землі у рази більший за потенціал усіх заводів і фабрик разом узятих. Секрет доволі простий і розкривається він у статті М. Руденка «Глобалізація і Україна».

Загалом економічні показники сільськогосподарського виробництва в Україні за останнє десятиліття свідчать, що цей вид економічної діяльності поки що не набув таких важливих і дієвих стимулів для зростання. Так, зауважимо, індекс обсягу сільськогосподарського виробництва в Україні у січні-вересні 2012 року порівняно з відповідним періодом 2011 року зменшився на 4,6%. За січень-вересень поточного року індекс обсягу виробництва продукції рослинництва порівняно з відповідним періодом 2011 року становив 92,1%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 86,9, у господарствах населення – 97,1%. Зернових і зернобобових зібрано на 18,1% менше – 32,53 млн тонн. Переважно так сталося за рахунок зменшення виробництва продукції рослинництва. При цьому вкрай негативною тенденцією є диспропорційність структури виробництва рослинницької продукції. Якщо останніми роками зростає виробництво технічних культур, зокрема цукрового буряку, насіння соняшнику, то виробництво таких культур, як картопля, овочі, зернові та зернобобові, зменшується. А оскільки ці культури є основними щодо забезпечення продовольством населення, то, відповідно, зменшення їх виробництва призводить до погіршення стану продовольчої безпеки України.

Залишаються також негативними показники виробництва продукції тваринництва в Україні. Зокрема скорочується поголів'я великої рогатої худоби, у тому числі корів. Водночас спостерігається деяка позитивна динаміка у нарощуванні виробництва продукції птахівництва.

Видатний український вчений С. Подолинський пізніше, розвиваючи значення цих ідей, визначив виробництво продуктів харчування, зокрема зерна, найкращою діяльністю людини, яка дає нагромадження енергії на землі [2, с. 308].

Втілення цих ідей академіком В.Вернадським у його вченнях про біосферу, а згодом про ноосферу, дало змогу стверджувати про виокремлення живого, неживого й розумного у суспільному бутті і господарюванні. Учений переконував, що аграрне виробництво належить вважати провідною формою як господарювання націй і цивілізацій, так і освоєння ними біосфери. Підсумовуючи наукову ідеологію фізіократів, В. Вернадський зазначав, що цілком виразні свідчення, думки і факти щодо енергетичної відмінності живого від мертвого свого часу не зрозуміли і не оцінили [1, с. 36–39].

У найближчій історії зазначені ідеї розвивав Герой України М. Руденко. За його оцінками, наша держава до 2012 року мала би продукувати щорічно до 100 млн товарного зерна. У можливості українського селянства зберігати у своїх зерносховищах понад 100 млн зерна мислитель вбачав пріоритетне завдання національної економічної стратегії.

Розуміння зерна як найважливішого з абсолютних благ відкриває бачення шляхів принципово нового вирішення монетарних проблем. Якщо еталоном вартості зробити 1 т або 1 ц пшениці – «сотні мільйонів землян були б врятовані від голодної смерті», – переконливо стверджував М.Руденко [7].

Відомий в Україні фізіократ професор В. Шевчук у своїх працях доводить, що у реальному секторі економіки пріоритетною сферою реформ має бути сільське господарство, бо тільки воно дає незамінний для людської життєдіяльності ресурс –

продовольство, роль якого безальтернативна. Мету аграрних реформ слід вбачати у збільшенні надлишку зерна як найважливішого з абсолютних благ. Цим самим критерієм належить вимірювати і результати реформ, розглядаючи їх ефективність як збільшення обсягів цього надлишку з одночасним нарощуванням родючості землі [6, с.20].

Сьогодні нарощування зерновиробництва є першочерговою передумовою реалізації запланованих аграрних реформ. Міністерство аграрної політики та продовольства України спільно з Національною академією аграрних наук України у розвиток Програми Президента України «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» підготувало галузеву програму «Зерно України – 2015». Програма передбачає науково обґрунтовану зміну структури посівних площ, використання новітніх технологій, передового насінництва, формування нової логістики ринку зерна та модернізації системи фінансового забезпечення. За реалізації цієї програми виробництво зерна у нашій країні у 2017 році буде збільшено до 80 млн тонн.

Продуктами харчування в необхідній кількості забезпечена лише третина населення планети. За даними Організації ООН з питань продовольства та сільського господарства (ФАО), майже 1 млрд людей сьогодні хронічно голодує, а понад 2 млрд – недоїдає. Насамперед це слаборозвинені країни Африки та Азії.

У цьому аспекті Україну розглядають як значний резерв збільшення обсягів виробництва та експорту сільськогосподарської продукції.

За теорією фізичної економії зерно не тільки може, а й має бути мірилом багатства або, інакше кажучи, його еквівалентом.

Для утвердження цієї ідеї важливою є й інституціональна схильність українства до землеробства. Завдання уряду нашої держави полягає в тому, щоб сформоване на засадах інституціоналізму та фізичної економії мислення українства позиціонувати світові як новітнє глобальне економіко-філософське мислення. Місією України є не тільки входження у світовий науковий простір на базі доробку фізіократичної економіко-філософської думки С. Подолинського, В. Вернадського, М. Руденка, а передусім становлення новітніх фундаментальних досліджень розвитку, багатства та цінностей на протигау руйнівному, віртуально-фінансовому та технократичному глобалізму.

Вітчизняні наукові інституції спроможні ініціювати принципово нові фундаментальні та прикладні дослідження, новаторські прогнози, піонерні видавничі проекти, конгреси, конференції, семінари та інші заходи, покликані активізувати оновлення мислення, господарювання та урядування.

Висновки. Основною метою аграрних реформ та їх результативністю з позиції сталого розвитку є збільшення виробництва й надлишку зерна як найважливішого з абсолютних благ у світі.

Нарощування зерновиробництва – основа реалізації глобальної місії України. Державницька політика щодо надлишку зерна має призводити не до падіння внутрішніх цін на зерно, а до розквіту аграрно-продовольчої сфери, фінансово-грошової стабільності, енергетичної незалежності та світового лідерства. Власне представники школи фізичної економії розвивають ту царину наукової

думки, дотримання критеріїв якої забезпечує вихід України і світу на шлях прогресу. Дотичність їхніх праць до ідеї прогресу стає актуальною особливо зараз, на початку третього тисячоліття, вивисає їх до перспективи стати рушійною силою цивілізаційного поступу.

Бібліографічний список

1. Жук В. М. Концептуальні підходи вирішення поверхневих та глибинних проблем обліку інноваційної діяльності / В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 1. – С. 36–39.
2. Олійник Т. Микола Руденко знав, як врятувати людство / Т. Олійник // Українська газета плюс. – 2008. – 17 – 23 квіт.
3. Подолинський С. А. Вибрані твори / С. А. Подолинський ; упоряд., передм. і прим. Л. Я. Корнійчук. – К. : КНЕУ, 2000. – 328 с.
4. Руденко М. Глобалізація і Україна / Микола Руденко // Дзеркало тижня. – 2002. – 13 лип.
5. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку України / В. Трегобчук // Вісник НАН України. – 2002. – № 2. – С. 31–40.
6. Шевчук В. О. Аграрне виробництво як освоєння біосфери: традиції і трансформації / В. О. Шевчук // Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві : зб. матеріалів Дванадцятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників, Київ, 25-26 лютого 2010 р. / редкол. : П.Т. Саблук та ін. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2010. – 618 с.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2009.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_sk/2010.

Василина О., Магійович Р. Забезпечення продовольчої безпеки держави на базі доробку фізіократичної економіко-філософської думки

Проаналізовано філософсько-світоглядні та економічні аспекти наукової спадщини представників української фізіократії. Зазначено, що актуальність вчення фізіократів полягає у вирішенні продовольчої проблеми держави. Українська школа фізичної економії розвиває наукову думку, що забезпечує вихід України і світу на шлях прогресу.

Ключові слова: продовольча безпека, фізична економія, фізіократи, продовольство, добробут.

Vasylyna O., Magiyovich R. Providing of food safety of the state on the base of revisions of fiziokratic economic philosophica ideas

In the article we analysed world philosophical-view and economic aspects of scientific in heritage of representatives of Ukrainian science. Actuality of studies of fiziokrativ consists in the decision of food problem of the state. Ukrainian school of physical economy develops scientific thought which provides the output of Ukrainean and world on the way of progress.

Key words: foodsafety, physicaleconomy, fiziokraty, food, welfare.

Василина О., Магійович Р. Обеспечение продовольственной безопасности государства на базе наработок физиократичной экономико-философской мысли

Дан анализ философско-мировоззренческих и экономических аспектов научного наследия представителей украинской физиократии. Указано, что актуальность учения

физиократов заключается в решении продовольственной проблемы государства. Украинская школа физической экономии развивает научную мысль, которая обеспечивает выход Украины и мира на путь прогресса.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, физическая экономия, физиократы, продовольствие, благосостояние.

УДК 631.162 (477.83)

ВАЛОВА ДОДАНА ВАРТІСТЬ ТА ЇЇ ДИНАМІКА В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Л. Гончаренко, заступник начальника департаменту
агропромислового розвитку
Львівська ОДА*

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки Львівської області формує вагомому частку національного валового продукту. Займаючи 2,8% території сільськогосподарських угідь держави, Львівщина виробляє близько 4 % валової продукції сільського господарства України (у 2010 році – 3,8%, у 2011 – 3,6%). У 2011 році частка валової доданої вартості області становила понад 9 %, що забезпечує продовольчу безпеку регіону та його експортні можливості. Однак аграрний сектор не використовує свій потенціал повною мірою, а гостра конкурентна боротьба в умовах входження України до СОТ вимагає прискорення ефективного розвитку галузей АПК. Особлива увага і зусилля мають бути спрямовані на пошук нових ресурсоощадних технологій виробництва конкурентоспроможної продукції, формування ефективних організаційно-правових форм господарювання. Важливим завданням залишається створення дієвого механізму функціонування аграрного сектору економіки, його окремих галузей та суб'єктів господарювання, що є передумовою для зростання обсягів валової доданої вартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку агропромислового виробництва в державі загалом і у Львівській області зокрема широко висвітлені в публікаціях вітчизняних науковців і практиків. Серед них варто вказати на аналітичні дослідження львівських економістів-аграрників Березівського П.С., Біттера О.А., Губені Ю.Е., Липчука В.В., Музики П.М., Костирка І.Г., Юрчишина В.В., Яціва І.Б. [1–6] та ін. Ці науковці системно показали стан організаційного розвитку сільськогосподарського виробництва області, розкрили основні причини деформацій у функціонуванні галузі та недоліки економічного механізму, який регулює економічні відносини в зазначеній сфері, що, проте, не охоплює всього спектра проблем, які існують на практиці.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – аналіз тенденцій розвитку сільськогосподарського виробництва у Львівській області та їх впливу на формування обсягів валової доданої вартості в галузі. Методика дослідження ґрунтується на використанні статистичних, графічних методів у поєднанні з аналізом і синтезом економічних процесів, які мають місце в АПК Львівщини.

Виклад основного матеріалу. Валова додана вартість відображає додатково створену вартість у процесі виробництва і визначається як різниця між вартістю виробленої продукції та проміжного споживання (витрати на товари та послуги, які використані для виробничих потреб – сировина, паливо, енергія, поточний ремонт, послуги транспорту, фінансових установ тощо). У виробництві продукції сільськогосподарства проміжне споживання у 2011 році займало 52% всієї вартості, у переробній промисловості – 83%.

Як видно з даних табл. 1, за останні сім років темпи зростання валової доданої вартості в сільському господарстві та в переробній промисловості зберігають позитивну динаміку, за винятком 2009 року, коли мав місце незначний спад. Відбуваються структурні зрушення в організації агропромислового виробництва у зв'язку з укрупненням його масштабів. Поступово нарощують обсяги виробництва сільськогосподарські підприємства, водночас у господарствах населення спостерігаємо їх скорочення (рис. 1).

Останніми роками на Львівщині стабільним є процес укрупнення сільськогосподарських підприємств. У 2012 році в області налічували понад 1,4 тис. сільськогосподарських підприємств, з яких у 16 посівні площі перевищували 3 тис. га. Найбільша питома вага припадає на підприємства, які мають у користуванні до 50 га (101 підприємство – 21,4%) та від 100 до 500 га сільськогосподарських угідь (92 підприємства – 19,5%).

Проте позитивні організаційні перетворення та зростання виробництва сільськогосподарської продукції не забезпечили підвищення дохідності сільгоспвиробників і розширене відтворення за рахунок власного виробництва.

Таблиця 1

Динаміка валової доданої вартості АПК та її питома вага у структурі економіки області

Валова додана вартість	Рік								2011р. 2001р., %
	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Всього по АПК, млн грн	2703	4820	5693	7239	8248	7661	8305	9702	3,6 р.б.
у т. ч.: сільське господарство	1585	2175	2243	2653	3285	3104	3710	4637	2,9 р.б.
переробна промисловість	1118	2645	3450	4586	4963	4557	4595	5065	4,5 р.б.
Питома вага доданої вартості у структурі економіки області, %	37,0	31,0	29,4	28,3	25,4	22,9	21,4	20,6	-16,4 в.п.
у т. ч.: сільське господарство	21,7	14,0	11,6	10,4	10,1	9,3	9,6	9,8	-11,9 в.п.
переробна промисловість	15,3	17,0	17,8	17,9	15,3	13,6	11,8	10,8	-4,5 п.

Валова додана вартість за 2012 рік буде оприлюднена у 2014 році.

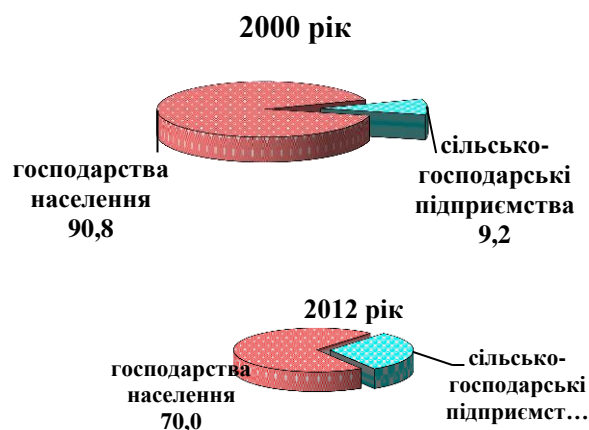

Рис. 1. Структура валової продукції за категоріями господарств, %.

Упродовж 2012 року 37% підприємств працювали збитково (94 млн грн збитків). Лише 29% підприємств завершили рік із рентабельністю реалізації сільськогосподарської продукції понад 15%, з-посеред них – 35% підприємств у рослинництві, 19% – у тваринництві (рис. 2).

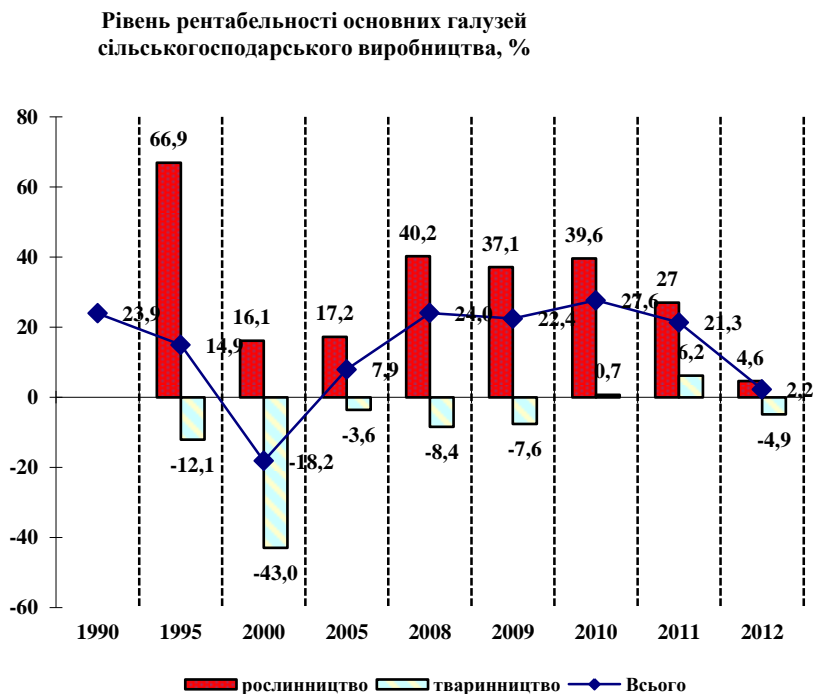

Рис. 2. Основні показники розвитку сільського господарства Львівської області за 2012 рік.

Рівень рентабельності реалізації сільськогосподарської продукції у 2012 році склав 2,2%, що у 9,7 раза менше, ніж попереднього року. Рентабельним є виробництво зерна, ріпаку, овочів, молока та яєць, проте всі ці види продукції низькорентабельні. Із прибуткового у збиткове перейшло виробництво цукрових буряків, картоплі, м'яса свиней, птиці. Виробництво м'яса великої рогатої худоби з року в рік є збитковим (табл. 2).

Серед основних причин, що зумовлюють збитковість тваринництва, можна назвати відсутність власних коштів для інвестування проектів розвитку галузі, великі терміни окупності коштів, вкладених у виробництво на тлі дешевого імпорту тваринницької продукції. Основним чинником, що формує прибутковість аграрного виробництва, є реалізаційна ціна на продукцію. В умовах нестабільності кон'юнктури ринку навіть за високої врожайності сільськогосподарських культур чи продуктивності тварин підприємства втрачають прибутки від коливання цін, що вказує на відсутність дієвих моніторингових і регуляторних механізмів впливу на цінову ситуацію з боку державних органів управління.

Таблиця 2

Рентабельність основних видів сільськогосподарської продукції

Сільськогосподарська продукція	Рік								
	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	23,9	14,9	-18,2	7,9	24,0	22,4	27,6	21,3	2,2
у т.ч.: рослинництва		66,9	16,1	17,2	40,2	37,1	39,6	27,0	4,6
з них: зерно	188,8	135,3	73,2	2,4	58,1	13,0	4,5	8,3	4,3
цукровий буряк	18,6	40,9	-16,9	-15,3	3,3	101,0	56,0	29,2	-3,0
картопля	-0,6	61,7	9,4	4,8	-41,1	-23,1	41,2	26,1	-39,3
овочі (відкритого ґрунту)	46,9	81,4	-1,6	39,9	102,7	45,9	37,0	21,1	12,7
у т. ч.: тваринництва		-12,1	-43,0	-3,6	-8,4	-7,6	0,7	6,2	-4,9
з них: молоко	38,9	-15,3	-12,7	8,0	9,4	5,5	15,0	23,6	3,2
велика рогата худоба	19,0	-14,8	-51,4	-34,9	-24,4	-27,5	-36,4	-19,1	-27,2
свині	8,9	-39,7	-56,9	-21,5	22,8	4,1	10,8	18,6	-7,6
птиця (м'ясо)	-3,6	-8,9	-37,4	13,1	-0,9	-15,3	4,0	1,6	-0,4
яйця	36,9	20,7	0,3	18,7	-21,3	-7,2	-5,5	-16,7	4,4

Висновки. Аналіз сучасного стану економіки сільського господарства Львівської області показав, що більшість його галузей перебуває в затяжній кризі, вони залишаються збитковими, виробляють продукцію низької якості, неефективно використовують наявні земельні, трудові, матеріально-технічні та інші ресурси, що призводить до згорання виробництва валової доданої вартості. Ефективний розвиток галузей АПК, підвищення конкурентоспроможності підприємств є основним завданням сьогодення.

Водночас, незважаючи на негативні явища, аграрний сектор сьогодні є галуззю, що розвивається найбільш динамічно. Зокрема впродовж останніх трьох

років поступово зростають посівні площі, підвищується рівень землеробства, застосовуються інтенсивні і ресурсощадні технології. Окреслилася тенденція до стабільного розвитку тваринництва: збільшується поголів'я великої рогатої худоби, свиней та птиці, сповільнюються темпи зменшення поголів'я корів, зростає товарність виробництва. Усе це вказує на прояви позитивних тенденцій у розвитку галузі, що призведе до нарощування обсягів валової доданої вартості та ефективності виробництва загалом.

Бібліографічний список

1. Організаційно-економічний механізм підвищення соціально-економічної ефективності функціонування АПК Західного регіону України : колективна монографія / за ред. П. С. Березівського. – Львів : Український бестселер, 2011. – 688 с.
2. Біттер О. А. Рівень життя сільського населення: проблеми і перспективи : монографія / О. А. Біттер. – Львів : Укр. технології, 2005. – 288 с.
3. Губені Ю. Е., Матковський С. О. Організаційно-економічні та правові проблеми розвитку сільського господарства та сільських територій // Зб. наук. доповідей та статей / за ред. проф. Ю. Е. Губені та проф. С. О. Матковського. – Львів : Укр. технології, 2012. – 468 с.
4. Костирко І. Г. Облік і аудит в аграрному секторі в умовах транзитивної економіки : монографія / І. Г. Костирко. – Львів : Сполом, 2012. – 296 с.
5. Черевко Г. В. Державне регулювання економіки в АПК : навч. посіб. / Г. В. Черевко. – К. : Знання, 2006. – 339 с.
6. Юрчишин В. В. Розвиток різноукладності на селі: особливості, проблеми / за ред. В. В. Юрчишина. – К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – 446 с.

Гончаренко Л. Валова додана вартість та її динаміка в агропромисловому комплексі Львівської області

Проаналізовано стан розвитку агропромислового комплексу Львівської області, його місце в аграрному секторі держави, подано оцінку впливу структурних і організаційних змін на обсяги валової доданої вартості, що продукується в галузі, з метою посилення впливу органів управління на її зростання.

Ключові слова: валова додана вартість, агропромисловий комплекс.

Honcharenko L. Gross value added and its dynamics in agricultural complex of Lviv region

The state of agricultural complex of Lviv region and its place in the agricultural sector of country has been analyzed; influence of structural and organizational changes on the value added produced by the industry has been evaluated for strengthening the impact on its growth.

Key words: gross value added, agricultural complex.

Гончаренко Л. Валовая добавленная стоимость и ее динамика в агропромышленном комплексе Львовской области

Проведён анализ состояния агропромышленного комплекса Львовской области, его места в аграрном секторе страны, дана оценка влияния структурных и организационных изменений на объёмы валовой добавленной стоимости, которая производится в отрасли, с целью усиления влияния органов управления на ее рост.

Ключевые слова: валовая добавленная стоимость, агропромышленный комплекс.

УДК 338.43:338.515

**ТЕНДЕНЦІЇ ДИНАМІКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ
НА СПРЯМОВАНІСТЬ ТА ІНТЕНСИВНІСТЬ ЙОГО РОЗВИТКУ**

І. Гавука, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Рентабельність виробництва продукції належить до узагальнюючих показників ефективності використання виробничих ресурсів. З іншого боку, такий показник відображає економічний інтерес товаровиробників стосовно певного асортиментного набору видів продукції та обсягу їх виробництва. Якщо в довгостроковому періоді певний вид продукції є низькорентабельний або збитковий, то товаровиробники зазвичай відмовлятимуться від виробництва, незважаючи на значні втрати, які вони братимуть на себе у зв'язку з його ліквідацією. Якщо ж виробництво певного виду продукції забезпечує високий рівень рентабельності, то воно привертає інвестиції, які згодом спричиняють зростання його обсягів. Отже, в довгостроковому періоді спрямованість і темпи динаміки виробництва певних видів продукції залежні від рівня його прибутковості (збитковості). Зважаючи на цю обставину, дослідження впливу рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції на спрямованість і темпи його динаміки дасть змогу встановити необхідні умови для подальшого динамічного розвитку виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу різних аспектів теорії та практики оцінки рентабельності виробництва аграрної продукції приділена увага в наукових працях В. Андрійчука, П. Гайдучього, І. Лукінова, В. Месель-Веселяка, В. Онегіної, П. Саблука, Г. Черевка та інших учених. Останнім часом у наукових публікаціях рентабельність виробництва аграрної продукції розглядають у контексті використання цього показника в механізмі державної підтримки цін виробників аграрної продукції [8, с. 3–5] або залежності його рівня від певних чинників розвитку товарного сільськогосподарського виробництва [1, с. 81; 6, с. 7–8; 7]. Утім, питання оцінки впливу рентабельності виробництва аграрної продукції на спрямованість і темпи його динаміки в літературі розроблені недостатньо.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – оцінка впливу тенденцій динаміки рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції за реформний період (1991–2011 рр.) на спрямованість і темпи його динаміки в сільськогосподарських підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Для виконання поставленого завдання виділено чотири якісно відмінні періоди розвитку виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах України, характерні ознаки яких подано в табл. 1.

Важливим аспектом аналізу тенденцій динаміки рентабельності виробництва продукції є виявлення впливу таких тенденцій на спрямованість і темпи його динаміки (табл. 2). Водночас характер впливу диференційований за

різних індексів інфляції, що потребує додаткового залучення до аналізу такого показника (табл. 3).

Таблиця 1

Своєрідність розвитку сільськогосподарських підприємств України в рамках окремих періодів*

Період	Характерні ознаки розвитку аграрних підприємств у сфері дії	
	зовнішніх чинників	внутрішніх чинників
1991–1995 рр.	Відмова держави від доведення до товаровиробників директивних планів із виробництва і реалізації продукції; лібералізація ціноутворення; гіперінфляція грошової одиниці; наростання бартерного товарообміну між підприємствами різних галузей	Трансформація колгоспів у колективні сільськогосподарські підприємства; роздержавлення земельного фонду; становлення приватного землеволодіння
1996–2000 рр.	Зародження окремих елементів ринкової інфраструктури; проведення грошової реформи; подолання наслідків знецінення національної грошової одиниці	Проведення паювання майна і земель колективної власності; різні форми реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; виникнення різних організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств ринкового типу
2001–2005 рр.	Подальший розвиток ринкової інфраструктури; посилення дії грошової реформи в напрямі зниження індексу інфляції; прийняття та реалізація державних програм посиленої для державного бюджету фінансової підтримки аграрної сфери; формування аграрного ринку; фінансове оздоровлення аграрних підприємств і фінансова підтримка їх доходів	Утвердження в менеджменті аграрних підприємств принципів, сумісних із розумінням логіки дії законів ринкової економіки, становлення великих агрохолдингів
2006–2011 рр.	Тенденційний прояв макроекономічних чинників, властивих для попереднього періоду, високі темпи зростання цін на аграрну продукцію в умовах помірних темпів інфляції	Тенденційний прояв мікроекономічних чинників, властивих для попереднього періоду

*Узагальнено автором за даними [4, с. 85–87].

Аналіз табл. 2 і табл. 3 засвідчує, що спрямованість і прискореність зростання (зниження) обсягів виробництва продукції істотно залежать від рівня її прибутковості (збитковості) та індексів інфляції. Найвищі темпи зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах були у 1991–1995 рр., які характеризуються галопуючою інфляцією. Розрахунками встановлено, що за умови збереження такої інтенсивності середньорічних темпів спаду обсягів виробництва сільськогосподарської продукції для дворазового їх зниження потрібно п'ять років.

Таблиця 2

Динаміка рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції й темпи динаміки його обсягів у сільськогосподарських підприємствах України, в середньому за рік

Показник	1991– 2011 рр.	У тому числі			
		1991– 1995 рр.	1996– 2000 рр.	2001– 2005 рр.	2006– 2011 рр.
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, %*	19,9	72,5	-17,7	10,1	12,7
у т. ч. продукції рослинництва	50,6	142,9	15,9	25,6	25,9
продукції тваринництва	-5,1	33,2	-44,9	-10,3	-7,1
Темпи приросту (+), зниження (-) обсягів виробництва валової продукції сільського господарства (у постійних цінах 2010 р.), %**	-2,3	-13,0	-10,2	4,7	8,9
у т. ч. валової продукції рослинництва	-1,2	-10,5	-7,5	4,0	8,7
валової продукції тваринництва	-4,8	-17,0	-17,5	7,0	9,2

*Розраховано автором за даними джерела [11, с. 54].

**Розраховано автором за даними джерел [2, с. 10; 3, с. 5].

Дещо нижчими порівняно з попереднім періодом, але все ж високими, залишалися темпи спаду виробництва сільськогосподарської продукції за 1996–2000 рр., коли вона була збитковою на тлі помірно невисокої інфляції. Розрахунками встановлено, що за умови збереження середньорічних темпів зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, досягнутих за 1996–2000 рр., для дворазового їх зниження потрібно понад шість років.

Якісно відмінні результати виробництва продукції сільського господарства були досягнуті сільськогосподарськими підприємствами за 2001–2005 рр. і 2006–2011 рр., коли ця продукція стала прибутковою на тлі низької й невисокої інфляції.

За ці періоди проявилася позитивна тенденція до прискорення темпів росту обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах. Розрахунками встановлено, що для дворазового збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах за умови збереження середньорічних темпів їх зростання, досягнутих за 2001–2005 рр. і 2006–2011 рр., потрібно майже вісімнадцять років і трохи більше як десять років відповідно.

Таблиця 3

Динаміка індексу інфляції у сфері споживчих цін і цін виробників промислової продукції в Україні, в середньому за рік

Показник	1991– 2011 рр.	У тому числі			
		1991– 1995 рр.	1996– 2000 рр.	2001– 2005 рр.	2006– 2011 рр.
Індекс інфляції, визначений на основі:					
індексу споживчих цін*	1,926	10,346	1,226	1,072	1,126
індексу цін виробників промислової продукції*	2,021	12,094	1,184	1,100	1,179
індексу цін виробників матеріально-технічних ресурсів для сільського господарства**	2,042	11,609	1,309	1,080	1,181

* Розраховано автором за даними джерела [5].

** Розраховано автором за даними джерел [9, с. 60; 10, с. 58; 11, с. 64; 12].

Водночас відзначимо диференційованість темпів динаміки виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами в розрізі галузей рослинництва і тваринництва. Із табл. 1 видно, що суттєво вищі темпи зниження обсягів виробництва продукції за 1990–2000 рр. були допущені у тваринництві. Це можна пояснити високою збитковістю цієї продукції урахуванням індексу інфляції за цей період. З іншого боку, низький рівень виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах на кінець 2000 р. і реалізація програм щодо цільової підтримки тваринництва спричинили вищі темпи виробництва цієї продукції за 2001–2011 рр. Розрахунками встановлено, для подвоєння обсягів виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах за умови збереження середньорічних темпів їх зростання, досягнутих упродовж 2006–2011 рр., потрібно приблизно вісім років.

Висновки. Емпіричне підтвердження теоретичного положення про залежність між рівнем рентабельності виробництва продукції й темпами динаміки його обсягів дає змогу дійти висновку про те, що для нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в товарному укладі необхідно за рахунок аграрної політики створити такі умови для сільськогосподарських товаровиробників, які б забезпечили достатню рентабельність виробництва цієї

продукції. Утім, цей спектр питань потребує поглибленого дослідження і висвітлення в рамках окремої наукової публікації.

Бібліографічний список

1. Амбросомов В. Вплив системних зв'язків на організаційну структуру агроформувань / В. Амбросомов // Економіка України. – 2012. – № 3. – С. 80–89.
2. Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) за 2011 рік: остаточні дані : стат. бюл. / відп. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державний комітет статистики, 2012. – 18 с.
3. Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) за 1990–2010 роки : стат. бюл. / відп. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державний комітет статистики, 2012. – 48 с.
4. Гавука І. Оцінка тенденцій динаміки рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах України / І. Гавука // Аграрна економіка : науковий журнал Львівського національного аграрного університету. – 2013. – Т. 6, № 1–2. – С. 84–88.
5. Індеси споживчих цін та цін виробників промислової продукції в Україні у 1991–2011 рр. // Вісник НБУ. – 2012. – Лютий. – С. 42–43.
6. Месель-Веселяк В. Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 3–18.
7. Онегіна В. М. Аграрна політика та сталий розвиток агросфери [Електронний ресурс] / В. М. Онегіна // Вісник Харківського НАУ ім. В. В. Докучаєва : економічні науки. – 2011. – № 7. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnu_ekon/2011_7/index.html.
8. Саблук П. Т. Проблемы развития аграрного рынка Украины в контексте взаимодействия со странами СНГ / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 3–8.
9. Сільське господарство за 2005 рік : стат. зб. / за ред. Ю. М. Остапчука ; відп. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державний комітет статистики України, 2006. – 366 с.
10. Сільське господарство за 2008 рік : стат. зб. / за ред. Ю. М. Остапчука ; відп. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державний комітет статистики України, 2009. – 370 с.
11. Сільське господарство за 2011 рік : стат. зб. / за ред. Н.С. Власенко. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 386 с.
12. Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків / за ред. О.М. Шпичака. – К. : ІАЕ, 2000. – 585 с.

Гавука І. Тенденції динаміки рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції та їх вплив на спрямованість та інтенсивність його розвитку

Проаналізовано вплив тенденцій динаміки рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції на спрямованість та інтенсивність його розвитку в сільськогосподарських підприємствах України за 1991–2011 роки. Результати цього аналізу дали змогу визначити необхідні умови для подальшого динамічного розвитку сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: рентабельність виробництва, сільськогосподарська продукція, спрямованість динаміки, інтенсивність темпів динаміки, сільськогосподарські підприємства України.

Havuka I. Profitability dynamics trends of the agricultural output production and their influence on the direction and intensity of its development

The influence of the agricultural output production profitability on the tendency and intensity of its development in the Ukrainian agricultural enterprises during 1991–2011 has been analyzed. The results of this analysis give the possibility to determine necessary conditions for the further agricultural output dynamic development.

Key words: profitability of production, agricultural production, dynamic tendencies, dynamic pace intensity, Ukrainian agricultural enterprises.

Гавука І. Тенденції динаміки рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції та їх вплив на направленість та інтенсивність його розвитку

Проаналізовано вплив тенденцій динаміки рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції на направленість та інтенсивність його розвитку в сільськогосподарських підприємствах України за 1991–2011 роки. Результати цього аналізу дозволили визначити необхідні умови для подальшого динамічного розвитку сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: рентабельність виробництва, сільськогосподарська продукція, направленість динаміки, інтенсивність темпів динаміки, сільськогосподарські підприємства України.

УДК 338.24:338.43

**РЕСУРСНИЙ АСПЕКТ УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ АПК**

*Ф. Міколяш, к. е. н., О. Романів, к. е. н., В. Бондарчук, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Наявність значних внутрішніх протиріч економічного, політичного, соціального та екологічного характеру, а також дії зовнішніх чинників, зумовлених енергетичною і ресурсною залежністю національної економіки від країн-сусідів, системою політичних зв'язків тощо, негативно позначилися на сучасному соціально-економічному розвитку України, який характеризується серйозними загрозами для її економічної безпеки. Серед них особливе місце займає загроза втрати продовольчої безпеки, що загострилася і набула нових проявів через невирішення питань власності, залучення інвестицій, оновлення основних фондів, зниження податкового тиску тощо. Це погіршило ситуацію у сфері сільськогосподарського виробництва та призвело до скорочення обсягів сировини, яка надходить на переробку до вітчизняних підприємств (через спрямування більшої її частини на експорт). Останнє негативно впливає на загальні обсяги виробництва вітчизняної харчової та переробної промисловості й остаточне продовольче забезпечення населення.

Підтримання національної продовольчої безпеки повинно реалізовуватися передусім за рахунок запровадження ефективного механізму формування

продовольчих ресурсів як сукупності організаційно-правових, соціально-економічних та управлінських рішень, які дадуть змогу захистити реалізацію інтересів вітчизняних товаровиробників від реальних та потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз через стійкий розвиток виробничого, кадрового, інноваційно-інвестиційного та фінансового потенціалів, що відповідають стратегічним цілям. Для цього кожен виробник повинен розробити та реалізувати власну систему управління економічною безпекою, яка базуватиметься на наявних ресурсах, їх якісній та кількісній відповідності всім напрямам господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці питання забезпечення безпеки та її окремих видів (економічної, соціальної, інформаційної, технологічної тощо) на різних рівнях управління присвячені праці В.В. Шийкова, С.Н. Іл'яшенко, Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко, Т.Б. Кузенко, Н.Й. Реверчук, М.В. Куркіна тощо [1; 3–5; 7; 10]. Науковці у своїх працях справедливо визначають економічну безпеку підприємства як стан найефективнішого використання економічних ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування економічної системи в теперішньому і майбутньому, підкреслюючи таким чином важливість ресурсного портфеля підприємства як підґрунтя формування безпеки. Однак поза увагою дослідників все ще залишаються питання визначення природи, доступності, мобільності й взаємозамінності ресурсів із метою додаткового посилення або послаблення економічної безпеки підприємства.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження – обґрунтування ресурсного підґрунтя формування та реалізації системи управління економічною безпекою підприємств АПК з одночасним дослідженням його структури.

Виклад основного матеріалу. Основи державної політики у сфері формування національної безпеки закладені Законом України "Про основи національної безпеки України", в якому питання продовольчого забезпечення населення розглянуто в межах безпеки економічної сфери. Враховуючи, що сучасна ринкова економіка становить складний механізм взаємодії об'єктів на різних рівнях, питання управління їх економічною безпекою потребує побудови відповідних моделей врахування взаємозв'язку між різними рівнями. Оскільки основним структурним елементом економіки є підприємство, то дія різноманітних загроз призводить до негативних наслідків як для останнього, так і для народного господарства загалом.

Останніми роками у країні було реалізовано низку програм розвитку аграрного сектору, спрямованих на перебудову земельних і майнових відносин, створення нових організаційно-правових структур ринкового спрямування на основі приватної власності на землю, індивідуальної, сімейної та колективної форм організації праці, але посилення диференціації рівнів розвитку регіонів, зниження ступеня централізованого регулювання аграрного сектору з боку держави, а також дія внутрішніх і зовнішніх загроз на рівні підприємства, не призвели до поліпшення стану продовольчої безпеки на регіональному та державному рівнях (рис. 1).

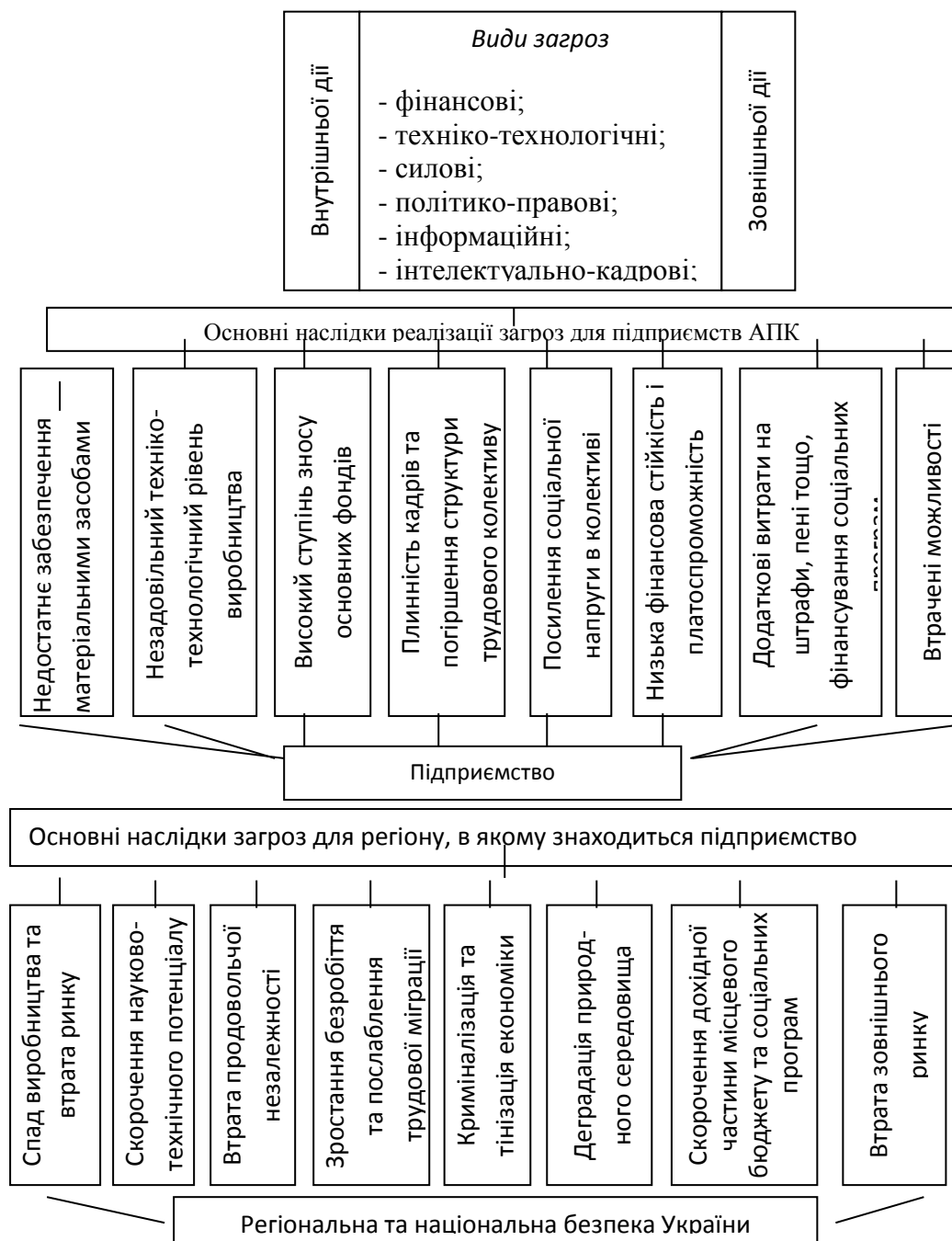

Рис. 1. Аналіз наслідків реалізації загроз для підприємств АПК.

Види й наслідки дії загроз економічній безпеці залежатимуть від галузевої належності підприємств. Зокрема основними внутрішніми (суб'єктивними) загрозами діяльності підприємств АПК можна вважати: високий ступінь зносу основних фондів (близько 60%); високий рівень незабезпечення матеріальними засобами і цінностями внаслідок розкрадання; незадовільний технічний і технологічний рівень виробництва внаслідок реорганізації підприємств і недотримання технології виробництва, пов'язаної зі сезонним характером господарства; низький рівень інвестиційної та інноваційної активності; низьку конкурентоспроможність продукції (збиткова або низька рентабельність окремих видів продукції, що не забезпечує розширене виробництво); відсутність достатньої кількості вільних фінансових ресурсів через сезонність та неефективність дії механізму державної підтримки.

Основними зовнішніми загрозами є: висока вартість кредитних ресурсів і складність умов їх залучення; неефективна система оподаткування та проблеми з поверненням ПДВ; посилення конкуренції з боку іноземних виробників; висока вартість матеріальних ресурсів; нестабільність національної грошової одиниці; несприятливі кліматичні умови; відсутність забезпечення мінімальної гарантованої ціни, державних інвестицій і заставних операцій, цінкових дотацій і компенсацій; відсутність стимулюючої системи фінансової підтримки товаровиробників і системи державних закупівельних товарних інвестицій на ринку; уповільнене розширення краще адаптованих до ринку організаційно-господарських форм нового типу: кооперативів, фермерських господарств тощо; недостатня інформатизація аграрного сектору з метою організації системи цінового моніторингу; виникнення непередбачуваних техногенних обставин тощо.

Отже, питання забезпечення та управління продовольчою безпекою на державному рівні повинно базуватися на системі управління відтворювальними процесами на рівні підприємства, що спрямовуватиметься на підтримку встановленого безпечного режиму функціонування.

Загалом економічну безпеку підприємства (ЕБП) можна визначити як стан, що характеризується захищеністю залучення в необхідному обсязі внутрішніх і зовнішніх ресурсів для виробництва споживчих товарів, робіт і послуг) від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз протягом життєвого циклу підприємства [6, с. 98]. Зрозуміло, що кількісне та якісне розширення системи ресурсів підприємства не є абсолютним процесом внаслідок існування різних типів взаємозв'язку зовнішнього середовища та підприємства, що спричинено незбіганням інтересів. За таких умов економічна безпека означатиме можливість контролю корпоративних ресурсів, досягнення такого рівня виробництва, ефективності та якості продукції, що забезпечить її конкурентоспроможність.

Стратегічний потенціал підприємства має граничні можливості адаптації до змінних умов виробництва, що зумовлено періодичною потребою в технічному переозброєнні й реконструкції, відновленні або підвищенні рівня кваліфікації персоналу, зміні стратегічних зон господарювання або виду діяльності тощо. Отже, система управління економічною безпекою повинна базуватися на ресурсному підході, за яким якість управління залежатиме від наявності ресурсів і можливості

їх зміни протягом життєвого циклу підприємства відповідно до зміни оперативних і стратегічних цілей, що зумовлені інтересами (рис. 2).

Дія загроз може проявлятися в обмеженні повного або часткового доступу до окремого виду ресурсу та/або неможливості його заміни, тому питання ресурсного забезпечення системи управління економічною безпекою передбачатиме розробку, реалізацію та оцінку власних способів пошуку, залучення та використання різних видів ресурсів, необхідних для якісної реалізації захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. Загалом така система базуватиметься на організаційно-правовому, ресурсному та кадровому забезпеченні (рис. 3).

У запропонованій системі першу групу становлять показники організаційно-правового забезпечення, що зумовлено, по-перше, легітимністю усіх видів діяльності підприємства щодо забезпечення економічної безпеки, а, по-друге, необхідністю функціонування ефективної організаційної структури управління, що дасть змогу безперервно та своєчасно виявляти деструктивні тенденції і процеси розвитку потенціалу підприємства, визначати причини та джерела загроз і розробляти цільові заходи щодо їх нейтралізації.

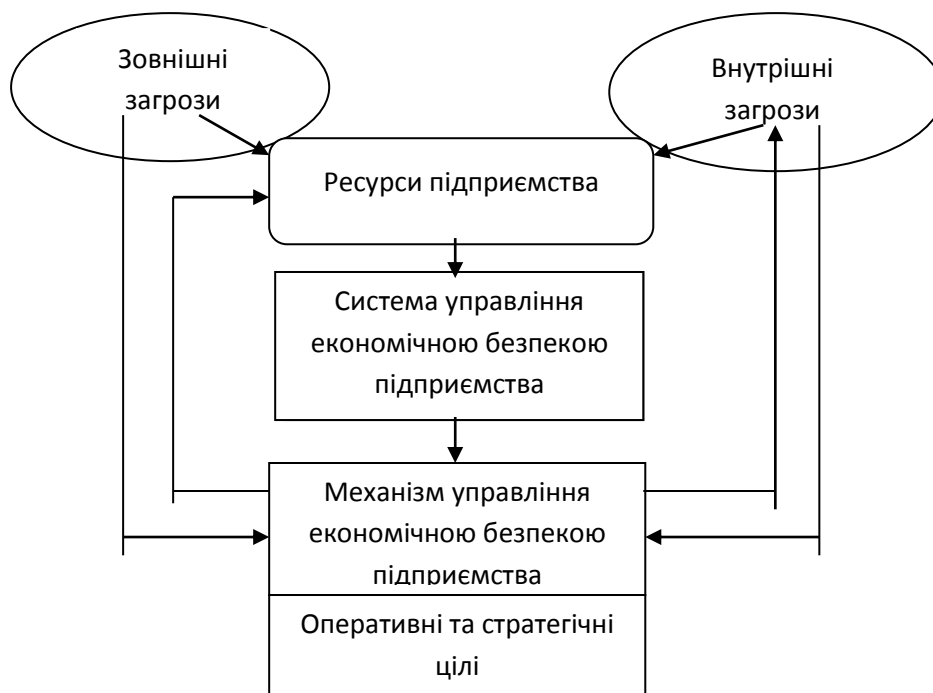

Рис. 2. Система управління економічною безпекою підприємства.

Особливістю запропонованої системи є те, що до складу ресурсного забезпечення не входять трудові ресурси, які виділені в окрему групу показників,

оскільки наявність та ефективність використання трудових ресурсів безпосередньо обумовлюватиме зміст управлінських рішень щодо забезпечення ЕБП.

Ресурсне забезпечення системи управління ЕБП передбачатиме безперервний процес пошуку, залучення, накопичення, планування, обліку і використання матеріальних, нематеріальних, технічних і технологічних, інформаційних, фінансово-економічних ресурсів підприємства, необхідних для створення умов безпечного функціонування та реалізації економічних інтересів за допомогою запобігання або нейтралізації дії внутрішніх і зовнішніх загроз.

Упорядковану сукупність усіх видів ресурсів, конкретизованих відповідно до стратегічних і тактичних цілей за кількістю, напрямом і призначенням, а також способів їх взаємодії та взаємозв'язку, розуміють як структуру ресурсного забезпечення. Якщо стратегічною метою є управління станом економічної безпеки підприємства, то всі задіяні для цього наявні та потенційні ресурси формують структуру ресурсного забезпечення системи управління ЕБП.

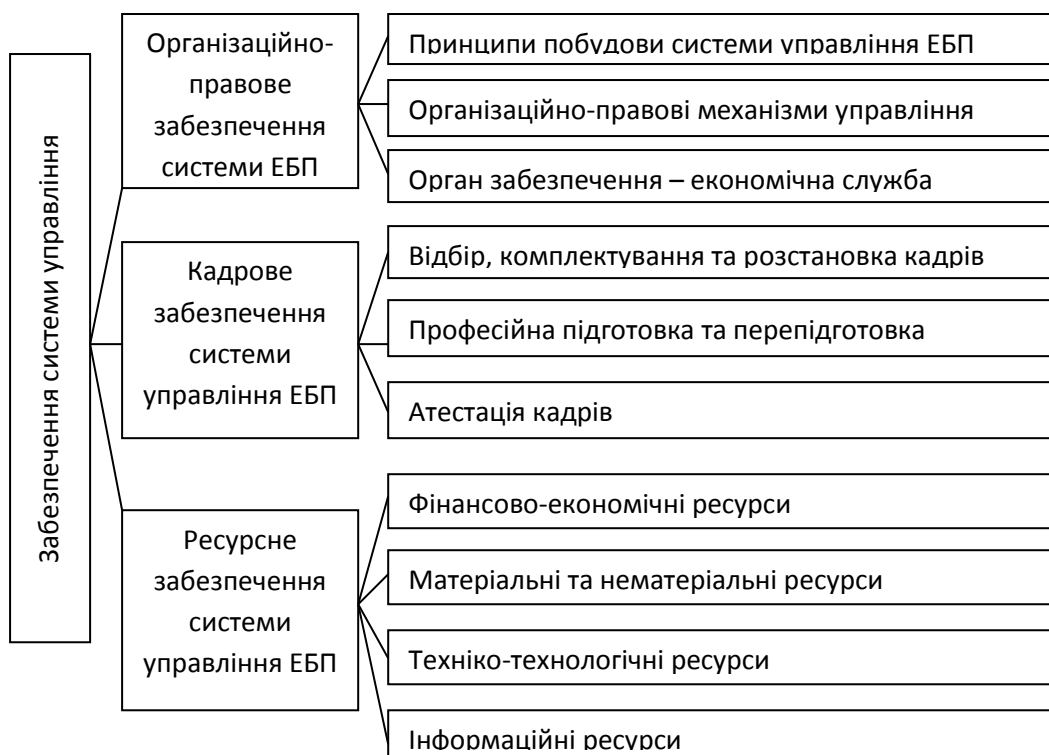

Рис. 3. Види забезпечення системи управління ЕБП.

Розробка стратегічних напрямів розвитку підприємства і формування шляхів їх ресурсного забезпечення повинні проводитися у чіткій відповідності з потенційними можливостями підприємства та розробленими принципами управлінського супроводу [8, с. 194], що є необхідною вихідною умовою і для реа-

лізації стратегії забезпечення відповідного рівня економічної безпеки підприємства (див. табл.).

Таблиця

Напрями управлінського супроводу процесу розробки та реалізації стратегії
забезпечення економічної безпеки підприємства

Етап	Напрямок супроводу
1. Постановка завдання	Аналіз стану підприємства; визначення проблеми; постановка мети; розробка плану робіт
2. Формування стратегічного напрямку розвитку підприємства	Аналіз негативного впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства; оцінка впливу чинників на рівень безпеки; визначення ресурсних можливостей підприємства
3. Інформаційне забезпечення процесу реалізації стратегії	Визначення джерел інформації та вимог до неї; збір, аналіз, оцінка та узагальнення даних
4. Визначення можливостей ресурсного забезпечення стратегії	Аналіз можливостей реалізації цілей; прогнозування потреб у різних видах ресурсів, можливостей їх взаємозамінності; визначення наявних і потенційних джерел ресурсів; розподіл ресурсів за кожним етапом реалізації стратегії
5. Узгодженість завдання забезпечення економічної безпеки з іншими цілями	Визначення пріоритетів і послідовності реалізації цілей; упорядкування цілей за рівнями ієрархії; визначення обсягів додаткового фінансово-економічного забезпечення.
6. Організація поточної діяльності щодо реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки	Визначення виконавців; оптимізація строків виконання завдання; організація процесу моніторингу та контролінгу

Треба враховувати, що невідповідності у використанні ресурсів підприємства спричиняють появу непродуктивних витрат (на оплату праці, на зберігання матеріальних запасів та інформації, на підтримку в робочому стані устаткування тощо), що остаточно знижують результат процесу виробництва — прибутку. Для запобігання цьому ресурсне забезпечення повинно бути оптимізоване через порівняння витрат на ресурси з розміром очікуваної вигоди, що визначатиметься досягнутим рівнем економічної безпеки: якщо очікувана вигода від покупки та споживання ресурсу перевищує очікувані граничні витрати, то такий ресурс варто придбати; в іншому випадку від придбання треба відмовитися, бо очікуване значення рівня безпеки в умовах невизначеності залежатиме тільки від умов інформованості.

Зрозуміло, що не всі ресурси підприємства можна розглядати як джерела формування довгострокових конкурентних переваг: деякі можуть виступати як стратегічні, тобто як основні під час реалізації стратегії підприємства (наприклад,

матеріальний ресурс для агропромислового виробництва), а деякі як нестратегічні, тобто як допоміжні (наприклад, інформаційний ресурс). Якщо загрози впливають на стратегічний вид ресурсу, то управлінські рішення повинні бути спрямовані на захист джерел і підтримку належного обсягу таких ресурсів, бо саме вони підтримуватимуть відповідний рівень економічної безпеки.

Враховуючи те, що не всі ресурси мають однаковий ступінь доступності й мобільності, можуть виникнути проблеми з диспропорційністю ресурсного забезпечення, що розглядатиметься як загроза ЕБП. У такому разі дія механізму забезпечення системи управління економічною безпекою підприємств полягатиме в реалізації трьох можливих альтернатив дій:

- збереження діапазону значень ресурсного потенціалу підприємства (кількісного та якісного складу ресурсного портфеля підприємства);

- розширення діапазону ресурсів через ефективне використання наявних і пошук нових ресурсних комбінацій, що дасть змогу попередити потенційні втрати від можливих загроз;

- коректування стратегії й тактики розвитку підприємства, орієнтуючись на узгодженість інтересів суб'єктів ринкової діяльності, що взаємодіють у спільному ресурсному середовищі.

Саме різна природа, доступність, мобільність, взаємозамінність стратегічних ресурсів можуть додатково посилити або послабити економічну безпеку підприємства.

Висновки. Рівень економічної безпеки підприємства в динамічних умовах ринку залежить від системи ресурсного забезпечення, яка разом з іншими складовими системи управління дає змогу впливати на рівень конкурентоспроможності та процес формування довгострокових конкурентних переваг за рахунок пошуку, розробки, збереження та використання стратегічних ресурсів або їх комбінацій.

У майбутньому, враховуючи потреби виробництва в отриманні економічних вигод, а суспільства – у вирішенні проблем продовольчого забезпечення, важливо визначити та оцінити всі види ресурсів, які будуть задіяні у процесі виробничо-господарської діяльності підприємств АПК, їхню взаємозалежність і взаємозв'язок з метою моделювання впливу на рівень ЕБП у довгостроковій перспективі.

Бібліографічний список

1. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 11–19.
2. Кашин А. В. Экономическая безопасность предприятия: управленческие решения : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук / А. В. Кашин. – М., 2008. – 25 с.
3. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
4. Кузенко Т. Б. Тактичне і стратегічне планування економічної безпеки підприємства / Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 3 (33). – С. 142–151.
5. Куркін М. В. Механізм управління економічною безпекою розвитку підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.06.01 / М. В. Куркін. – Харків, 2006. – 30 с.

6. Куркин Н. В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : монография / Н. В. Куркин. – Донецк : АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.
7. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія / Н. Й. Реверчук. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
8. Сушенко Е. А. Стратегические направления развития предприятия и особенности их ресурсного обеспечения / Е. А. Сушенко // Вісник СХУ ім. В. Даля. – 2004. – № 3. – С. 193–196.
9. Чорна А. М. Ресурсне забезпечення економічної безпеки підприємства / А. М. Чорна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4, т. 1. – С. 92–95.
10. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. – СПб., 1999. – 138 с.

Міколяш Ф., Романів О., Бондарчук В. Ресурсний аспект управління економічною безпекою підприємств АПК

Розглянуто поняття й структуру ресурсного забезпечення системи управління економічною безпекою підприємств АПК в умовах невизначеності та ризику конкурентного середовища. Визначено основні етапи процесу розробки та реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства з урахуванням ресурсного забезпечення, а також можливі альтернативні дії за різних рівнів ресурсного потенціалу підприємства.

Ключові слова: продовольча безпека, економічна безпека підприємства, ресурсний потенціал, ресурсне забезпечення, структура ресурсного забезпечення.

Mikolyash F., Romaniv O., Bondarchuk V. Resource aspect of management of economic security of agricultural enterprises

The concept and structure of the resource providing of management system of economic security of agricultural enterprises in the conditions of vagueness and risk of competition environment are considered in the article. The basic stages of forming and realization of providing strategy of economic security of enterprise with resource providing and possible alternatives for enterprises with different levels of resource potential are determined.

Key words: food safety, economic security of enterprise, resource potential, resource providing, structure of resource providing.

Миколяш Ф., Романів О., Бондарчук В. Ресурсний аспект управління економічною безпекою підприємств АПК

Рассмотрены понятие и структура ресурсного обеспечения системы управления экономической безопасностью предприятий АПК в условиях неопределенности и риска конкурентной среды. Определены основные этапы процесса разработки и реализации стратегии обеспечения экономической безопасности предприятия с учетом ресурсного обеспечения, а также возможные альтернативные варианты действий при разных уровнях ресурсного потенциала предприятия.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, экономическая безопасность предприятия, ресурсный потенциал, ресурсное обеспечение, структура ресурсного обеспечения.

УДК 338.5:339.56

МЕТОДИКА ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПРОДУКЦІЮ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ДЛЯ ЗОВНІШНІХ РИНКІВ

*М. Андрушко, к. е. н., О. Булик, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Вихід сільськогосподарського підприємства зі своєю продукцією на зовнішні ринки вимагає наукового обґрунтування цін на неї. Ціни повинні забезпечувати конкурентоспроможність товару й необхідну ефективність товаровиробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методикою ціноутворення займаються чимало вітчизняних і зарубіжних учених. Проте ці методи, як правило, мають загальний характер і недостатньо відображають особливості зовнішніх ринків і сільськогосподарських товарів. Як вважає Л.О. Шкварчук, обґрунтування ціни на зовнішньому ринку – одне з найскладніших завдань [5, с. 107]; П.І. Островський пояснює, що світова ціна формується як середньозважена ціна світового ринку відповідного товару [3, с. 124]; О.Л. Каніщенко [1] та І.Д. Фаріон [4] визначають основні чинники міжнародної цінової політики; порядок розрахунку експортних цін пояснюють С.В. Ковальчук, І.В. Гвоздецька, С.М. Синиця [2, с. 243].

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – проаналізувати різні методи ціноутворення і запропонувати комплексний підхід до визначення ціни на сільськогосподарську продукцію, яка реалізується на зовнішніх ринках.

Виклад основного матеріалу. Основні підходи до ціноутворення на міжнародному ринку схожі на ті, що застосовують на національних ринках. Водночас вони мають свою специфіку, яка залежить від урядової політики із захисту внутрішнього ринку і його товаровиробників, характеру національних і політичних особливостей.

Основою для розрахунку експортно-імпортних цін слугують ціни основних світових товарних ринків. Вони є показниками, які відображають середньосвітові умови виробництва, реалізації та споживання конкретних товарів.

Під світовою ціною розуміють грошовий вираз міжнаціональної вартості реалізованого на світовому ринку товару.

Світовій ціні відповідають такі ознаки:

- ✓ це ціна, за якою здійснюються великі експортно-імпортні операції на звичайних товарних ринках;
- ✓ це ціна, яку використовують у регулярних операціях на важливих ринках;
- ✓ це ціна товарів, які продають за вільноконвертовану валюту.

Світовими цінами вважають експортні ціни основних постачальників конкретних товарів та імпортні ціни у відомих центрах їх продажу. Наприклад, на пшеницю світовими цінами є експортні ціни Канади, на кольорові метали – ціни

Лондонської біржі кольорових металів, на нафту – експортні ціни країн-членів ОПЕК, на вугілля – імпорتنі ціни у західноєвропейських портах.

Види світових цін можна класифікувати за багатьма критеріями: за станом ринку, напрямом товарного потоку, умовами розрахунків, повнотою врахування витрат, характером реалізації, ступенем фіксації, рівнем інформаційної відкритості.

Залежно від особливостей товарів, споживацьких вимог, традицій і навичок потенційного зарубіжного ринку фірми-експортери обирають відповідний напрям формування ціноутворення з метою оволодіння ринком і стабілізації конкурентоспроможних переваг власних товарів.

Фірми, які функціонують на товарному зарубіжному ринку, розробляють свою політику цін. Розрізняють такі цілі у здійсненні цінової політики:

- ✓ досягнення передбачуваного доходу від вкладеного капіталу;
- ✓ стабільність прибутку;
- ✓ стабільність або покращання іміджу на ринку;
- ✓ переваги у конкуренції;
- ✓ лідерство в галузі.

Обравши ціль, фірма-експортер обирає шляхи її реалізації і тактичні дії. У міжнародному ціноутворенні на його процес впливає велика кількість чинників: внутрішні, товарні, ринкові та середовищні.

До внутрішніх чинників відносять частку ринку, прибуток, постійні витрати, виробничі, маркетингові, торговельні витрати. Товарні охоплюють етапи життєвого циклу, якість товарів, сервісне обслуговування, унікальність, транспортні витрати, фінансування товарного виробництва, товарну номенклатуру. До ринкових чинників належать платоспроможність споживачів, інформаційне забезпечення, контроль цін, зустрічна торгівля, адаптація товарів, канали розподілу, тарифне регулювання. До середовищних чинників відносять стан конкуренції, цінові параметри, курс валюти, рівень інфляції, терпимість уряду.

На етапі формування політики ціноутворення маркетологи-міжнародники визначають конкретні цілі, досліджують обмеження з боку урядів та інших макрочинників і вибирають методи розрахунку ціни.

Розробляючи цінову стратегію фірми-експортера, служба маркетингу міжнародних торговельних відносин основним елементом у структурі ціни розглядає собівартість товарної продукції як необхідну базу процесу ціноутворення.

Розрізняють національну та експортну собівартість товару для зарубіжного ринку. Національна охоплює всі виробничі витрати, витрати на упаковку і спеціальну підготовку до експорту, витрати служби експорту власної фірми. Експортну собівартість до відправки товарів складає розмір національної собівартості плюс витрати на відвантаження і міжнародні перевезення, страхові витрати на транспорт, представницькі витрати у портах, витрати із ввозу товару в зарубіжну країну (митні збори, витрати гарантії тощо).

Розмір повної собівартості є базовим рівнем для встановлення за відповідною методикою ціни продажу експортного товару.

Маркетингова цінова політика має досить широкий набір підходів і методів ціноутворення. Найпоширенішими серед них є методи прямого і непрямого розрахунку цін. Серед методів прямого ціноутворення найчастіше доцільно використовувати метод встановлення цін на продукцію сільського господарства виходячи з витрат виробництва (див. рис.).

Рис. Методи прямого ціноутворення на зовнішніх ринках та їх різновиди.

В основу методу встановлення ціни виходячи з витрат на виробництво і реалізацію продукції покладено сумування витрат на одиницю продукції та очікуваного прибутку. Основна формула, яку використовують за цим методом:

$$Ц_n = Z_n / (1 - П/100),$$

де Z_n – прямі витрати на виготовлення одиниці продукції;

$П$ – очікуваний прибуток (у відсотках).

У свою чергу прямі витрати обчислюють за формулою:

$$Z_{\text{п}} = (\Pi_{\text{зм}} - \Pi_{\text{в}} / Q_{\text{п}}),$$

де $\Pi_{\text{зм}}$ – питомі змінні витрати;

$\Pi_{\text{в}}$ – постійні витрати;

$Q_{\text{п}}$ – очікуваний обсяг продажу.

Основними перевагами зазначеного методу є його простота, невелика потреба в інформації, можливість прийняття конкретних рішень, зрозумілість рівня визначених цін для споживачів. Проте є й недоліки: тут не враховано можливу розбіжність між плановим і фактичним рівнями витрат на виробництво і реалізацію продукції. Дещо зменшити цей недолік можна розрахунком ціни виходячи з маржинальних витрат. Згідно з цим прийомом підприємство продає кожну додаткову партію товару за ціною, яка виходить з особливої (додаткової) вартості її виробництва. У такому разі підприємство може досягти певного збільшення обсягів продажу, оскільки ціна буде нижчою за ту, яка була б за використання повних витрат. Це у свою чергу дає змогу підприємству отримати достатній прибуток або покрити найсуттєвішу частку своїх витрат. Ще одним технічним прийомом цін виходячи із витрат є метод беззбитковості, який порівнює розміри прибутку, отриманого за різних цін, і дає змогу підприємствам, які вже визначили для себе норму прибутку, продавати товар за таку ціну, яка за конкретної програми випуску забезпечила б максимальне виконання цього завдання.

Основним недоліком методу розрахунку цін виходячи із затрат є те, що тут не враховується сприйняття споживачами встановленого рівня цін. Вигідна для підприємства ціна може бути не «затверджена» покупцем. Через це у підприємницькій діяльності часто користуються методом ціноутворення, виходячи з попиту. Основною тут є спроможність підприємця надати своїм товарам таку якість, яка забезпечила б споживачам відчутну вигоду: зменшення ризику за купівлі чи використання товару, підвищення іміджу товару тощо. Встановлення цін, орієнтуючись на попит, базується також на вимірюванні чи оцінюванні взаємозв'язку між цінами продажу і відповідними обсягами купівлі товарів. При цьому, як правило, виходять з того, що попит зростає за зниження ціни і зменшується за її зростання. У такому разі, розраховуючи ціни, користуються коефіцієнтами еластичного попиту.

На світових ринках важливим є біржове ціноутворення (котирування цін) – виявлення і фіксування цін угод купівлі-продажу на товарних біржах. Воно може здійснюватися як за результатами біржового дня (кінцеве котирування), так і в процесі торгів (проміжне котирування).

Основними видами котирування цін на сучасних біржах є:

- відображення меж котирування цін за кожним товаром чи контрактом на нього;
- фіксування ціни першої та останньої угод біржового дня на товар;
- фіксування «переломів», тобто максимальних цін, які мають місце протягом біржового дня;
- комбіноване сполучення попередніх видів котирування.

Для виходу на зовнішні ринки важливим є врахування цінових обмежень, які існують на певні види товарів. Особливу увагу належить звертати на демпінгові обмеження, які існують на світових ринках. Це особливо актуально для українських експортерів, оскільки вже неодноразово Світова організація торгівлі робила попередження щодо низьких цін на окремі види товарів.

Встановлення низьких цін є чинником швидкого заволодіння ринком, але це може призвести до штрафних санкцій і заборони працювати на певних його сегментах.

Висновки. Враховуючи те, що на світових ринках на ціноутворення впливає чимало чинників, для визначення ціни на сільськогосподарську продукцію неможливо використовувати лише одну методику. У кожному конкретному випадку доцільно використовувати конкретну методику і якомога більше чинників, що впливають на ціну. Комплексна методика передбачає основний метод встановлення ціни виходячи з витрат на виробництво і реалізацію продукції, а також врахування попиту, конкуренції, товарної номенклатури, національних та економічних особливостей ринків збуту.

Бібліографічний список

1. Каніщенко О. Л. Міжнародний маркетинг: теорія і господарські ситуації : навч. посіб. / О.Л. Каніщенко. – К. : ВЦ «Видавництво Політехніка», 2007. – 224 с.
2. Ковальчук С. В. Маркетингова цінова політика : навч. посіб. / С. В. Ковальчук, І. В. Гвоздецька, С. М. Синиця. – Львів : Новий Світ-2000, 2011. – 352 с.
3. Островський П. І. Аграрний маркетинг : навч. посіб. / П. І. Островський. – К. : Центр навч. літератури, 2006. – 224 с.
4. Фаріон І. Д. Теоретичні основи ціноутворення / І. Д. Фаріон // Формування економічних відносин в умовах ринку : зб. наук. пр. КНЕУ. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – Вип. 10. – С. 126–143.
5. Шкварчук Л. О. Ціни і ціноутворення : навч. посіб. / Л. О. Шкварчук. – К. : Кондор, 2003. – 214 с.

Андрушко М., Булик О. Методика ціноутворення на продукцію сільського господарства для зовнішніх ринків

Проаналізовано останні дослідження і публікації з питань ціноутворення. Розглянуто питання впливу різних чинників на ціноутворення. Визначено основні чинники впливу на міжнародні ціни. Охарактеризовано основні методи ціноутворення.

Ключові слова: ціна, ціноутворення, методика, збут, зовнішній ринок, чинники.

Andrushko M., Bulyk O. Methods of pricing of agricultural products for foreign markets

The recent research and publications on pricing are analyzed. The question of the impact of various factors on pricing are considered. The main factors of influence on international prices are defined. The main methods of pricing for foreign markets are characterized.

Key words: price, pricing methods, marketing, external market factors.

Андрушко М., Булик О. Методика ценообразования на продукцию сельского хозяйства для внешних рынков

Проанализированы последние исследования и публикации по вопросам ценообразования. Рассмотрены вопросы влияния различных факторов на ценообразование. Определены основные факторы влияния на международные цены. Охарактеризованы основные методы ценообразования.

Ключевые слова: цена, ценообразование, методика, сбыт, внешний рынок, факторы.

УДК 330.322:627:63

**ВПЛИВ ЧИННИКА ЧАСУ НА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЕКТИ
У ВОДНОМУ ГОСПОДАРСТВІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ**

Т. Блажкевич, к. е. н.

Житомирський національний агроекологічний університет

Постановка проблеми. Сільське господарство є найбільшим користувачем прісної води, однак використовує її нерационально. Надмірні її витрати в галузі унеможливають використання водних ресурсів для інших цілей. Необхідно зламати цю тенденцію, впроваджуючи ефективні, спрямовані на стабільний розвиток рішення щодо управління водними ресурсами. На жаль, інноваційні чинники, які визначають ефективність використання наявних водних ресурсів у сільському господарстві, ігноруються. Водне господарство України потребує глибокого реформування, модернізації, впровадження й використання новітніх технологій, спрямованих на екологізбалансоване водокористування, покращання якісних і збільшення кількісних параметрів води, підвищення ефективності водозабезпечення, насамперед в аграрному секторі економіки.

Добробут, забезпеченість населення якісною питною водою, динамічність розвитку сільського господарства залежать від обсягу та спрямованості інвестицій, досягнення рівня їх прибутковості, а відповідно від інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки. Інвестиційну привабливість і пріоритетність об'єктів визначають: взаємозалежністю між наявністю й доступністю необхідної інформації; станом організаційно-економічних зв'язків між економічно самостійними суб'єктами господарювання, виробниками і споживачами продукції з урахуванням попиту і пропозиції; умовами конкуренції на внутрішньому агропродовольчому ринку, ринку інвестицій та інших ресурсних ринках, що мають задовольняти структурні складові інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки.

Для вирішення проблем забезпечення населення будь-якої держави, регіону, області якісними водними ресурсами необхідні капітальні вкладення. Найважливішою умовою залучення інвестицій та наступного економічного зростання країни є створення сприятливого інвестиційного середовища. У ринкових умовах основним засобом організації використання та відтворення водних ресурсів у сільському господарстві є інвестиційний проект, виконання

якого здійснюється за власні кошти, а в більшості випадків – за позичені [1, с. 343]. Інвестиційне середовище використання водних ресурсів залежить від чинника часу, вплив якого на використання капіталовкладень вимагає проведення спеціальних теоретико-методологічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шляхи забезпечення необхідної якості водних ресурсів широко розглядалися й розглядаються у працях багатьох закордонних і вітчизняних учених, зокрема І.Г. Губія, Е.Н. Іванова, І.В. Прозорова, С.В. Яковлева [6], А.К. Запольського [3], А.В. Яцика [10] та ін. Однак комплексного дослідження щодо впливу чинника часу на інвестиційні проекти у водному господарстві аграрного сектору економіки бракує.

Постановка завдання. Об'єктом нашого дослідження є процес залучення капіталовкладень у водне господарство. Мета – обґрунтування методичних положень щодо необхідності активізації залучення інвестицій у водне господарство аграрного сектору економіки.

Для обґрунтування залучення інвестицій у розробку водних джерел і забезпечення населення водними ресурсами необхідної якості було використано розрахунково-конструктивний, монографічний, балансовий, а також абстрактно-логічний методи дослідження, зокрема прийоми аналізу і синтезу.

Виклад основного матеріалу. Якість води є багатовекторним показником рівня придатності мінералу, що розглядається, для задоволення потреб суспільства [2]. Сутність такого показника, його практичне застосування – об'єкт окремих досліджень. Прерогативу у забезпеченні регіонів водою віддають державним інвестиціям, у перспективі ж для вирішення всіх господарських проблем перевага буде за приватним капіталом. Будь-які інвестиції засновані на одержанні прибутків від укладання капіталу в господарську діяльність. Прибуток від укладання капіталу в розробку водних джерел і забезпечення питною водою визначається витратами на організацію водного господарства. Тому ефективність інвестиційних проектів може бути оцінена витратами на забезпечення населення водою й коштами, отриманими від населення. Оскільки населення та підприємство є основними суб'єктами господарської діяльності, то інвестиційне середовище у водному господарстві істотно залежить від економічного стану держави.

У ринкових умовах, як відомо, основним засобом організації виробництва і відтворення ресурсів навколишнього середовища є інвестиційний проект. Ефективність інвестування тісно пов'язана з процесом капіталізації засобів виробництва, тому в розрахунках необхідно брати до уваги зміни вартості вкладених капіталів та дисконтування грошових еквівалентів. Це особливо важливо для планування вкладень у відновлення ресурсів навколишнього середовища (у тому числі водних), оскільки віддачу від таких вкладень можна очікувати через тривалий час.

Капіталізацією називають суму річних оцінок основних засобів за нескінченну кількість років з урахуванням ефекту їх знецінення в часі згідно із загальноприйнятим положенням теорії ефективності капіталовкладень про нерівноцінність різночасових витрат і результатів [1, с. 343–344; 4, с. 370–371]. Цей ефект пояснюють тим, що капіталовкладення, інші витрати у пізніші терміни дають

змогу продуктивно використовувати їх на інші цілі господарської діяльності, де вони забезпечили б додатковий економічний ефект пропорційно деякому коефіцієнту капіталізації. Дохід, отриманий з обороту капіталу, можна знову вкласти у виробництво, і цей процес повторюють, доки всі кошти будуть спрямовані на цілі планових капіталовкладень. Із процесом капіталізації тісно пов'язана ефективність інвестування проектів використання водних ресурсів, інших заходів господарської діяльності. Суть типового проекту – виробництво екологічно високоякісної питної води та продукції з неї за визначеними варіантами з використанням сучасних технологій, технічних засобів та інформаційно-комп'ютерного забезпечення управління. Вихідні дані інвестиційного проекту такі: 1) термін виконання проекту; 2) обсяг інвестування, необхідні кредити та власні кошти; 3) джерела та умови фінансування інвестиційного проекту (загальний обсяг капіталовкладень, необхідних для реалізації інвестиційного проекту); обсяг власних коштів, що відводяться на реалізацію інвестиційного проекту; обсяг необхідних для реалізації інвестиційного проекту запозичених коштів; позичені кошти є кредитом на декілька років під певні відсотки річних; кредит беруть на початок або кінець року; відсоток за користування кредитом протягом поточного року сплачується на початку наступного року за формулою складних відсотків; сума кредиту повертається в останній термін сплати відсотків; сума річних амортизаційних коштів відраховується щорічно; дисконтна ставка складає середньостатистичну для держави); 4) собівартість асортименту продукції розраховується за відповідною схемою.

Ефективність інвестиційного проекту визначають за критеріями: а) позитивний чистий приведений дохід; б) індекс дохідності проекту більший від одиниці; в) внутрішня норма, або ставка, дохідності, більша від призначеної середньостатистичної для держави; г) термін окупності менший від терміну виконання проекту.

Необхідною умовою еколого-економічного обґрунтування інвестицій у відновленні водних ресурсів аграрного сектору економіки є розрахунок грошових потоків за роками реалізації проекту. Грошові потоки у певному році розраховують як надходження від реалізації проекту за рахунок чистого прибутку, плюс амортизаційні відрахування, мінус фінансові витрати на сплату відсотків за користування кредитами, мінус інвестиційні видатки використання власних і запозичених коштів. Отже, грошові потоки можуть бути позитивними, за умови отримання достатнього прибутку, негативними, коли вкладені кошти не покриваються надходженнями, або нульовими.

Існують два типи грошових потоків: пренумерандо – собівартості перших за часом надходження запасів ФІФО (від англ. FIFO – first-in-first out – продаж товарів за принципом “першим надійшов першим використаний” [8, с. 539]), коли всі кошти генеруються на початок року; постнумерандо – собівартості останніх за часом надходжень запасів ЛІФО (від англ. LIFO – last-in-first out – продаж товарів за принципом “останнім надійшов першим використаний” [8, с. 624]), коли кошти генеруються на кінець року [7, с. 11, 70]. Наприклад, якщо згідно з умовами фінансування інвестиційного проекту кредит береться на початок року, то слід

обираючи тип грошових потоків пренумерандо, а якщо кредит береться всередині або наприкінці року, то обирають постнумерандо.

Першим критерієм ефективності інвестиційного проекту є позитивність чистого приведенного доходу (ЧПД). Він є сумою продисконтованих, тобто приведених на початок першого року реалізації проекту річних доходів, (грошових потоків). Приведення грошових потоків здійснюється за дисконтною ставкою, середньостатистичною для України. Як і грошові потоки, ЧПД може бути: позитивним, якщо від проекту буде отримано прибуток; негативним – якщо проект збитковий, та нульовим, якщо сума інвестицій дорівнюватиме сумі доходів. Отже, позитивність сумарного ЧПД є одним із критеріїв ефективності інвестиційного проекту. Другим важливим критерієм ефективності інвестиційного проекту є індекс дохідності, який розраховують діленням сум приведених до першого року доходів та інвестиційних видатків. Індекс дохідності проекту показує, скільки гривень доходу буде отримано в результаті його реалізації на одну гривню, вкладену в інвестиційний проект. Якщо індекс дохідності проекту менший від одиниці, то це свідчить про неефективність або збитковість проекту, оскільки доходу буде отримано менше, ніж вкладено грошових засобів. Отже, такий проект треба відхилити або доопрацювати. Якщо індекс дохідності дорівнює одиниці, наведені доходи дорівнюють наведеним видаткам, ЧПД дорівнює нулю і реалізація проекту сенсу не має. Отож, до реалізації можуть бути прийняті проекти, індекс дохідності яких більший за одиницю.

Індекс дохідності, а отже, термін окупності інвестиційного проекту, суттєво залежить від процесу капіталізації вкладених коштів. У табл. 1 та 2 показано розрахунок розподілу капіталовкладень та сумарних капіталовкладень за роками реалізації проекту для пренумерандо і постнумерандо.

У результаті проведених розрахунків встановлено залежність вартості капіталовкладень від коефіцієнта капіталізації основних засобів (рис. 1–4).

Розрахунки проводили за уточненими формулами [1], а саме:

1) для пренумерандо:

$$K_{ti} = K_0 \cdot (1 + E_{ki})^t;$$

$$K_{ti\Sigma} = (K_0 / E_{ki}) \cdot (1 + E_{ki})^{t+1};$$

2) для постнумерандо:

$$K_{ti} = K_0 / (1 + E_{ki})^t;$$

$$K_{ti\Sigma} = (K_0 / E_{ki}) \cdot ((1 + E_{ki}) - (1 + E_{ki})^{-t}).$$

Джерело: адаптовано за [1, с. 343–344].

Тут $K_0 = 20$ млн грн – початкові капіталовкладення; $E_{ki} = \{0,08; 0,12; 0,14\}$ для $i = \{1; 2; 3\}$ – типові значення капіталовкладень. За середнього річного доходу $D_c = 2$ млн грн термін окупності проекту змінюватиметься аналогічно кривим, наведеним на рис. 2 та 4, якщо всі дані, наведені в табл. 1 та 2, поділити на 2 млн грн.

Результатом реалізації інвестиційних проектів є покращання якості водних ресурсів. Залучені інвестиції у водне господарство мають спрямовуватися в оновлення та модернізацію технічного обладнання, очисних споруд тощо.

Таблиця 1

Розподіл річних (Kt_{11} , Kt_{12} , Kt_{13}) і сумарних ($Kt\Sigma_{11}$, $Kt\Sigma_{12}$, $Kt\Sigma_{13}$) капіталовкладень за роками реалізації проекту для пренумерандо, млн грн

t	Kt_{11}	Kt_{12}	Kt_{13}	$Kt\Sigma_{11}$	$Kt\Sigma_{12}$	$Kt\Sigma_{13}$
0	20	20	20	20	20	20
1	21,6	22,4	22,8	41,6	42,4	42,8
2	23,328	25,088	25,992	64,928	67,488	68,792
3	25,19424	28,09856	29,63088	90,12224	95,58656	98,42288
4	27,20978	31,47039	33,7792	117,332	127,0569	132,2021
5	29,38656	35,24683	38,50829	146,7186	162,3038	170,7104
6	31,73749	39,47645	43,89945	178,4561	201,7802	214,6098
7	34,27649	44,21363	50,04538	212,7326	245,9939	264,6552
8	37,0186	49,51926	57,05173	249,7512	295,5131	321,7069
9	39,98009	55,46158	65,03897	289,7312	350,9747	386,7459
10	43,1785	62,11696	74,14443	332,9097	413,0917	460,8903
11	46,63278	69,571	84,52465	379,5425	482,6627	545,415
12	50,3634	77,91952	96,3581	429,9059	560,5822	641,7731
13	54,39247	87,26986	109,8482	484,2984	647,852	751,6213
14	58,74387	97,74225	125,227	543,0423	745,5943	876,8483
15	63,44338	109,4713	142,7588	606,4857	855,0656	1019,607
16	68,51885	122,6079	162,745	675,0045	977,6735	1182,352
17	74,00036	137,3208	185,5293	749,0049	1114,994	1367,881
18	79,92039	153,7993	211,5034	828,9253	1268,794	1579,385
19	86,31402	172,2552	241,1139	915,2393	1441,049	1820,499
20	93,21914	192,9259	274,8698	1008,458	1633,975	2095,368
Σ	1008,458	1633,975	2095,368			

Джерело: власні дослідження.

Висновки. Розрахунки ефективності типового інвестиційного проекту екологізбалансованого водокористування та водозбереження показують, що основні чинники інвестиційного середовища покращання якості водних ресурсів такі: чинник часу, який істотно впливає на процес капіталізації вкладених інвестиційних фондів, і термін окупності реалізації інвестиційного проекту; інвестиційне середовище, яке охоплює швидкість капіталізації вкладених коштів; якість водних ресурсів, покращання якої забезпечує підвищення отриманого річного доходу та зменшення терміну окупності інвестиційного проекту; швидкість зростання терміну окупності інвестиційних проектів залежно від коефіцієнта капіталізації основних фондів, що суттєво впливає на інвестиційне середовище. Для забезпечення привабливості інвестицій у водне господарство аграрного сектору економіки необхідно визначати оптимальний термін окупності інвестиційного проекту з позицій максимуму індексу дохідності.

Розподіл річних (Kt_{21} , Kt_{22} , Kt_{23}) і сумарних ($Kt_{\Sigma 21}$, $Kt_{\Sigma 22}$, $Kt_{\Sigma 23}$)

	Kt21	Kt22	Kt23	KtΣ21	KtΣ22	KtΣ23
--	------	------	------	-------	-------	-------

t	$Kt21$	$Kt22$	$Kt23$	$Kt\Sigma21$	$Kt\Sigma22$	$Kt\Sigma23$
0	20	20	20	20	20	20
1	18,51852	17,85714	17,54386	38,51852	37,85714	37,54386
2	17,14678	15,94388	15,38935	55,66529	53,80102	52,93321
3	15,87664	14,2356	13,49943	71,54194	68,03663	66,43264
4	14,7006	12,71036	11,84161	86,24254	80,74699	78,27425
5	13,61166	11,34854	10,38737	99,8542	92,09552	88,66162
6	12,60339	10,13262	9,111731	112,4576	102,2281	97,77335
7	11,66981	9,046984	7,992746	124,1274	111,2751	105,7661
8	10,80538	8,077665	7,011181	134,9328	119,3528	112,7773
9	10,00498	7,2122	6,150159	144,9378	126,565	118,9274
10	9,26387	6,439465	5,394876	154,2016	133,0045	124,3223
11	8,577657	5,749522	4,732348	162,7793	138,754	129,0547
12	7,942275	5,133502	4,151182	170,7216	143,8875	133,2058
13	7,353958	4,583484	3,641388	178,0755	148,471	136,8472
14	6,809221	4,092396	3,1942	184,8847	152,5634	140,0414
15	6,304834	3,653925	2,80193	191,1896	156,2173	142,8434
16	5,837809	3,262433	2,457833	197,0274	159,4797	145,3012
17	5,405379	2,912887	2,155994	202,4328	162,3926	147,4572
18	5,004981	2,600792	1,891223	207,4377	164,9934	149,3484
19	4,634241	2,322136	1,658967	212,072	167,3155	151,0074
20	4,290964	2,073335	1,455234	216,3629	169,3889	152,4626
Σ	216,3629	169,3889	152,4626			

Джерело: власні дослідження.

Рис. 1. Розподіл капіталовкладень за роками реалізації проекту (t) для пренумерандо при $E_k=0,08$ (Kt_{11}), при $E_k=0,12$ (Kt_{12}), при $E_k=0,14$ (Kt_{13})

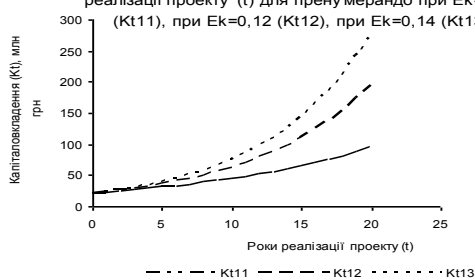

Рис. 2. Розподіл сумарних капіталовкладень за роками реалізації проекту (t) для пренумерандо при $E_k=0,08$ ($Kt \leq 11$), $E_k=0,12$ ($Kt \leq 12$), при $E_k=0,14$ ($Kt \leq 13$)

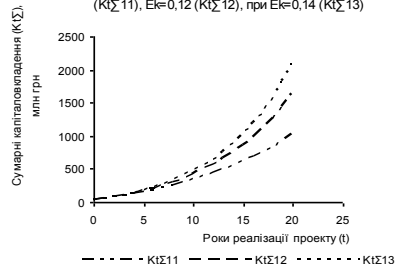

Рис. 3. Розподіл капіталовкладень за роками реалізації проекту (t) для постну мерандо при $E_k=0,08$ (Kt_{21}), $E_k=0,12$ (Kt_{22}), $E_k=0,14$ (Kt_{23})

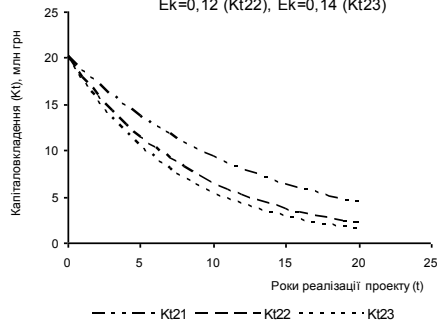
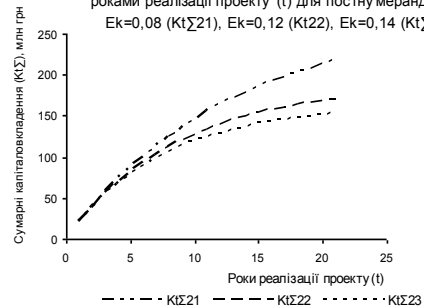

Рис. 4. Розподіл сумарних капіталовкладень за роками реалізації проекту (t) для постну мерандо при $E_k=0,08$ ($K\Sigma_{21}$), $E_k=0,12$ ($K\Sigma_{22}$), $E_k=0,14$ ($K\Sigma_{23}$)

Подальшим дослідженням інвестиційного середовища покращання якості водних ресурсів є оцінка внутрішньої норми дохідності, яка визначатиме доцільність реалізації інвестиційного проекту в ринкових умовах, що склалися в державі в аграрному секторі економіки.

Бібліографічний список

1. Блажкевич Т. П. Економіка природокористування : навч.-метод. посіб. / Т. П. Блажкевич, В. В. Волочков. – Житомир, 2008. – 424 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2007. – 1736 с.
3. Запольський А. К. Водопостачання, водовідведення та якість води : підручник / А. К. Запольський. – К. : Вища шк., 2005. – 671 с.
4. Коваль Я. В. Планування виробництва в лісовому господарстві : навч. посіб. / Я. В. Коваль, Т. П. Блажкевич, В. В. Волочков. – Житомир : Вид-во Житомир. нац. агрокол. ун-ту, 2011. – 504 с.
5. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах лісового господарства України : затв. наказом Держ. ком. ліс. госп-ва України від 08.11.2002 р. № 146. – К., 2002. – 143 с.
6. Рациональное использование водных ресурсов : учебник / С. В. Яковлев, И. В. Прозоров, Е. Н. Иванов, И. Г. Губий. – М. : Высш. шк., 1991. – 400 с.
7. Справочник по свойствам, методам анализа и очистке воды : в 2 ч. / Л. А. Кульский, И. Т. Гороновский, А. М. Когановский, М. А. Шевченко. – К. : Наук. думка, 1980.
8. Сучасний словник іншомовних слів : близько 20 тис. слів і словосполучень / уклали : О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
9. Яцик А. В. Водогосподарська екологія : в 4 т. – К. : Генеза, 2004. – Т. 1, кн. 1-2. – 400 с. ; Т. 2, кн. 3-4. – 384 с. ; Т. 3, кн. 5. – 496 с. ; Т. 4, кн. 6-7. – 680 с.

Блажкевич Т. Вплив чинника часу на інвестиційні проекти у водному господарстві аграрного сектору

Розглянуто вплив чинників інвестиційного середовища на покращання якості водних ресурсів, наведено результати розрахунків розподілу капіталовкладень та сумарних капіталовкладень за часом для обґрунтування рішень щодо реалізації інвестиційних проектів. Викладено основні результати досліджень динаміки вартості капіталовкладень, внесені пропозиції щодо розрахунків та аналізу динаміки термінів окупності інвестиційних

проектів. Доведено, що основним чинником ефективності інвестицій є чинник часу, оскільки з огляду на нього змінюється вартість капіталовкладень. Адаптовано методику розрахунку капіталовкладень з урахуванням чинника часу.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний проект, інвестиційне середовище, капіталовкладення, дохідність, водні ресурси, водозабезпечення, екологізбалансоване водокористування, сільське господарство, аграрний сектор економіки.

Blazhkevych T. The effects of the temporal factor on the investment project in the water economy of the agrarian sector

The paper highlights the effects of investment surroundings factors on the improvement of water resource quality and presents the calculations related to the time-oriented distribution of capital investments and total capital investments aimed at substantiating the solutions in the investment projects implementation. The paper also presents the main results of the investigations into the dynamics of capital investment cost and suggests recommendations for calculating and analyzing the dynamics of the recoupment terms of investment projects. It has been proved that the temporal factor proves to be the main factor of the investment efficiency, since the cost of capital investment changes with time. The technique of calculating capital investments with respect to the temporal factor is adapted.

Key words: investments, investment project, investment surroundings, capital investments, profitability, water resources, water supply, ecologically balanced water consumption, agriculture, agrarian sector of economy.

Блажкевич Т. Воздействие фактора времени на инвестиционные проекты в водном хозяйстве аграрного сектора

Рассмотрено воздействие факторов инвестиционной среды на улучшение качества водных ресурсов, приводятся расчёты распределения капиталовложений и суммарных капиталовложений по времени для обоснования решений относительно реализации инвестиционных проектов. Изложены основные результаты исследований динамики стоимости капиталовложений, рекомендуются предложения относительно расчётов и анализа динамики сроков окупаемости инвестиционных проектов. Доказано, что основным фактором эффективности инвестиций является фактор времени, поскольку со временем изменяется стоимость капиталовложений. Адаптирована методика расчёта капиталовложений с учётом фактора времени.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный проект, инвестиционная среда, капиталовложения, доходность, водные ресурсы, водообеспечение, экологосбалансированное природопользование, сельское хозяйство, аграрный сектор экономики.

УДК 332.122:364.48

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

*О. Шолудько, к. е. н., О. Гриник, методист
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Соціально-економічна інфраструктура сільських територій є категорією просторової організації виробництва сільськогосподарської

продукції, розселення населення, природокористування, культури, управління тощо, а тому пов'язана прямими і зворотними зв'язками з багатьма елементами в системі територіальної організації господарювання. Методологічні та методичні особливості вивчення соціально-економічної інфраструктури в системі територіальної організації сільських територій полягають у застосуванні комплексного, системного підходу до її дослідження. З огляду на це велике значення має оцінка впливу соціально-економічної інфраструктури на різні аспекти територіальної організації сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні дослідження впливу інфраструктури на стан економіки відображені у працях таких учених, як Ф. Агйон, Д. Ашауер, Д. Біль, Дж. Ван Дайн, Е. Гремліч, Д. Каннінг, А. Маннел, Дж. Мілль, Е. Савас, А. Сміт, Дж. Стігліц, Д. Хольц-Ікін, Х. Хіршаузен та ін.

Незважаючи на значний досвід наукових пошуків, економісти й досі не дійшли єдиного висновку щодо впливу соціально-економічної інфраструктури на економічне зростання. Незначна кількість праць з окресленої проблематики дає лише фрагментарні уявлення про місце соціально-економічної інфраструктури в розвитку сільських територій.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – теоретичні дослідження соціально-економічної інфраструктури в контексті сучасних тенденцій розвитку сільських територій, а також закономірностей взаємодії елементів економічної системи регіонів з інфраструктурною складовою, оскільки вони створюють основу для формування ефективної державної аграрної політики.

Виклад основного матеріалу. Підвищення ролі соціально-економічної інфраструктури на сучасному етапі пов'язане з різким зростанням вимог до якості інфраструктурної забезпеченості сільських територій. Залежно від рівня економічної сформованості регіонів, до яких належать сільські території, по-різному проявляються характер і напрям взаємодії підсистем виробництва, обслуговування і розселення. Проблеми оцінки впливу інфраструктурного комплексу на регіональний розвиток у різні роки приділяли свою увагу географи та економісти, досліджувалися різні напрями впливу інфраструктури на суспільне виробництво. Територіальний аспект розвитку виробничої інфраструктури сільських територій полягає у специфічному характері розміщення та просторової організації її матеріально-технічної бази. Важливу роль тут відіграють місце і функції галузей інфраструктури в територіальній структурі господарства, а також їх техніко-економічні особливості [1].

Унаслідок комплексності інфраструктури в економічній науці існує безліч критеріїв її класифікації. Відповідно до виконуваних функцій та завдань, визначимо структурно-елементний і галузевий склад інфраструктури.

Дослідження впливу соціально-економічної інфраструктури на розвиток сільських територій має, як правило, фрагментарний характер. Вкрай нерівномірно вивчені різні конкретні зв'язки інфраструктури, зокрема взаємозалежний вплив розвитку транспорту та розселення, виробничої інфраструктури та промисловості, будівництва і промисловості, соціальної інфраструктури та розселення населення.

Поодинокі праці присвячені вивченню ролі інфраструктури в територіальному розвитку загалом, а не окремих її елементів [2]. Не сформована загальна концепція впливу інфраструктурних систем на територіальний розвиток [3].

Саме тому досить актуальною стає розробка теоретичних аспектів оцінки впливу соціально-економічного інфраструктурного потенціалу на розвиток сільських територій та процеси розвитку і розміщення продуктивних сил регіону, вплив інфраструктурної доступності на економічне зростання, рівень та якість життя населення [4]. Залежно від різних критеріїв чинники функціонування соціально-економічної інфраструктури можна поділити на такі види: економічний і соціальний; зовнішній і внутрішній; екстернальний та інтернальний; заміщення; чинник масштабу; синергетичний чинник; прямий і непрямий.

До основних чинників впливу соціально-економічної інфраструктури на розвиток сільських територій можна віднести: економічний чинник; соціальний; внутрішній; ефект заміщення; ефект масштабу; синергетичний чинник; прямий чинник. Економічний чинник може виникнути за зростання обсягу виробництва і скорочення витрат. Інфраструктурним сільськогосподарським підприємствам, як правило, відповідає перший варіант, тоді як їх діяльність на обслуговуваннях підприємствах призводить до другого варіанта, спричиненого економією ресурсів.

Соціальний чинник виявляється, як правило, в результаті функціонування всіх видів соціально-економічної інфраструктури.

Внутрішній чинник відображає інтегральний результат функціонування інфраструктурного підприємства у процесі трансформації різних факторів виробництва під час створення товарів і надання послуг, а також з урахуванням впливу на нього всіх видів інфраструктури. Зовнішній чинник зумовлений, навпаки, впливом факторних видів інфраструктури на діяльність господарюючого суб'єкта, що використовує їхні послуги [5].

Відтворення інфраструктури – безперервний процес створення загальних умов безперервності відтворення всієї економіки і специфічних умов, ресурсів і факторів відтворення кожного з видів самої інфраструктури. Відтворення інфраструктури пов'язане з екстернальними й інтернальними чинниками. Екстернальний чинник проявляється впливом інфраструктури на основне виробництво, він може бути позитивним і негативним. Екстернальні чинники виникають внаслідок діяльності суб'єкта (виду діяльності) в інших суб'єктах господарювання. Інтернальний чинник виникає, коли агенти інфраструктури у процесі співпраці з основними структурами вдосконалюють свою діяльність.

Чинник заміщення стосовно соціально-економічної інфраструктури проявляється у двох аспектах: по-перше, послуги є товаром для кінцевих споживачів; по-друге, це ресурс у виробництві товарів. У всіх варіантах споживачі інфраструктурних послуг як товару або ресурсів приймають рішення залежно від співвідношення їх ціни та якості з наступним заміщенням, тобто діє класичний чинник заміщення – зміна обсягу попиту на товар у результаті заміщення (заміни) дорожчих товарів на дешевші.

Чинник масштабу може бути позитивним або негативним. Він становить співвідношення між зміною обсягів використовуваних ресурсів і зміною

відповідних виробничих результатів. Якщо збільшення витрат призводить до непропорційного зростання випуску, має місце позитивний чинник масштабу. Негативний чинник масштабу виникає у разі зниження економічної ефективності за збільшення масштабу, обсягу діяльності, що виникає в умовах, коли довгострокові середні витрати зростають зі збільшенням обсягу продукції, що випускається понад деяку межу. Позитивне для одного виду соціально-економічної інфраструктури зростання масштабу виробництва може бути негативним для підприємств іншого виду інфраструктури. Цей факт можна пояснити різним рівнем усупільнення праці та виробництва в різних сферах діяльності, непорівнянними за розміром капіталовкладеннями і трудовитратами, ступенем державного втручання та монополізації інфраструктурної галузі.

Синергетичний чинник зумовлений взаємодією всіх видів соціально-економічної інфраструктури, необхідних для основного виробництва. Вплив інфраструктури на розвиток сільських територій посилюється в міру розширення її видів, функцій, форм організації та взаємозв'язку з основним виробництвом.

Прямий чинник – чинник, який залежить від результату діяльності соціально-економічної інфраструктури та безпосередньо від самої інфраструктурної складової. Непрямий чинник – чинник у тих галузях економіки, на які спрямовані зусилля інфраструктури.

Висновки. Отже, у сучасних умовах змінився характер і напрям взаємодії підсистем виробництва і розселення з підсистемами інфраструктури, що вимагає відповідного комплексного підходу до оцінки впливу соціально-економічної інфраструктури на розвиток сільських територій та різні сфери регіонального розвитку.

Бібліографічний список

1. Даніленко А. І. Ризики та перспективи розвитку України у період посткризового відновлення : монографія / [А. І. Даніленко, В. В. Зімо́вцев, В. І. Сі́денко та ін.]. – К. : Ін-т економіки та прогнозування, 2012. – 348 с.
2. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України / О. В. Васильєв. – Харків, 2007. – 39 с.
3. Снігова О. Ю. Оцінка ризиків та загроз розвитку старопромислових регіонів України в період післякризового відновлення [Електронний ресурс] / О. Ю. Снігова // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – Спец. вип.: у 2 ч. Регіональний розвиток України : проблеми та перспективи. – К. : КНЕУ, 2011. – Ч. 1. – С. 166–174.
4. Ципліцька О. О. Обґрунтування механізму впливу соціально-економічної інфраструктури на економічне зростання // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Вип. 195 : в 4 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. – Т. 4. – С. 914–920.
5. Шепелев Г. В. Проблемы развития инновационной инфраструктуры. Наука и инновации в регионах России [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://regions.extech.ru/left_menu/shepelev.php.

Шолудько О., Гриник О. Теоретичні основи оцінки впливу соціально-економічної інфраструктури на розвиток сільських територій

Досліджені теоретичні основи оцінки впливу соціально-економічної інфраструктури на розвиток сільських територій та підходи до оцінки її впливу на

регіональний розвиток. Обґрунтовано, що в сучасних умовах змінилися характер і напрям взаємодії підсистем виробництва і розселення з підсистемами інфраструктури, що вимагає відповідного комплексного підходу до оцінки впливу соціально-економічної інфраструктури на розвиток сільських територій та різні сфери регіонального розвитку.

Ключові слова: соціально-економічна інфраструктура, регіональний розвиток, сільські території.

Sholudko O., Grynyk O. Theoretical basis for assessing the impact of the social-economic infrastructure on rural development

The problems of infrastructure support areas and approaches to assess the impact of infrastructure on regional development. The types of effects of infrastructure according to various criteria. It is proved that under modern conditions have changed the nature and direction of the interaction of the subsystems of production and settlement with the subsystems of infrastructure, which requires a corresponding integrated approach to assessing the impact of infrastructure on various areas of regional development.

Key words: social and economic infrastructure, regional development, rural development.

Шолудько О., Гриник О. Теоретические основы оценки влияния социально-экономической инфраструктуры на развитие сельских территорий

Исследованы теоретические основы оценки влияния социально-экономической инфраструктуры на развитие сельских территорий и подходы к оценке ее влияния на региональное развитие. Определены виды эффектов функционирования инфраструктуры в зависимости от различных критериев. Обосновано, что в современных условиях изменились характер и направление взаимодействия подсистем производства и расселения с подсистемами социально-экономической инфраструктуры, что требует соответствующего комплексного подхода к оценке влияния инфраструктуры на различные сферы регионального развития.

Ключевые слова: социально-экономическая инфраструктура, региональное развитие, сельские территории.

УДК 631.164.23

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНАЛЬНОГО АПК**

Я. Костецький, к. е. н.

Тернопільський національний економічний університет

М. Лизуник, викладач

Бучацький інститут менеджменту і аудиту

Постановка проблеми. Стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від його інвестування. Тому проблема розвитку інвестиційного процесу нині набуває великого значення для виходу з кризового стану і забезпечення конкурентоспроможності виробництва. Досвід розвинених країн світу показує: ефективність агропромислового виробництва підвищується переважно за рахунок активізації інвестиційної діяльності, що є

основною розвитку аграрного комплексу, підтримання продовольчої безпеки не тільки регіону, а й усієї країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Удосконаленню системи регулювання інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки приділяють значну увагу з огляду на зростаючі потреби в необхідних ресурсах для відновлення матеріально-технічної бази аграрної галузі, активізацію інвестиційної діяльності. Це відображено у працях таких вітчизняних вчених, як М.Ф. Бабієнко, О.Д. Витвицька, В.М. Жук, Л.П. Крапка, М.М. Кулаєць, Г.Ф. Мазур, В.М. Мельничук, Н.Т. Рудь, Л.І. Федунова та ін.

Однак слід зазначити, що проблема ефективності інвестиційного процесу в аграрному секторі потребує подальшого глибокого вивчення.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – проаналізувати вплив інвестиційних процесів у розвитку агропромислового комплексу Тернопільської області, визначити їх роль у формуванні конкурентоспроможності аграрної галузі регіону.

Виклад основного матеріалу. Поліпшення регіонального інвестиційного клімату є одним із важливих чинників розвитку всіх галузей матеріального виробництва, у тому числі аграрного сектору. Стимулювання збільшення обсягів інвестицій у реальний сектор економіки – один із пріоритетних напрямів роботи Тернопільської області, а перехід аграрного сектору на інвестиційно-інноваційну модель розвитку – стратегічне завдання, яке має на меті забезпечити реструктуризацію й сталий розвиток економіки на інноваційних засадах, підвищити її конкурентоспроможність, забезпечити створення нових робочих місць [1; 2].

Хоча Тернопільщина є невеликою за територією, площею та кількістю населення, вона має значний інвестиційний потенціал і протягом останніх років демонструє стабільне зростання макроекономічних показників.

Найбільш інвестиційно привабливими сферами сьогодні є сільське господарство, переробна промисловість, транспорт і зв'язок, торгівля, житлове будівництво.

Політика євроінтеграції, глобалізація економічних процесів, вступ України до СОТ відкривають нові можливості для підприємств області як суб'єктів іноземного інвестування й торгово-економічного співробітництва. Вирішення проблемних питань розвитку неможливе без виконання ключових завдань стратегії розвитку економіки, яка передбачає [5; 6; 9]:

- впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, орієнтованої на стимулювання інвестицій у людський капітал, енерго- і ресурсоощадних технологій, технічну модернізацію виробництв та освоєння випуску нових видів конкурентоспроможної продукції;
- розбудову системи інституційного забезпечення довготривалих інвестиційних процесів, у тому числі створення технопарків, бізнес-інкубаторів, консалтингових та інформаційних систем, суб'єктів інфраструктури фондового ринку, пенсійних, страхових та інвестиційних фондів;
- поліпшення територіальної структури розміщення і розвитку продуктивних сил області, вирівнювання диспропорцій у розвитку окремих галузей

і районів, передусім через стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу та використання конкурентних переваг;

- залучення Тернопільщини до Європейської мережі транспортної, інформаційної та освітньої інфраструктури;

- повномасштабне використання ресурсних і геополітичних переваг області, вкладення бюджетних коштів у розвиток соціальної, виробничої і транспортної інфраструктури.

Тернопільщина порівняно з іншими регіонами має низку конкурентних переваг, які дають змогу прогнозувати суттєве збільшення обсягів залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у середньостроковій перспективі. Серед найважливіших конкурентних переваг:

- вигідне географічне розташування області;

- значний природно-ресурсний потенціал (унікальний туристично-рекреаційний потенціал);

- високий трудовий та науково-освітній потенціал.

У сільському господарстві Тернопільської області на 1 липня 2012 р. функціонувало 1052 підприємства за організаційно-правовою формою господарювання: господарських товариств – 181; приватних підприємств – 213; виробничих кооперативів – 3; фермерських господарств – 594; державних підприємств – 5; підприємств інших форм господарювання – 56 [8].

За обсягом валової продукції сільського господарства у 2012 р. Тернопільщина посіла 15 місце в Україні. Займаючи 2,3% території країни, область виробила 3,6% валової продукції сільського господарства, у тому числі рослинництва – 3,9; тваринництва – 2,8 %. У 2012 р. в аграрному секторі одержано валової продукції (у сталих цінах 2010 р.) на суму 7949,3 млн грн, що на 9,0% більше, ніж у 2011 р. (за темпами приросту область зайняла третє місце серед інших регіонів). Загальні обсяги валової продукції аграрного сектору зросли як у сільськогосподарських підприємствах (на 13,9%), так і в господарствах населення (на 5,0%).

У структурі валової продукції сільського господарства у 2012 р. найбільшу питому вагу зайняло виробництво зернових (29,1%), картоплі та овоче-баштанних культур (23,9%), молока (14,5%), вирощування худоби і птиці (8,5%).

На 100 га сільськогосподарських угідь в усіх категоріях господарств області у 2012 р. одержано по 824,1 тис. грн валової продукції, що на 222,6 тис. грн (на 37%) більше, ніж в Україні загалом. У розрахунку на одну особу вироблено валової продукції сільського господарства на суму 7368 грн (у середньому в Україні – 4897 грн). За рівнем виробництва валової продукції на одну особу Тернопільщина у 2012 р. займала восьме місце серед інших регіонів.

Враховуючи значний виробничий потенціал, родючі високогумусні землі, достатню кількість працездатного населення, аграрний сектор може досягти значно вищих результатів господарювання за стабілізації інвестиційного процесу. Проте диспаритет цін, складність ринків збуту продукції, низька рентабельність виробництва негативно впливають на його інвестиційну привабливість [5; 6; 9].

Необхідність залучення інвестиційних ресурсів в аграрний сектор зумовлюється гострою потребою в оновленні машинно-тракторного парку, що дасть змогу збільшити обсяги виробництва, виробити конкурентоспроможну продукцію, поліпшити умови праці. Зокрема в області протягом останніх років значно погіршилася структура сільськогосподарських машин. Зросла кількість застарілих конструкцій, знизилася питома вага сучасної техніки, що у свою чергу призводить до збільшення навантаження на одиницю техніки. Порівняно з 2011 р. в аграрних підприємствах усіх видів сільськогосподарської техніки стало менше, що призвело до збільшення навантаження на одиницю техніки. Через високі ціни її оновлення відбувається повільно. Отож, щоб вивести виробництво сільськогосподарської продукції на необхідний рівень, слід звернути увагу на модернізацію машинно-тракторного парку.

Матеріально-технічна база сільського господарства в таких умовах вимагає державної підтримки. Неможливість більшості сільськогосподарських підприємств придбати нову сільськогосподарську техніку і матеріальні ресурси в достатній кількості свідчить про те, що самотійно без жодної підтримки ззовні сільське господарство не зможе вийти з кризи. Сьогодні спостерігаємо парадоксальні протиріччя між національними інтересами розвитку сільського господарства на високомеханізованій технічній основі (агрохолдинги) і неможливістю виконання окресленого завдання без зростання інвестицій у господарську діяльність інших сільгоспвиробників [3; 4].

У 2012 р. в розвиток сільського господарства, мисливства та лісового господарства вкладено 718,3 млн грн капітальних інвестицій, що складає 21,3% від загального обсягу коштів, інвестованих у народне господарство області, і на 67,8% більше, ніж попереднього року, однак цього недостатньо. Джерелами фінансування інвестицій в основний капітал сільськогосподарської галузі були переважно власні кошти підприємств та кредити банків (табл. 1).

Однією з основних причин такого стану аграрного виробництва поряд з нестачею фінансових коштів, відсутністю прогресивних індустріальних технологій та засобів праці є недостатнє залучення інвестицій, як внутрішніх, так і зовнішніх. У 2012 р. в сільське господарство, мисливство, лісове господарство та пов'язані з ними послуги в області було спрямовано інвестиційного капіталу на суму 64,6 млн дол. США, що становить 10,9% до загального обсягу всіх іноземних інвестицій. Станом на 1 липня 2013 р. в область надійшло інвестицій із 46 країн світу (табл. 2).

Найбільша частка прямих іноземних інвестицій станом на 1 липня 2013 р. була зосереджена в промисловості області (56,8%); частка в сільське господарство, лісове та рибне господарство складала 16,9%; у підприємства, що здійснюють діяльність у добувній промисловості і розробці кар'єрів – 15,6%; підприємства, що здійснюють діяльність у сфері транспорту, складського господарства, поштова та кур'єрська діяльність – 15,1%; виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 15,0%.

Із 64,6 млн дол. США прямих інвестицій 93,1% надійшло з 21 країни – члена ЄС; 2,7% – з 5 країн СНД; 4,1% – з інших країн світу. Найбільшими інвесторами є: Німеччина, Чеська Республіка, Кіпр, Естонія і Польща. За обласним

адміністративно-територіальним розподілом найбільші обсяги прямих інвестицій вкладені в підприємства м. Тернополя – 30,2%, або 19,3 млн дол. США, Зборівського (19,7%, або 12,6 млн дол. США), Борщівського (15,3%, або 9,8 млн дол. США) і Тернопільського (11,9%, або 7,7 млн дол. США) районів.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції в основний капітал Тернопільської області
за видами економічної діяльності (у фактичних цінах), млн грн

Показник	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р.	
					до загальних, %	до 2012 р., %
Усього	889,7	2138,4	2524,2	3374,8	100	133,7
Сільське госпо- дарство, мис- ливство, лісове господарство та пов'язані з ними послуги	122,8	375,6	427,9	718,3	21,3	167,8
Промисловість	171,2	303,2	392,0	494,4	14,6	126,1
Будівництво	18,3	776,1	705,2	1154,1	34,2	136,6
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	77,0	77,4	145,6	138,1	4,2	94,8
Діяльність транс- порту та зв'язку	139,0	7,4	95,4	197,7	5,8	207,2
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	3,6	248,0	564,4	462,2	13,7	81,9
Інші види еконо- мічної діяльності	357,8	330,7	193,7	210,0	6,2	108,4

Джерело: [8].

З метою нарощування виробництва тваринницької продукції в області, розвитку інфраструктури сіл реалізують інвестиційні проекти з будівництва та реконструкції тваринницьких комплексів, зокрема:

- у 2012 р. у молочному скотарстві введено в дію в ТОВ «Бучачхлібпром» (с. Осівці) третій комплекс з доїльним залом проектною потужністю 1200 корів;
- у ТОВ «Агропродсервіс-інвест» Козівського району введено в експлуатацію доїльний зал на 500 корів;
- у галузі свинарства введено в дію четвертий в області сучасний свинокомплекс у ТОВ «Україна» Підволочиського району (с. Медин) потужністю 20 тис. голів реалізації товарних свиней на рік;
- у Зборівському районі у ТОВ «Вірлів-Агробізнес» (с. Вірлів) проведено реконструкцію приміщень для утримання бройлерів потужністю 360 тис. голів реалізації птиці на рік.

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції у Тернопільську область за видами економічної діяльності, млн дол. США

Показник	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р.	
					до загальних, %	до 2012р., %
Усього	37,2	66,5	59,8	64,6	100	108,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство та пов'язані з ними послуги	2,1	7,1	8,3	10,9	16,9	131,3
Промисловість	24,4	42,2	35,5	36,7	56,8	103,3
Будівництво	0,2	1,3	1,3	0,1	0,1	7,6
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1,3	1,6	1,9	3,8	5,9	200,0
Діяльність транспорту та зв'язку	8,4	11,2	10,3	10,0	15,5	97,0
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	0,3	2,4	2,0	2,6	4,0	130,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,1	0,2	-	-	-	-
Інші види економічної діяльності	0,4	0,5	0,5	0,5	0,8	100

Джерело: [8].

За попередній рік господарства області значно оновили машинно-тракторний парк. Придбано 343 одиниці високопродуктивної енергонасиченої

техніки та обладнання на суму майже 150 млн грн, у тому числі 93 трактори, 26 зернозбиральних комбайнів, понад сотню одиниць ґрунтообробної та посівної техніки [6]. У 2012 р. харчова і переробна промисловість Тернопільщини забезпечила збільшенню індексу виробництва промислової продукції на 3,1%.

Нарощено обсяги виробництва: у молочній галузі – на 10,2%; у борошномельній, круп'яній і крохмальній – на 10,0; у цукровій промисловості – на 0,4; у спиртовій галузі – на 21,3; у пивоварній промисловості – на 12,1%; у виробництві кормів для тварин – у 29 разів.

На новозбудованому крохмальному заводі ГК «Мрія» у IV кварталі 2012 р. вироблено 2,9 тис. т картопляного крохмалю; на Хоростківському спиртовому заводі ДП «Укрспирт» – 1,2 млн дал біоетанолу.

Група компаній «Мрія» ввела в експлуатацію другу чергу зернового елеватора загальною потужністю 104 тис. т одночасного зберігання зерна на ТОВ «Елегрі-Деренівка» в с. Деренівці Теребовлянського району.

У 2012 р. підприємствам агропромислового комплексу відділення комерційних банків області видали 646,3 млн грн кредитів, з них короткотермінових – 553,1 млн грн, довготермінових – 93,2 млн грн.

Зросли за цей період і обсяги зовнішньої торгівлі. Якщо у 2005 р. обсяги експорту товарів Тернопільщини становили 76,1 млн дол. США, у 2010 р. – 131,4 млн дол. США, то за дев'ять місяців 2012 р. – 272,4 млн дол. США. Найбільшими торговельними партнерами області є Польща, Російська Федерація, Туреччина та Єгипет.

Висновки. Вважаємо, що інвестиційну політику в агропромисловому комплексі слід здійснювати на основі таких принципів:

- удосконалення нормативно-законодавчої бази і форм державної підтримки ефективних проектів;

- для відродження повноцінного інвестиційного процесу важливе значення мають власні кошти товаровиробників. Тому аграрна реформа та механізм державного регулювання повинні бути спрямовані передусім на збільшення коштів, що надходять у сільську місцевість, та сприяти нагромадженню капіталу товаровиробників;

- для створення привабливих умов інвестування АПК необхідно розробити систему страхування інвестицій, створити за участю держави потужну страхову структуру і чітко визначити права та гарантії інвестора;

- розвиток лізингових операцій є теж важливим інструментом здійснення інвестиційної політики в АПК, що насамперед визначається економічною природою лізингу – передачею майна в користування на умовах зворотності, терміновості і платності;

- з метою залучення іноземних інвестицій в АПК потрібно активізувати дію усіх важелів економічного регулювання інвестиційної діяльності, а саме: економічно обґрунтувати і визначити пріоритети у розвитку агропромислового комплексу, послабити податкове навантаження на сільськогосподарських товаровиробників, ввести податкові стимули для інвестиційно-інноваційної

діяльності, забезпечити захист власності іноземних інвесторів, поліпшити інфраструктуру інвестиційного ринку.

Бібліографічний список

1. Гаврилюк О. М. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О. М. Гаврилюк // *Фінанси України*. – 2010. – № 3. – С. 79–93.
2. Жук В. М. Облікове забезпечення інвестиційної привабливості та безпеки підприємства й аграрної галузі / В. М. Жук, В. В. Мельничук. – К. : Всеукраїнський інститут права і оцінки, 2013.
3. Крапка Л. П. Інформаційна складова аналізу / Л. П. Крапка // *Економіка підприємств*. – 2009. – № 11. – С. 29–35.
4. Кулаєць М. М. Інноваційна діяльність в агропромисловому виробництві України / М. М. Кулаєць, М. Ф. Бабієнко, О. Д. Витвицька та ін. // *Економіка АПК*. – 2010. – № 6. – С. 113–119.
5. Мазур Г. Ф. Удосконалення механізму державного регулювання та стимулювання розвитку агропромислового виробництва / Г. Ф. Мазур // *Економіка АПК*. – 2013. – № 2. – С. 21–26.
6. Офіційний сайт Тернопільської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.oda.te.gov.ua.
7. Рудь Н. Т. Інноваційна інфраструктура регіону : теорія, методологія, практика : монографія / Н. Т. Рудь. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2011. – 492 с.
8. Сільське господарство Тернопільської області за 2012 рік : стат. зб. – Тернопіль, 2013. – 218 с.
9. Федуніна Л. І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України / Л. І. Федуніна // *Економіка і прогнозування*. – 2012. – № 11. – С. 87–100.

Костецький Я., Лизуник М. Проблеми та перспективи інвестиційного розвитку регіонального АПК

Оцінено роль та обґрунтовано необхідність активізації інвестиційної діяльності в сучасних умовах аграрного виробництва. На прикладі регіону визначено пріоритетні напрями розвитку інвестиційної діяльності, досліджено залежність сільськогосподарського виробництва від іноземних інвестицій. Особлива увага звернута на процеси морального і фізичного старіння матеріально-технічної бази фермерських господарств, вказано на застосування комплексних важелів забезпечення активізації її інновацій.

Запропоновано основні напрями розвитку інвестиційної стратегії в АПК, зокрема економічно обґрунтовано і визначено пріоритети у розвитку фермерського господарства, створення економічних та правових основ для збільшення необхідних обсягів іноземних інвестицій.

Ключові слова: інновації, капітал, агропромислові підприємства, виробничий потенціал, валова продукція.

Kostetskyi Ya., Lyzunyk M. Problems and prospects of regional agribusiness investment

The significance and the necessity of investment activity in the present conditions of agricultural production has been assessed. The priority areas of investment are determined on the example of the region, the dependence of agricultural production on foreign investment has been

researched. A special role is paid to the processes of moral and physical aging of farms, the use of complex instruments to ensure activation of innovation is mentioned.

The basic directions of development of investment strategies in agribusiness has been offered, in particular, the priorities in the development of farming, the creation of economic and legal bases required for the increase in foreign investments has been researched.

Key words: innovation, capital, agro-industrial enterprises, production capacity, gross output.

Костецкий Я., Лизуник М. Проблемы и перспективы инвестиционного развития регионального АПК

Оценена роль и обоснована необходимость активизации инновационной деятельности в современных условиях аграрного производства. На примере региона определено приоритетное направление развития инвестиционной деятельности, исследована зависимость сельскохозяйственного производства от иностранных инвестиций. Особое внимание обращено на процессы морального и физического старения материально-технической базы фермерских хозяйств, указано на применение комплексных рычагов обеспечения активизации ее инноваций.

Предложены основные направления развития инвестиционной стратегии в АПК, создания экономических и правовых оснований для увеличения необходимых объемов иностранных инноваций.

Ключевые слова: инновации, капитал, агропромышленные предприятия, производственный потенциал, валовая продукция.

УДК 330.341.1:332.2.021

**ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В КОНТЕКСТІ
КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНО-ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ**

О. Ступень, асистент

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. На сьогодні запропоновано чимало теоретичних підходів до оцінки господарських систем, кожен з яких можна застосовувати залежно від передумов, за яких здійснюється оцінка. Незважаючи на значну теоретичну опрацьованість, тематика економічної оцінки господарських систем продовжує розвиватися, оскільки існують галузеві особливості їх економічної оцінки. Недостатньо опрацьованим є напрям оцінки, пов'язаний з інноваційною діяльністю та іншими чинниками функціонування господарських систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти розвитку інноваційної діяльності досліджували різні вітчизняні та зарубіжні вчені. Значну увагу цій тематиці приділили Л.Я. Бенюк, Л.І. Білоусова, С.В. Вовчок, А.А. Трифілова, С.М. Фрісова, С.В. Чеботар, Н.І. Чухрай, Л.К. Шаміна та ін. Однак виникає потреба у глибшому дослідженні й пошуку шляхів удосконалення ефективної економічної оцінки господарських систем.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – оцінка інноваційного потенціалу в контексті капіталізації земельно-господарської системи.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність та її оцінка тісно пов'язані з поняттям інноваційного потенціалу, який є предметом розгляду чималої кількості наукових публікацій. Зокрема С.М. Фрісова та С.В. Чеботар розглядають місце інноваційного потенціалу в загальному потенціалі підприємства. Крім того, вони розробляють класифікацію інноваційного потенціалу за різними класифікаційними ознаками [4]. Аналіз структури інноваційного потенціалу представлений у [5–12]. У тлумачному словнику інноваційної діяльності [10] автори пропонують поділяти інноваційний потенціал на функціональний (такий, що міститься в різних функціональних сферах діяльності організації), ресурсний (представлений у різних ресурсах організації), системний (є частиною системи управління організації), проектно-організаційний (представлений в організаційній структурі). Ці та інші підходи до дослідження структури інноваційного потенціалу є важливими, оскільки дають змогу врахувати всі його аспекти у процесі оцінки.

Автор Л.Я. Беновська [1; 2] розглядає інноваційну діяльність як чинник, що сприяє примноженню капіталу господарської системи. Вона пропонує оцінювати інноваційну активність підприємств та розвиток їх інтелектуального капіталу, формує такі критерії оцінки інноваційної активності останніх у процесі капіталізації: активність кількісного зростання інноваційно активних підприємств; активність інвестування в інноваційну діяльність; активність патентування об'єктів інтелектуальної власності; активність зростання інноваційності людського капіталу. На основі цих критеріїв науковець розраховує інтегральний показник інноваційної активності, що дає змогу оцінити її вплив на капіталізацію та порівнювати значення цього показника для різних підприємств [2].

На нашу думку, цей підхід можна використовувати до комплексу підприємств чи галузі загалом, проте для оцінки інноваційної активності окремої господарської системи його застосувати складно. Дослідниця Л.І. Белоусова пропонує оцінювати інноваційний потенціал господарської системи, виділяючи такі його складові: потенціал засобів виробництва; потенціал персоналу; потенціал технологічного забезпечення; потенціал фінансових ресурсів; потенціал інформаційних ресурсів; потенціал методичного забезпечення [3].

Автор пропонує оцінювати інноваційний потенціал як суму оцінок його складових, проте за таким підходом важко буде звести всі оцінки інноваційного потенціалу до єдиної одиниці вимірювання. Як варіант вирішення проблеми можна запропонувати використання затратного підходу до оцінки інноваційного потенціалу, а саме інноваційний потенціал оцінювати як суму витрат підприємства на розвиток кожної складової інноваційного потенціалу. Окрім того, важливим аспектом оцінки інноваційного потенціалу у контексті капіталізації господарської системи є виокремлення частки інноваційного потенціалу в її загальній капіталізованій вартості. Застосування затратного підходу до оцінки інноваційного потенціалу дасть змогу визначити частку витрат на його розвиток у загальних витратах господарської системи. Це у свою чергу може слугувати орієнтиром для визначення впливу інноваційного потенціалу на капіталізацію господарської системи. Показники витрат останньої на розвиток інноваційного потенціалу, виходячи з класифікації Л.І. Белоусової, представлено в таблиці. При цьому ми

вилучили складову, що описує фінансовий потенціал, щоб уникнути дублювання під час підрахунку витрат.

Таблиця

Показники оцінки витрат господарської системи
на розвиток інноваційного потенціалу

Елемент інноваційного потенціалу	Складові елемента інноваційного потенціалу	Витрати на розвиток елемента інноваційного потенціалу
Інноваційні виробничі засоби	Виробничі площі	1. Витрати на створення виробничих площ, на яких розміщені інноваційні виробничі лінії. 2. Витрати на оренду виробничих площ, на яких розміщені інноваційні виробничі лінії. 3. Витрати на утримання та використання земельних ресурсів, що використовуються в інноваційних цілях.
	Машини та устаткування	1. Витрати на придбання інноваційних машин та устаткування.
	Оборотні кошти (витрати майбутніх періодів)	1. Сума витрат майбутніх періодів.
Персонал	Кваліфікація персоналу	1. Витрати на підвищення кваліфікації персоналу. 2. Витрати на впровадження інноваційних підходів до організації праці.
	Досвід інноваційної діяльності	1. Витрати на залучення персоналу з досвідом інноваційної діяльності.
Технології	Прогресивні технології	1. Витрати на придбання інноваційних технологій. 2. Витрати на створення інноваційних технологій.
	Прогресивні матеріальні ресурси	1. Витрати на придбання прогресивних матеріальних ресурсів.
Інформаційні ресурси	Системне забезпечення	1. Витрати на створення системного забезпечення.
	Прикладні програми	1. Витрати на придбання прикладних програм. 2. Витрати на створення прикладних програм.
	Робота з базами даних	1. Витрати на створення баз даних. 2. Витрати на обслуговування баз даних.
	Зовнішній зв'язок	1. Витрати на створення прогресивних засобів зовнішнього зв'язку.
Методичне забезпечення	Оціночний потенціал	1. Витрати на здійснення оціночної роботи.
	Аналітичний потенціал	1. Витрати на здійснення аналітичної роботи.

Варто окремо охарактеризувати ті складові інноваційного потенціалу, що мають специфіку стосовно земельно-господарських систем. Зокрема до іннова-

ційних виробничих засобів земельно-господарських систем поряд із традиційними можна віднести земельні ділянки, що використовуються для вирощування інноваційних сільськогосподарських культур, для проведення науково-дослідної роботи, апробації інноваційних сільськогосподарських технологій. Крім того, сюди варто віднести біологічні активи, що можуть бути класифікованими як інноваційні: сільськогосподарські тварини інноваційних порід та нові види сільськогосподарських культур.

У контексті інноваційної діяльності земельно-господарських систем особливого значення набуває залучення персоналу з досвідом роботи в інноваційній сфері, зокрема персоналу, який має досвід роботи у зарубіжних чи транснаціональних агрохолдингах, отримав освіту у зарубіжних аграрних вищих навчальних закладах тощо. Також важливим є й другий елемент інноваційного потенціалу персоналу, а саме загальний рівень кваліфікації.

Джерелом розвитку сучасних земельно-господарських систем є постійне впровадження інноваційних технологій, завдяки котрим стало можливим ведення сільського господарства на територіях, які раніше з цією метою не використовували. Інноваційні технології також дають змогу мінімізувати ризики втрати врожаю, з котрими неминуче зіштовхуються земельно-господарські системи.

Інноваційні технології допомагають пристосуватися до надзвичайно динамічних змін клімату на планеті та отримати конкурентні переваги. Така складова інноваційного потенціалу, як прогресивні матеріальні ресурси, також має особливе значення для діяльності земельно-господарських систем, адже без використання сучасного садивного матеріалу неможливе рентабельне здійснення сільськогосподарського виробництва на всіх етапах життєвого циклу продукції.

Отже, згідно з пропонованим нами методом сума витрат господарської системи на створення та функціонування окремого елемента інноваційного потенціалу дорівнюватиме оціночній вартості інноваційного потенціалу всієї системи. А частка витрат на створення та функціонування інноваційного потенціалу у загальних витратах господарської системи за певний період (рік) характеризуватиме роль інноваційного потенціалу у капіталізації господарської системи (формули 1 та 2):

$$Z_{\text{III}} = \sum_{i=1}^n Z_i, \quad (1)$$

де Z_{III} – затрати на створення і підтримання інноваційного потенціалу господарської системи;

Z_i – затрати на створення та функціонування i -го елемента інноваційного потенціалу;

$$K_{\text{III}} = \frac{Z_{\text{заг}}}{Z_{\text{III}}}, \quad (2)$$

де K_{III} – питома вага затрат на створення і підтримання інноваційного потенціалу в загальних витратах господарської системи.

Використання затратного підходу до оцінки питомої ваги інноваційного потенціалу у загальній капіталізації господарської системи має свої переваги та недоліки. Зокрема до недоліків можна віднести: відсутність можливості врахування ефектів від впровадження кожного з елементів інноваційного потенціалу, котрі можуть значно перевищувати витрати на їх створення; занижена оцінка інноваційного потенціалу господарської системи. До переваг затратного підходу можна віднести: простоту застосування; легкість вимірювання значення економічної оцінки кожного з елементів інноваційного потенціалу; доступність інформації, що необхідна для здійснення оцінки; усі показники, що використовуються у рамках цього підходу, виражені у грошових одиницях.

Висновки. Для досягнення точнішого результату оцінку частки інноваційного потенціалу в капіталізації господарської системи варто здійснювати також за альтернативними методиками, зокрема методом експертної оцінки, методом розрахунку ефектів від впровадження та функціонування елементів інноваційного потенціалу, методом порівняння тощо.

Бібліографічний список

1. Беновська Л. Я. Удосконалення управління капіталізацією інноваційно активних підприємств / Л. Я. Беновська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 146–149.
2. Беновська Л. Я. Капіталізація інноваційно активних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 / Л. Я. Беновська. – Львів, 2009. – 18 с.
3. Белоусова Л. І. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю промислового підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.01 / Л. І. Белоусова. – Донецьк, 2006. – 20 с.
4. Фрісова С. М. Основні елементи інноваційного потенціалу / С. М. Фрісова, С. В. Чеботар // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3(25). – С. 202–207.
5. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. – М. : Центр исследований и статистики науки, 2006. – 192 с.
6. Чухрай Н. І. Формування інноваційного потенціалу промислових підприємств на засадах маркетингу і логістики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : 08.06.01 / Н. І. Чухрай. – Львів, 2003. – 47 с.
7. Трифилова А. А. Анализ инновационного потенциала предприятия / А. А. Трифилова // Инновации. – 2003. – № 6. – С. 67–72.
8. Потенциал инновационного развития предприятия : монография / [А. А. Епифанов, С. Н. Кузьменко, Т. А. Васильев и др.] ; под ред. С. Н. Кузьменко. – Сумы : Деловые перспективы, 2005. – 255 с.
9. Шамина Л. К. Инновационный потенциал предприятия / Л. К. Шамина // Инновации. – 2007. – № 9. – С. 58–60.
10. Инновационная деятельность: Термины инновационного менеджмента и смежных областей (от А до Я) : толковый словарь / [В. С. Зверев, Г. А. Унтура, В. И. Федосеев и др.] ; отв. ред. В. И. Суслов. – Новосибирск : Сиб. науч. изд-во, 2006. – 183 с.
11. Вовчок С. В. Теоретико-методичні основи формування та оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04 / С. В. Вовчок. – К., 2009. – 20 с.

12. Инновационный потенциал: современное состояние и перспективы развития : монография / [В. Г. Матвейкин, С. И. Дворецкий, Л. В. Минько и др.]. – М. : Машиностроение-1, 2007. – 284 с.

**Ступень О. Оцінка інноваційного потенціалу в контексті капіталізації
земельно-господарських систем**

Представлено структуру показників витрат господарської системи на розвиток інноваційного потенціалу. Запропоновано використовувати затратний підхід до оцінки питомої ваги інноваційного потенціалу у загальній капіталізації земельно-господарської системи. Розглянуто переваги та недоліки цього підходу.

Ключові слова: інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, земельно-господарська система.

**Stupen O. Assessment of innovative potential during capitalization of agrarian and
economic systems**

Structure of indicators of expenditures of economic systems on development of innovative potential is presented. It is proposed to use spending approach to assessment of specific weight of innovative potential during general capitalization of agrarian and economic systems. Advantages and disadvantages of this approach are considered.

Key words: innovative potential, innovative activity, agrarian and economic system.

**Ступень О. Оценка инновационного потенциала в контексте капитализации
земельно-хозяйственных систем**

Представлена структура показателей расходов хозяйственной системы на развитие инновационного потенциала. Предлагается использовать затратный подход к оценке удельного веса инновационного потенциала в общей капитализации земельно-хозяйственной системы. Рассмотрены преимущества и недостатки этого подхода.

Ключевые слова: инновационный потенциал, инновационная деятельность, земельнохозяйственная система.

УДК 339.13.012.426 338. 456 6336 (477)

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ**

Г. Періг, здобувач

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Результатом прогресуючого поступу людського суспільства стали виникнення і формування явища конкуренції, яка у свою чергу є динамічною силою його розвитку. Конкуренція змушує суб'єкти діяльності не зупинятися на досягнутому, постійно рухатися і самовдосконалюватися. В умовах глобалізації посилення конкурентних позицій аграрних підприємств можливе через їх участь в інтегрованих структурах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні основи дослідження конкурентоспроможності аграрних підприємств є предметом уваги

багатьох учених-економістів – В.В. Арестенка, В.Б. Смолінського, М.В. Бутко, О.С. Гапанович. Деякі автори розглядають термін «конкуренція» як суперництво. Наприклад, Й. Шумпетер розглядає конкуренцію як суперництво старого з новим, з інноваціями; Г. Азоев – як суперництво на будь-якому терені між окремими юридичними чи фізичними особами, зацікавленими в досягненні однієї й тієї самої мети; І. Ліфіц – як форму взаємної суперечки суб'єктів ринкової економіки. Конкуренцію як структурний елемент ринкової економіки досліджували С. Мочерний, К. Макконел, С. Брю, П. Ватник, Ю. Юданов.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є узагальнення теоретико-методичних аспектів формування та забезпечення конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні поки ще не існує чіткого, прийнятого більшістю вченими визначення поняття конкуренції як категорії ринкових відносин. Перші, найбільш цілісні трактування цього поняття, з'явилися в середині XVIII ст., а до середини XX ст. сформувалися загальні уявлення про суть конкуренції та основні її рушійні сили.

У ринковій системі господарювання категорія "конкурентоспроможність" – одна з основоположних, тому що в ній концентровано відбиваються економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові та інші можливості не лише окремого господарства, регіону, а й країни загалом. Глобалізація ринків, масштабне проникнення іноземних товарів на український ринок переводять проблему управління конкурентоспроможністю промисловості до пріоритетних управлінських завдань, успішне виконання яких забезпечить виживання і розвиток галузі в новому середовищі. Визначення рівня конкурентоспроможності галузі, підприємства є актуальним завданням, що дає змогу обґрунтовано вибирати стратегічні напрями їх діяльності та шляхи досягнення конкурентних переваг. У свою чергу підвищення рівня конкурентоспроможності сприятиме залученню нових коштів на розробку нових технологій, активізацію інноваційної діяльності промисловості [1].

Вивчення та аналіз сучасної економічної літератури свідчить про відсутність загального погодження відносно сутності категорії "конкурентоспроможність" та про існування великої кількості методів щодо визначення її рівня. Тому дослідження питань, пов'язаних із визначенням рівня конкурентоспроможності підприємства на зовнішніх ринках з метою управління, є актуальним.

Конкурентоспроможність є вирішальним чинником комерційного успіху в ринковій економіці. За часів планової економіки щодо неї не виникало через відсутність конкурентного середовища на внутрішньому ринку. Тому в радянські часи можна було говорити або про конкурентоспроможність на світовому ринку, коли коло оцінюваної продукції скорочувалося до тих видів, які реально експортували, або в суть теоретичній площині, коли порівняння проводили з продукцією світового ринку [5].

Конкурентоспроможність підприємства – комплексна порівняльна характеристика, яка відображає переваги сукупності показників його діяльності та

забезпечує успіх на певному сегменті ринку за певний проміжок часу щодо сукупності показників підприємств-конкурентів [1].

В економічній літературі можна виділити велику кількість класифікацій конкуренції за різними критеріями. Залежно від класифікаційної ознаки розрізняють два її види. За станом ринку виділяють досконалу (вільна) та недосконалу конкуренцію. Досконала конкуренція заснована на приватній власності і господарській відособленості. Вона припускає, що на ринку є безліч незалежних фірм, які самостійно вирішують, що створювати і в яких кількостях, а також такі умови: обсяг виробництва окремої фірми є незначним і не впливає на ціну реалізованого цією фірмою товару; реалізовані кожним виробником товари є однорідними; покупці добре інформовані про ціни, і якщо хтось підвищить ціну на свою продукцію, то втратить покупців; продавці діють незалежно один від одного; доступ на ринок ніким і нічим не обмежений [3].

В умовах становлення ринкових відносин доцільно використовувати метод оцінювання конкурентоспроможності підприємства, який враховує всі недоліки перелічених методів (див.рис.).

Рис. Алгоритм оцінювання конкурентоспроможності підприємства [2].

В умовах ринкової економіки, коли зарубіжним фірмам тепер протистоїть не єдиний суперник в особі радянської держави, а окремі українські виробники, вільні у виборі своєї конкурентної стратегії, але й менш захищені підтримкою з боку своєї держави, проблема підвищення рівня їх конкурентоспроможності набуває вирішального та загальнонаціонального значення [4].

Висновки. Підвищення конкурентоспроможності підприємства залежить від ефективного використання всіх чинників, що дають змогу збільшити виробництво високоякісної продукції, знизити затрати праці та коштів, удосконалювати систему техніко-технологічних й агротехнічних заходів виробництва продукції та збуту, запроваджувати нові технологічні проекти, які базуються на сучасних досягненнях аграрної науки. Одержання прибутків у розмірах, необхідних для забезпечення розширеного відтворення в сільському господарстві, сприяє прискоренню виходу галузі з фінансової кризи, дає змогу зміцнити експортний потенціал і надійність продовольчої безпеки.

Бібліографічний список

1. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. / Должанський І. З., Загорна Т. О. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
2. Збарський В. К. Конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств : монографія / В. К. Збарський, М. А. Місевич / за ред. проф. В. К. Збарського. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 310 с.
3. Кобиляцький Л. С. Управління конкурентоспроможністю : навч. посіб. / Кобиляцький Л. С. – К. : Зовнішня торгівля, 2003. – 304 с.
4. Маркетинг: основи теорії та практики : навч. посіб. / за ред. Липчука В. В. – 3-тє вид., випр. і доп. – Львів : Магнолія 2006, 2008. – 288 с.
5. Сумець О. М. Оцінка конкурентоспроможності сучасного промислового підприємства : навч.-практ. посібник для студ. економ. спец. / Сумець О. М., Сомова О. Є., Пеліхов Є. Ф. – К. : Професіонал, 2007. – 208 с.

Періг Г. Теоретичні основи дослідження конкурентоспроможності

Розглянуто суть понять конкуренції та конкурентоспроможності, проаналізовано особливості їх прояву в аграрному секторі економіки. Показано теоретико-методологічні аспекти формування та забезпечення конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність.

Perig G. Theoretical basis of research competitiveness

The essence of the concepts of competition and competitiveness analysis of the peculiarities of its manifestation in the agricultural sector. Displaying theoretical and methodological aspects of the formation and maintenance of competitiveness.

Key words: competition, competitiveness.

Периг Г. Теоретические основы исследования конкурентоспособности

Рассмотрены сущность и понятие конкуренции и конкурентоспособности, проанализированы особенности ее проявления в аграрном секторе экономики. Подано теоретико-методологические аспекты формирования и обеспечения конкурентоспособности.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность.

УДК 631.115.1:334.012.33

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Л. Дяків, здобувач

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку країни державне регулювання в агропродовольчій сфері здійснюється відповідно до нормативно-правової бази з державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції, яка базується на визначеній аграрній політиці держави з відповідною функцією та механізмами впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню стану державного регулювання розвитку особистих селянських господарств присвячено чимало досліджень вітчизняних економістів-аграрників. Методологічні, теоретичні та методичні аспекти державного регулювання розвитку особистих селянських господарств розглянуті у працях І.В. Княженка, П.С. Березівського, О.М. Онищенка, В.В. Юрчишина, В.В. Липчука, С.М. Онисько. Однак час вносить щораз нові корективи у проблему, а тому вона потребує все глибшого вивчення.

Мета нашого дослідження – провести аналіз сучасного стану державного регулювання та перспектив розвитку особистих селянських господарств.

Виклад основного матеріалу. Аналіз чинного законодавства України дає змогу виділити такі правові ознаки особистого селянського господарства: суб'єктом права на ведення особистого селянського господарства є лише фізична особа (фізичні особи) незалежно від місця проживання та громадянства; наявність у фізичної особи земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства; метою ведення особистого селянського господарства є виробництво сільськогосподарської продукції, отримання доходів (основних або додаткових); ведення особистого селянського господарства не є підприємницькою діяльністю.

З урахуванням перелічених правових ознак визначаються й особисті селянські господарства як урегульований нормами права вид самостійної господарської діяльності, яка здійснюється однією чи декількома фізичними особами переважно за рахунок власних праці, майна та фінансових коштів на одержаній належним чином земельній ділянці сільськогосподарського призначення з метою виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, одержання постійних (додаткових або основних) прибутків [1].

Важливим для українського законодавства та правозастосовної діяльності є розмежування юридичного поняття «особисте селянське господарство» і «фізична особа, яка провадить підприємницьку діяльність без створення юридичної особи (приватний підприємець)». Розмежування цих понять здійснюється на підставі того, що статус приватного підприємця – суб'єкта підприємницької діяльності – набувається після здійснення державної реєстрації у відповідному органі державної реєстрації. Ведення особистого селянського господарства здійснюється після

отримання відповідної земельної ділянки та не передбачає державної реєстрації [3; 4].

Дослідження розвитку законодавства України про особисте селянське господарство дало змогу визначити, що правове становище особистих селянських господарств залишається без адекватного законодавчого забезпечення. Прийняті в минулому законодавчі та нормативно-правові акти стосуються лише особистих підсобних господарств, що є недостатнім для регулювання суспільних відносин в особистих селянських господарствах [5]. Сучасні законодавчі та інші нормативно-правові акти регулюють майнові, земельні, податкові правовідносини, які виникають у разі ведення громадянами особистих селянських господарств. Інші види суспільних відносин в особистих селянських господарствах (соціальний захист, зайнятість, виробничо-господарська діяльність, підтримка ведення особистих селянських господарств тощо) залишилися поза межами нормативно-правового забезпечення, що не сприяє реалізації громадянами суб'єктивних прав на державне соціальне страхування, зайнятості тощо. Єдиного закону, в якому були б закріплені норми щодо поняття особистого селянського господарства, його правових ознак, правових засад використання земельних ділянок, правового режиму майна, здійснення виробничо-господарської діяльності, правового регулювання праці у цих господарствах тощо, не прийнято, що негативно впливає на стан реалізації конституційних прав на землю, працю, свободу вибору виду діяльності та ін.

Ведення особистих селянських господарств передбачає виникнення земельних, майнових, господарських, податкових та інших правовідносин. Необхідно розмежовувати правовідносини з ведення особистого селянського господарства від земельних, майнових, трудових правовідносин, що виникають у процесі ведення особистого селянського господарства. Враховуючи особливість об'єкта правового регулювання в особистих селянських господарствах, можна стверджувати про те, що суспільні відносини, які виникають у процесі ведення особистого селянського господарства, мають комплексний характер, що зумовлює специфіку їх правового регулювання не лише нормами аграрного законодавства, а й нормами земельного, цивільного, фінансового, трудового та інших галузей права. На основі аналізу чинного законодавства України можна дійти такого висновку, що сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у процесі ведення особистого селянського господарства, складають комплексний міжгалузевий інститут аграрного законодавства та аграрного права України "особисте селянське господарство"[1].

Державне регулювання взаємовідносин між суспільством та особистим селянським господарством визначається через обов'язки господарства та їх державну підтримку. До обов'язків членів особистого селянського господарства належать:

- дотримуватися вимог земельного законодавства та законодавства про охорону довкілля;
- підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;

- дотримуватися чинних нормативів щодо якості продукції, санітарних, екологічних та інших вимог відповідно до законодавства;

Державне регулювання діяльності особистих селянських господарств базується на законодавчих і відповідних нормативно-правових актах, які регулюють майнові, земельні, податкові правовідносини, що виникають у разі ведення громадянами особистих селянських господарств. Суспільні відносини в особистих селянських господарствах (соціальний захист, зайнятість, підтримка ведення особистих селянських господарств) мають лише декларативний характер і не забезпечені відповідними нормативно-правовими та законодавчими актами, що не сприяє реалізації громадянами суб'єктивних прав на державне соціальне страхування, сприяння зайнятості тощо. Це вимагає прийняття єдиного закону, в якому були б закріплені норми щодо поняття особистого селянського господарства, його правових ознак, правових засад використання земельних ділянок, правового режиму майна, здійснення виробничо-господарської діяльності, правового регулювання праці та ін. [2; 4].

Висновки. Стан сучасного законодавства стосовно агропродовольчої системи України вимагає розширення правозабезпечення діяльності особистих селянських господарств в частині землекористування, державної підтримки, оподаткування, соціально-економічного захисту населення, яку задіяну у виробництві продуктів харчування. Проведений правовий аналіз законодавчого забезпечення розвитку особистих селянських господарств показав, що зміни, які відбулися в законодавстві України, загалом сприяють розвитку особистого селянського господарювання громадян.

Бібліографічний список

1. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ©agroua.net 2002-2012.
2. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми / [Бородіна О. М., Киризиук С. В., Попова О. Л. та ін.] ; за ред. д.е.н. О. М. Бородіної. – К., 2008. – 264 с.
3. Княженко І. І. Агропродовольча політика держави в системі сталого розвитку економіки / І. І. Княженко // Теорія і практика управління національною економікою : зб. наукових пр. ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – С. 64–80.
4. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. – К. : ННЦІАЕ, 2009. – 292 с.
5. Липчук В.В. Селянські (фермерські) господарства: оцінка і проблеми становлення та розвитку / В.В. Липчук. – Львів : Вільна Україна, 1997. – 156 с.

Дяків Л. Державне регулювання розвитку особистих селянських господарств

На сучасному етапі розвитку країни державне регулювання в агропродовольчій сфері здійснюється відповідно до нормативно-правової бази з державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції, яка заснована на визначеній аграрній політиці держави з відповідною функцією та механізмами впровадження.

Ключові слова: державне регулювання, особисті селянські господарства.

Dyakiv L. State regulation of private farms

At the present stage of development of the country in agri-state regulation of the area carried out in accordance with the regulatory frame work of state support for agricultural

producers, based on the specified agricultural policy of the state of the respective function and mechanisms of implementation.

Key words: government regulation, private farm.

Дякив Л. Государственное регулирование развития личных крестьянских хозяйств

На современном этапе развития страны государственное регулирование в агропродовольственной сфере осуществляется в соответствии с нормативно-правовой базой государственной поддержки производителей сельскохозяйственной продукции, основанной на определенной аграрной политике государства с соответствующей функцией и механизмами внедрения.

Ключевые слова: государственное регулирование, личные крестьянские хозяйства.

УДК 339, 54 (477,83)

СТАН ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПОЛІПШЕННЯ ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ

С. Гачек, к. е. н.

Європейський університет

Т. Гачек, аспірант, Т. Гачек, к. е. н.

*Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького*

Постановка проблеми. Жодна країна світу не може успішно розвиватися без здійснення зовнішньоекономічної діяльності. З огляду на це найважливішим завданням зовнішньоекономічної політики України на сучасному етапі є створення та підтримка конкурентоспроможних на світовому рівні сфер національного господарства та економік регіонів, забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку їх експортного потенціалу, підтримка зовнішньоекономічної діяльності такими способами, які дають змогу зменшити суперечності між суб'єктами економічної діяльності і забезпечують найбільший економічний ефект.

Отже, зовнішньоекономічна діяльність регіону є актуальною науковою проблемою, вивчення якої значно інтенсифікувалося за останні десятиліття, з огляду на проголошення інтегрування України до ЄС стратегічним пріоритетом зовнішньої політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо України, то тему зовнішньоекономічної діяльності почали активно досліджувати вітчизняні вчені в 90-ті роки ХХ століття. Найвагоміший внесок у розроблення цієї проблеми зробили такі вчені, як В. Андрійчук, П. Беленький, В. Будкін, О. Білорус, І. Бураківський, М. Дудченко, Б. Губський, Г. Климко, А. Кредісов, В. Клочко, В. Новицький, Д. Лук'яненко, С. Мочерний, Ю. Макогон, Ю. Пахомов, С. Писаренко, М. Пітюлич, О. Плотніков, А. Поручник, В. Савчук, В. Сіденко, В. Степаненко, І. Сторонянська, В. Онищенко, А. Філіпенко, Т. Циганкова та ін.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження – з’ясування стану розвитку зовнішньоекономічної діяльності Львівської області. Об’єктом дослідження слугували процеси, які сприяють розвитку зовнішньоекономічної діяльності та поліпшенню її регулювання.

Виклад основного матеріалу. За даними Держстату України, у 2012 р. експорт товарів із Львівської області становив 1565,8 млн дол. США, імпорт в область – 3465,6 млн дол. США. Порівняно з 2011 р. експорт зменшився на 15,1%, або на 205,2 млн дол. США, імпорт – на 5,9%, або на 189,1 млн дол. США. Від’ємне сальдо зовнішньої торгівлі склало 1889,7 млн дол. США. Необхідно зауважити, що з року в рік воно збільшується: у 2000 р. – 88,5 млн дол. США, у 2005 р. – 287,6 млн дол. США, у 2010 р. – 1013,7 млн дол. США, у 2011 р. – 1923,6 млн дол. США.

Експорт товарів у країни ЄС у 2012 р. становив 93,6 млн дол. США, імпорт – 1856,2 млн дол. США. Порівняно з 2011 р. експорт у ці країни зменшився на 2,8, імпорт – на 34,9%.

У торгівлі з країнами СНД експорт склав 24,0%, а його вартість збільшилася на 18,2%.

Географія експорту у 2012 р. – 98 країн світу. Найбільші обсяги експортованої продукції (60%) припали на Польщу, Російську Федерацію, Німеччину, Індію, Данію та Білорусь.

Серед товарів, які Львівщина експортувала у 2012 р., переважали механічні, електричні машини й обладнання, текстиль та текстильні вироби, деревина та вироби з неї, недорогоцінні метали та вироби з них, енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки.

Найбільшу питому вагу серед підприємств, які експортували свою продукцію у 2012 р., мали ПП «Торговий дім Майола», ТзОВ «Леоні Ваерінг Системс УФ ГМБХ», ТзОВ «Кроно-Україна», ТзОВ «Бадер-Україна», ТзОВ «ОДВ-Електрик», ТзОВ «Електроконтакт Україна», ТзОВ «Мемель-Сервіс», ВАТ «Іскра», ПАТ Концерн «Галнафтогаз», ТзОВ «Мебель-Сервіс», ТзОВ «Монді Пекенджінг Бере Юкреїн». Вони забезпечили понад 50% загальнообласного експорту товарів. Найбільша питома вага імпортних операцій припадала на країни Європи, які забезпечили 56,5% імпорту області.

Зі 127 країн, з яких здійснювали імпорт товарів в область, найбільші обсяги мали Білорусь (26,8% загальнообласного імпорту), Польща (22,2%), Німеччина (10,3%). У загальному обсязі імпорту товарів найбільшу частину мали енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки, механічне обладнання, машини та механізми, електротехнічне обладнання та їх частини, полімерні матеріали, пластмаси і каучук, недорогоцінні метали та вироби з них, продукти рослинного походження, переважно плоди та цитрусові.

Найбільше експортував продукції у розрахунку на одну особу Стрийський район (2566,3 дол. США), а найменше (537,0 дол. США) – Радехівський. Найбільшими партнерами області у 2012 р. були ПП «ОККО-Бізнес», ТзОВ «Компанія Інтеграл», які постачали бензин і дизельне паливо, ТзОВ «Леоні

ТзОВ Ваерінг Системс УФ ГМБХ», ТзОВ «Трапик», ПАТ «Львівська кондитерська фірма «Світоч», ТзОВ «Кроно-Україна», ТзОВ «Імпортпродекспорт».

У 2012 р. експорт послуг здійснювали 485 підприємств області: 351 надавала послуги нерезидентам України і 276 скористалися послугами іноземців. Порівняно з 2011 р. експорт послуг зріс на 40,3, імпорт – на 12,4%. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами склало 130,2 млн дол. США. Експорт послуг здійснювали в 131 країну світу (у 2011 р. – 126). Основними партнерами в експорті послуг були Російська Федерація, Німеччина, Польща та Велика Британія. На них припадає третина загальнообласного експорту послуг.

У структурі експорту послуг домінували послуги зі створення програмного забезпечення, послуги транспорту і зв'язку. Значну частку в експорті займали послуги, пов'язані з охороною здоров'я, та послуги готелів і ресторанів. У 2012 р. підприємства області скористалися послугами зі 68 країн світу. Серед них – Польща, Велика Британія, Туреччина та Німеччина, які забезпечили 55% загальнообласного обороту імпорту послуг.

Зауважимо, що країни Євросоюзу залишилися основними партнерами: на них припало 71,9% імпорту послуг, а їх обсяг зріс на 6,32%. Частина країн СНД у загальній структурі послуг зросла у 2,2 рази і склала 6,3 млн дол США.

У 2012 р. майже половину імпорту всіх послуг здійснювали шість підприємств: ТзОВ «Аккорд-Тур», ТзОВ «Кроно-Україна», ЛКП «Львівавтодор», ТзОВ «Бей-Транс», ПАТ «Фольсбанк», ТзОВ «Танк-Транс».

Отже, динаміка експорту послуг з року в рік має тенденцію до зростання. Зокрема у 2012 р. він перевищував імпорт у 2,6 рази.

Обсяг прямих іноземних інвестицій у Львівську область від початку інвестування на 31 грудня 2012 р. становив 1634,8 млн дол. США. У розрахунку на одного жителя це склало 648,1 дол. США. Упродовж 2012 р. у підприємства та організації Львівщини залучено 314,3 млн дол. США прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), що у 2,1 рази більше, ніж у 2011 році. Це відбулося за рахунок придбання нерезидентами корпоративних прав у результаті приватизації державного майна (77% усіх надходжень). Загалом з урахуванням переоцінки, витрат і курсової різниці за 2012 р. в економіці області зріс сукупний обсяг іноземного капіталу на 247 млн дол. США (або 17,8%).

Інвестиції в економіку області у 2012 р. здійснили з 36 країн світу. З країн ЄС надійшло 90,2% загального обсягу інвестицій, з країн СНД – 0,8%, з інших країн світу – 9%. Найбільше інвестицій надійшло від партнерів з Кіпру – 478 млн дол. США, Польщі – 397,9 млн дол. США, Австрії – 220,8 млн дол. США, Німеччини – 84,8 млн дол. США, Швейцарії 76,2 млн дол. США. Це складає понад три чверті від загальнообласного обсягу прямих іноземних інвестицій. Їх у 2012 р. переважно спрямовували у виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 242,5 млн дол. США (77,1% усіх надходжень). Суттєві обсяги інвестицій надійшли у торговельні організації – 21,2 млн дол. США (6,7% від загальнообласного обсягу надходження) та підприємства, що займаються наданням комунальних та індивідуальних послуг. У сферу культури та спорту – 13,9 млн дол. США.

Упродовж 2012 р. нерезиденти вилучили з економіки області 74,9 млн дол. США. Утрати іноземного капіталу у 2012 р. становили 4,4 млн дол. США.

Заборгованість за кредитами та позиками, отриманими від прямих інвесторів-нерезидентів, на 31 грудня 2012 р. становила 389,1 млн дол. США. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій склав 2 млрд дол. США. Обсяг інвестицій (акціонерного капіталу) з області в економіку країн світу станом на 31 грудня 2012 р. становив 27,4 млн дол. США. Прямі інвестиції було спрямовано до Кіпру, Польщі, Чехії, Російської Федерації та США.

Значною проблемою в зовнішньоекономічній діяльності Львівської області є адміністративні перешкоди, що потребують усунення на законодавчому рівні. Тобто їх можна охарактеризувати як такі, що притаманні багатьом регіонам України. В Україні соціально-економічне управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності здійснюють обласні державні адміністрації, які повинні вирішувати питання з її регулювання. Однак тут виявляються корупція, багато суперечностей між законодавчою базою і практичною діяльністю на місцях, процес отримання дозволів, узгоджень, проходження різних видів контролю супроводжується спільними зловживаннями суб'єктів підприємництва і посадових осіб державної служби.

Реалізація Програми сусідства ЄС зумовлює вдосконалення аспектів євро регіонального співробітництва. Нові інструменти регіональної політики ЄС, які використовуються у Програмі сусідства ЄС, зумовлюють необхідність перегляду ставлення до євро регіонів в Україні та пошуку нових шляхів вирішення проблем, що є та виникають у транскордонних регіонах [3, с. 210]. У рамках Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства реалізують 15 програм прикордонного співробітництва, у тому числі Програму прикордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна», фінансування якої складає 186,2 млн євро [2, с. 127]. Мета цієї програми – соціально-економічний розвиток прикордонних територій та їх інтеграція [3, с. 50]. Однією з умов забезпечення ефективного транскордонного та міжрегіонального співробітництва визначена співпраця з Асоціацією європейських регіонів [1, с. 69].

Висновки. Отже, як бачимо, розвиток транскордонного співробітництва Львівської області з прикордонними регіонами сусідніх держав відбувається передусім на основі реалізації відповідних програм.

Для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності існує гостра потреба у формуванні (на національному та регіональному рівнях) органу, який би координував, об'єднував зусилля вчених, управлінців і бізнесових кіл, формував інформаційне поле і суспільну свідомість відповідно до європейського вектора інтеграції України.

Одним зі стратегічних напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності Львівської області є розвиток туризму, нарощування її експортного потенціалу, поглиблення транскордонної та євро регіональної співпраці.

Бібліографічний список

1. Георгіаді Н. Г. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності / Н. Г. Георгіаді, С. В. Князь. – Львів : Львівська політехніка, 2004. – 196 с.

2. Колінець Л. Б. Стимулювання зовнішньоекономічної діяльності фінансово-кредитними інструментами / Л. Б. Колінець // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка : економіка. – 2004. – № 16. – С. 125–129.
3. Лендєл М. Досвід Карпатського євро регіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва / М. Лендєл // Нашляху до Європи. Український досвід євро регіонів. – К. : Логос, 2011. – С. 49–71.

Гачек С., Гачек Т., Гачек Т. Стан зовнішньоекономічної діяльності Львівської області та поліпшення її регулювання

Розглянуто стан зовнішньоекономічної діяльності у Львівській області. Розкриті тенденції її розвитку та намічені шляхи регулювання.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, іноземні інвестиції, послуги.

Gachek S., Gachek T., Gachek T. Status of foreign economic activity of Lviv region and improve its regulation

The state of foreign trade activities in the Lviv region. Disclosed trends of its development and the ways regulation.

Key words: foreign trade, exports, imports, foreign investment, services.

Гачек С., Гачек Т., Гачек Т. Состояние внешнеэкономической деятельности Львовской области и улучшение ее регулирования

Рассмотрено состояние внешнеэкономической деятельности во Львовской области. Раскрыты тенденции ее развития и намечены пути регулирования.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, иностранные инвестиции, услуги.

УДК 631.16 : 332

ВІДНОСИНИ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Н. Павленчик, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Суспільне виробництво має безперервний цикл відтворення, характеризується постійним повторенням і відновленням, не може припинити виробляти продукт, як і не може перестати споживати. З огляду на це вибудовується послідовна і нескінченна кількість причинно-наслідкових зв'язків між людьми, об'єктами і речами.

У господарській практиці сільських товаровиробників також діє низка взаємообумовлених і взаємопов'язаних відносин, які регламентують і регулюють процес виробництва. Їх можна поділити за різними ознаками на індивідуальні та взаємні, постійні й тимчасові, двосторонні і багатосторонні, обов'язкові і за необхідності тощо, які проявляються на мікроекономічному рівні, як технологічні, виробничо-економічні і соціальні.

Особливий тип відносин формується і проявляється на рівні функціонування ринку сільськогосподарської продукції. Це зумовлено наявністю різних сегментів, кожному з яких властиві і відмінна форма та вид діяльності працівників, їх професійні навички і характерний результат праці. Але всі вони підпорядковані одній меті і виконують одне завдання – виробити й забезпечити постачання продуктів харчування населенню. За таких умов на ринку сільськогосподарської продукції на рівні господарської діяльності аграрних підприємств проявляються внутрішні відносини, такі як відносини власності, земельні, аграрні, виробничі, економічні, соціальні, що забезпечують безперервний технологічний процес виробництва продукції, та зовнішні, з боку виробничої інфраструктури, які безпосередньо впливають на діяльність аграрного сектору.

Відносини між сільськими товаровиробниками та партнерами на ринку сільськогосподарської продукції формуються як через укладені певні угоди, так і за фактом випадку. Встановлення і регулювання відповідних виробничо-економічних взаємовідносин на ринку сільськогосподарської продукції мають важливе значення як засоби забезпечення ефективного функціонування його окремих сегментів як на внутрішньому, так і зовнішньому рівнях, що потребує вивчення їх прояву та удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відносини в аграрному секторі економіки перебувають під пильною увагою чималої когорти вітчизняних учених. Серед опублікованих останнім часом праць варто виділити доробок І. Баланюка, О. Біттера, Ф. Горбоноса, Ю. Губені, С. Дусановського, І. Лукінова, М. Маліка, А. Остапчука, О. Філоненко, О. Шпикуляка, Г. Черевка, І. Яціва та ін. Науковці досить ґрунтовно розглянули види, форми прояву, різновиди та дію відносин у системі аграрного виробництва. Проте, на нашу думку, доцільно було б глибше вивчити систему відносин на ринку сільськогосподарської продукції в комплексі і в розрізі окремих його сегментів: виробництва, продукту, реалізації і споживача.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – розкрити прояв основних видів відносин на ринку сільськогосподарської продукції в розрізі його сегментів.

Виклад основного матеріалу. У науковій та економічній літературі термін „відносини” використовують без означення чітких меж, доцільності вживання і в кожному окремому випадку він може мати різну природу стосовно використання, що не дає загалу розуміння сутності й механізму дії і не забезпечує його конкретність. Відносини постійно розвиваються і модифікуються, ускладнюються і спрощуються – відбувається процес їхньої диверсифікації [1, с. 17]. У категоріальному форматі окремі автори вважають, що відносини – це категорія, яка характеризує взаємозалежність елементів певної системи. У сучасному тлумачному словнику української мови термін „відносини” означено як „...стосунки, взаємини, зв’язки між кимось. Вони перебувають у певній відповідності і співвідношенні з чимось, які показують відношення до чогось або зв’язок із чимось [4, с. 119].

Один з основних видів – економічні відносини – формуються як система в результаті взаємодії трьох відносно самостійних підсистем: організаційно-техніко-

економічних, виробничих відносин і відносин власності. Техніко-економічні відносини є речовою формою розвитку продуктивних сил, тоді як виробничі відносини і відносини власності відображають суспільну форму існування й функціонування продуктивних сил [1, с. 30].

Особливу роль у формуванні економічних відносин на мікрорівні відіграють відносини власності. Власність є мірилом незалежності засобів і результатів виробництва для будь-якого господарюючого суб'єкта. Під впливом форми власності формуються виробничі відносини, спосіб поєднання факторів виробництва і форми організації праці, управління підприємством та їх спрямованість на найраціональніше використання ресурсів.

Субстанцією економічних є виробничі відносини. Вони існують як об'єктивна реальність між людьми, самі по собі невидимі, але без них не може відбуватися виробництво. Процес розвитку виробничих відносин можна розглядати лише як результати праці – колективу чи підприємства, які в умовах товарно-грошових відносин функціонують у формі товарів і є речовими носіями виробничих відносин.

Первинною ланкою на ринку сільськогосподарської продукції є сегмент виробництва. Сфера матеріального виробництва – підґрунтя формування виробничих зв'язків і відносин, а субстанція виробничих відносин – це людина та її праця. Вони є спільною основою для формування продуктивних сил, тоді як продуктивні сили, зі свого боку, є речовим підґрунтям виробничих відносин. Продуктивні сили і виробничі відносини складають єдине ціле суспільного виробництва, відображаючи взаємодію людини з природою та взаємовідносини між людьми в усьому процесі виробництва, а їх рівень розвитку і форма функціонування віддзеркалюють стан і характер виробничих відносин.

Структуру виробничих відносин значною мірою визначають виробничі зв'язки між окремими суб'єктами, що беруть участь у виробничому циклі і у свою чергу залежать від низки чинників зовнішнього впливу. У зв'язку з цим на мікрорівні, крім виробничих, існує низка відносин, які причетні безпосередньо або супроводжують рух продукту від виробника до споживача. Ними є відносини розподілу, обміну і споживання. Але первинними і джерелом розвитку руху продукту праці аграрних виробників на ринку сільськогосподарської продукції є виробничі відносини, що формуються у сегменті виробництва (рис. 1).

Процес продукування сільськогосподарської продукції здійснюється лише в сегменті виробництва. Тут відбувається взаємодія людей з елементами природи через застосування засобів і предметів праці, в результаті чого одержують продукцію. Щоб виробити певний продукт, працівники виконують різні роботи та операції, що послідовно йдуть одні за одними і змушують людей вступати в різні відносини для забезпечення безперебійності виконання технологічного процесу.

Діяльність людей у такому разі належить розглядати не лише з погляду прийомів і способів їх дій у процесі виробництва, а й погляду найефективнішого використання усіх факторів виробництва. Саме тому працівник, керівник чи колектив повинні обрати таку структуру виробництва, яка б дала змогу розвивати виробничі відносини, спрямовані на мінімізацію затрат праці і ресурсів,

виробництво максимальної кількості продукції, що задовольнила б рівень потреб суспільства.

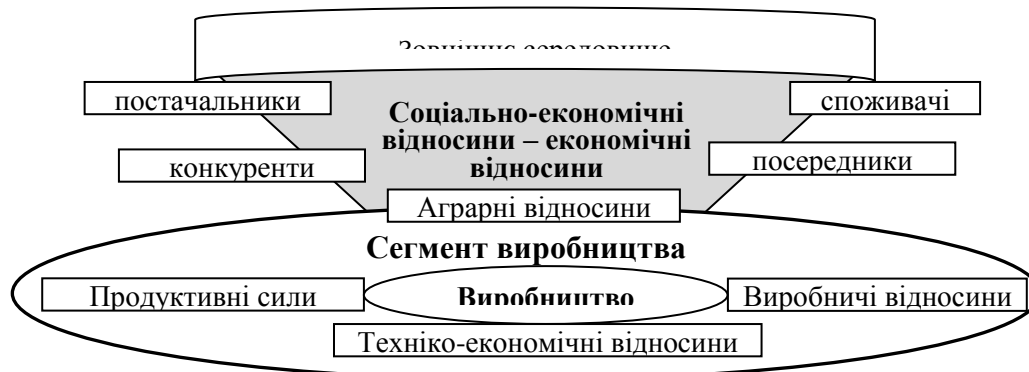

Рис. 1. Модель імплементації відносин у сегменті виробництва ринку сільськогосподарської продукції.

Виробничі відносини, які виникають і проявляють себе на рівні сегмента виробництва, поступово трансформуються і диверсифікуються в сегмент продукту. Безпосередньо у сегменті продукту існує широка гама відносин, наприклад, відносини, зумовлені технічним поділом праці між різними спеціальностями, відносини між різними підрозділами підприємства, між працівниками, які виконують послідовно взаємопов'язані виробничі операції тощо, а також між підприємствами зовнішнього середовища. Переважно ці відносини мають технічний характер. Аналогічними можуть бути також внутрішньогосподарські відносини між підрозділами аграрного підприємства щодо організації виробництва кінцевої продукції, матеріально-технічного забезпечення, оренди засобів виробництва тощо; внутрігосподарські відносини між працівниками аграрного підприємства щодо організації праці й виробництва, створення безпечних умов і відповідної оплати праці, впровадження оренди та надання соціальних послуг (рис. 2).

У сегменті продукту можна спостерігати систему технічних відносин, які проявляються у двох площинах: ставленні працівників до технічних засобів як «партнерів виробництва» та взаємодії працівників із технічними засобами у процесі їх використання. Працівники повинні проявляти дбайливе ставлення до тракторів, сільськогосподарських машин і механізмів, обладнання та інших технічних засобів через своєчасне та якісне проведення технічного догляду і ремонту, виконання щоденного огляду та усунення дріб'язкових несправностей. Система догляду передбачає перелік робіт із технічного обслуговування та їх здійснення у примусовому порядку з метою профілактики та попередження аварійних спрацювань, поломок і порушення регулювання робочих органів, що негативно може позначитися на якості роботи.

Ставлення працівників до засобів праці у процесі їх експлуатації зумовлює необхідність дотримання ними раціонального завантаження силових машин, без

перевантажень і водночас досягнення продуктивності агрегату відповідно до його техніко-економічних параметрів. З іншого боку, повинні бути забезпечені умови роботи машин відповідно технічних вимог: відповідність пального стандартам, змащення та охолодження агрегатів, які б забезпечували найбільш економічний спосіб підтримання техніки в нормальному технічному стані протягом усього періоду служби.

Рис. 2. Модель імплементації відносин у сегменті продукту ринку сільськогосподарської продукції.

Формування відносин аграрних виробників у сегменті продукту базується зазвичай на технології, в межах якої відбувається техніко-економічне поєднання працівників із засобами виробництва [2]. Підставою для цього слугують технологічні карти, які забезпечують виконання кожної операції в суворо визначений для неї час в єдиному виробничому темпі певною базовою машиною і дають змогу раціонально використовувати всі інші допоміжні засоби. Регламентовані технологічними картами техніко-економічні відносини допомагають встановити тісний взаємозв'язок між дотриманням технологічних вимог і раціональним використанням засобів і робочої сили у процесі виробництва сільськогосподарської продукції.

Завершальним етапом діяльності виробників у сегменті продукту є трансформування їх дій у сегмент реалізації, але вже в іншій якості. Від обсягів одержаних прибутків у процесі реалізації сільськогосподарської продукції значною мірою залежать відтворювальні процеси аграрних товаровиробників, а тому цьому процесу повинна приділятися особлива увага, яка характеризується вибором

каналів реалізації та формуванням економічних відносин на стадії обміну між виробниками і споживачами (рис. 3).

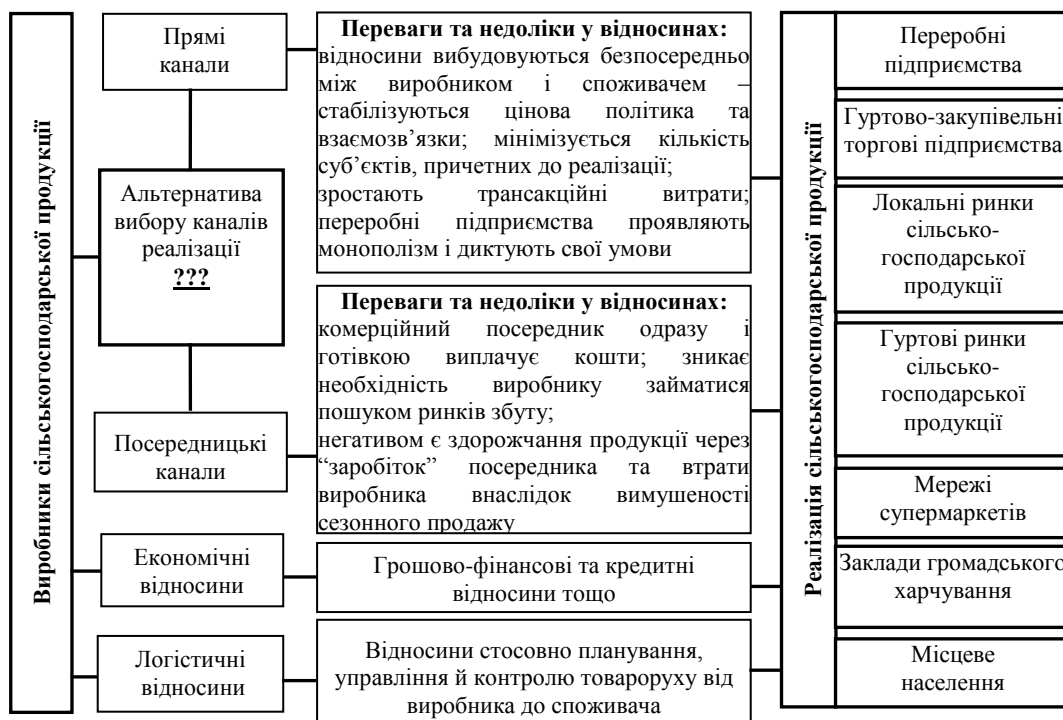

Рис. 3. Модель імплементації відносин у сегменті реалізації ринку сільськогосподарської продукції.

Обмін характеризує завершальний етап суспільного виробництва. На стадії обміну відбувається реалізація продукції. Відносини між людьми у сфері обміну виникають у процесі купівлі-продажу товарів і послуг підприємствами, державою, торговельними організаціями, населенням [2].

В аграрному секторі економіки реалізація на ринку сільськогосподарської продукції надає підприємствам комерційних рис. На рівні аграрного підприємства обміну передують розподіл продукції. Він окреслює форми і методи реалізації та питання зберігання й транспортування товару до споживача. Доставляючи продукт виробництва до споживача, обмін завершує процес виробництва, водночас він лише продовжує процес, що починається з виробництва, і визначається ним [2].

Реалізація результатів діяльності аграрних товаровиробників на ринку сільськогосподарської продукції безпосередньо позитивно впливає на задоволення потреб споживача лише через своєчасне постачання продукту до визначеного місця обміну. Реалізація продукції безпосередньо кінцевому споживачу на торговому ринку є найвигіднішою. Непрямі канали реалізації – коли між виробником і споживачем має місце діяльність третьої особи. Реалізація продукції за непрямыми каналами характеризується необлаштованістю місць і недосконалістю проведення торговельних операцій, реальної поінформованості про стан ринку, попит,

пропозицію, кон'юнктуру, ціну на продукцію та відсутністю конкуренції як з боку виробників, так і споживачів.

Особливу незручність непрозорими відносинами та певну економічну загрозу виробникам на ринку сільськогосподарської продукції проявляють фізичні посередники у процесі купівлі-продажу продукції. Такі відносини, з погляду виробника, аж ніяк не можна вважати комерційними. Реально ж значна частина посередників скуповують у виробника сільськогосподарську продукцію за нижчою ціною, користуючись тим, що такий спосіб реалізації економить час, який вкрай необхідний для спрямування на виконання важливих робіт осіннього циклу.

На шляху руху продукції від виробника до споживача посередники залежно від виду і корисності продукції можуть змінюватися кілька разів, встановлюючи цінові надбавки, чим здорожчують її. Особливо ці дії є відчутними в реалізації м'яса на торговому ринку, де ціна в 1,5 – 2 рази вища, ніж закупівельна. Торговельні відносини, що вибудовуються між комерційними посередниками і виробниками, є не на користь ні виробнику, ні кінцевому споживачу. Різниця між закупівельною і реалізаційною ціною – джерело доходу лише комерційних посередників. Однак такі комерційні відносини „влаштовують” виробників тим, що, на відміну від офіційно зареєстрованої заготівельної організації, комерційний посередник одразу готівкою проводить оплату. Для споживача питання, кому належатиме додатковий дохід, одержаний від реалізації продукції на ринку за ринковою ціною, не є вагомим.

Відомі випадки неадекватності розвитку відносин між посередниками і виробниками готової сільськогосподарської продукції на торговому ринку. Проявляється характер примусу товаровиробників до здачі продукції посередниками перед в'їздом на торговий ринок. Останні змушують виробників продавати продукцію за визначеною ними ціною і перепродують товар споживачам за монопольно встановленою ними ж ціною на ринку, яка є у два рази вищою. Від такої операції посередники одержують зиск, який значно перевищує дохід сільських товаровиробників. Особливо недоброзичливо чинять посередники в період збирання врожаю. Висока потреба виробників в обігових коштах для проведення осінніх польових робіт змушує їх реалізовувати продукцію будь-кому, хто проявить попит. За таких умов встановлюються низькі ціни і виробники стають ошуканими. Таку думку висловили 80,5 % респондентів з-посеред опитаних керівників сільськогосподарських підприємств.

Подібні економічно-комерційні відносини намагаються будувати зі сільськогосподарськими товаровиробниками і переробні підприємства. Користуючись відсутністю участі держави у формуванні ефективної цінової політики, переробні підприємства проявляють монополізм і диктують свої умови товаровиробникам сільськогосподарської продукції.

Рішення щодо вибору каналу реалізації супроводжується ризиком виробника. Економічно-комерційні відносини між ним і споживачем, що мали б забезпечити спрямований рух на ринку сільськогосподарської продукції і, який, на переконання виробника, є найбільш раціональним і найбільш вигідним у конкретний час, не завжди є справедливим. Вони стануть такими лише за умов

узгодженої ціни, за якої виробник забезпечить собі повернення понесених матеріально-грошових затрат і одержить оптимальний дохід, що підтримає відтворювальний процес, а споживач – придбає необхідну продукцію за найвигіднішою ціною.

У сегментах «виробництва», «продукту» і «реалізації» складаються переважно економічні відносини сільських товаровиробників із постачальницько-закупівельними підприємствами, організаціями та безпосередньо з іншими підприємствами-виробниками. Вони постачають підприємствам аграрного сектору економіки сільськогосподарські машини, обладнання, мінеральні добрива, засоби захисту рослин, тварин, корми та інші сировинні ресурси. Але учасником ринку сільськогосподарської продукції вони не є.

На ринку сільськогосподарської продукції в сегменті «споживача» має місце взаємодія сільських товаровиробників на торговому ринку, ярмарку, лотках, магазинах тощо з покупцями-споживачами, де домінує роздрібний торговець. Споживач – фізична або юридична особа, яка споживає виготовлені іншими суб'єктами товари, а також продукти і послуги власного виробництва [2]. До споживачів сільськогосподарської продукції також належать підприємства з її переробки, заготівельно-збутові організації, мережа торговельних підприємств, підприємства громадського харчування, комерційні посередники і безпосередньо споживачі продукції у натуральному вигляді (рис. 4).

Зазвичай на торгові ринки, ярмарки, лотки, магазин тощо сільські товаровиробники спрямовують близько 40 % у натуральному вигляді виробленої ними продукції, з якої близько 25 % вони реалізують самостійно. Відбувається безпосередній продаж товару і передача його від виробника-продавця покупцю з рук у руки. Таким чином відбувається безпосередній контакт і прояв прямих комерційних відносин, які забезпечують задоволення потреб споживачів за найнижчими цінами. У процесі намірів задоволення попиту, за прямого розвитку торговельних відносин, сільськогосподарський виробник на торговому ринку має безпосередні бізнесові відносини з індивідуальним споживачем. Вимоги останнього трансформуються у комерційні відносини, у процесі яких продавець повинен запропонувати покупцю конкретний асортимент товару, здійснити подрібнення партії на вимогу, забезпечити сервісне обслуговування. У цих відносинах покупець демонструє індивідуальний попит, який визначається і характеризується низкою суб'єктивних чинників, основними з яких є смакові уподобання, видові характеристики, якість, визначена кількість та ціна.

Комерційні відносини з формування рівня цін окремими товаровиробниками і покупцями встановлюються на основі цінності товару, що сприймається споживачами. Цей процес є обоюстороннім, узгодженим і комерційні відносини базуються на споживацьких запитах з боку виробника, де враховуються його витрати та прибуток, а цінність товару розглядають споживачі як сукупність цінності задоволення потреб і цінності акту купівлі-продажу. Цінність задоволення потреб – це порівняння вигод і втрат споживача за фактом купівлі-продажу, а цінність акту купівлі-продажу утворюється як різниця між ринковою ціною і ціною придбання (рис. 5).

Прояв економічних відносин: Формування ціни на основі закону попиту та пропозиції; прямі комерційні відносини, які забезпечують задоволення потреб споживачів				
Сільсько- господарські підприємства	Реалізація сільськогосподарської продукції	Інтереси виробників: максимальна ціна; наявність і доступність місць продажу; інформаційне забезпечення; достатня кількість споживачів; наявність місць зберігання продукції; оперативність продажу	Інтереси споживачів: мінімальна ціна; відповідний асортимент, кількість, якість та пакування продукції; стислі строки поставки; відповідність санітарно- епідеміологічним вимогам; забезпечення смакових характеристик товару	Переробні підприємства
Фермерські господарства				Гуртово- закупівельні підприємства
Господарства населення				Локальні ринки
	Споживачі сільськогосподарської продукції			Гуртові ринки
				Мережі супермаркетів
				Заклади громадського харчування
				Місьцеве населення

Рис. 4. Модель імплементації відносин у сегменті споживача ринку сільськогосподарської продукції.

Рис. 5. Теоретичне вираження емпіричного пізнання соціально-економічних відносин між сегментами ринку сільськогосподарської продукції.

На ринку сільськогосподарської продукції залежно від коливання ціни може відбуватися ситуація, коли взаємообумовленість попиту і пропозиції переростає в їх протиріччя, в умовах якого виграють споживачі або виробники. Комерційні відносини на ринку формуються з позиції споживача – зниження ціни і вигода, а виробника – утримання від реалізації продукції. За таких умов проявляються і посилюються відносини конкуренції як серед виробників, так і серед споживачів, яка за своєю природою виконує роль регулятора темпів і обсягів виробництва, спонукаючи виробників активно впроваджувати у виробництво досягнення науково-технічного прогресу, вдосконалення технології та організації праці.

Специфіка сільськогосподарського виробництва, яка зумовлена сезонним характером тривалістю оперативного циклу та залежністю від природно-кліматичних умов, відкритість аграрних ринків для надходження товарів іноземного виробництва зумовлюють необхідність втручання держави в торговельні відносини. Важливим та основним недоліком є законодавча незабезпеченість договірних відносин між виробниками сільськогосподарської продукції та споживачами, а держава, як у жодній іншій галузі, намагається регулювати ціни.

Висновки. Різні форми відносин на ринку сільськогосподарської продукції зумовлені участю великої кількості об'єктів – учасників ринку, дотичних до процесів виробництва, руху та реалізації продукції, які на кожному окремому етапі її супроводжують на правах власника або стають ними. Тому лише налагодження досконалих відносин і відповідної узгодженості між сільськогосподарськими товаровиробниками, заготівельниками, посередниками та споживачами може забезпечити найбільш ефективне задоволення інтересів кожного з учасників.

Бібліографічний список

1. Горбонос Ф. В. Кооперація : методологічні і методичні основи / Ф. В. Горбонос. – Львів : ЛДАУ, 2003. – 264 с.
2. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Академія, 2000 – 2001.
3. Остапчук А.Д. До аналізу наукових поглядів на формування ринкових відносин / А. Д. Остапчук, Р. П. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 86–88.
4. Сучасний тлумачний словник української мови : 50 000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. – Харків : Школа, 2006. – 832 с.
5. Філоненко О. С. Аграрні відносини: зміст, розвиток, майбутнє. – К. : Урожай, 1996. – 208 с.

Павленчик Н. Відносини на ринку сільськогосподарської продукції

Розглядається система відносин на ринку сільськогосподарської продукції в розрізі окремих сегментів і подається характеристика кожного з них.

Ключові слова: ринок сільськогосподарської продукції, відносини, сегменти виробника, продукту, реалізації та споживача.

Pavlenchuk N. Relations on the market of agricultural products

We consider the system of relations in the market of agricultural products in the context of individual segments and characteristics of each species.

Key words: market of agricultural products, relationships, segment of the manufacturer, product, implementation and consumers.

Павленчик Н. Отношения на рынке сельскохозяйственной продукции

Рассматривается система отношений на рынке сельскохозяйственной продукции в разрезе отдельных сегментов и приводится характеристика каждого из них.

Ключевые слова: рынок сельскохозяйственной продукции, отношения, сегмент производителя, продукта, реализации и потребителя.

УДК 331.556:338.431

ПЕРЕШКОДИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Т. Гошко, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Ринок Інтернет-розрахунків розширюється з дивовижною швидкістю, адже, звернувшись до інформаційної мережі, можна отримати цілий спектр послуг. Та, на жаль, в Україні цей ринок і досі перебуває в ембріональному стані й напевно йому буде потрібно більше часу для власного розвитку, ніж аналогічному ринку в розвинених країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку електронної комерції в Україні привертає увагу науковців, серед яких А. Чухно, А. Сладков, А. Нефьодов, В. Новицький, А. Чучковська, В. Желіховський, Н. Меджибовська, О. Чубукова та ін. Віддаючи належне доробку згаданих учених, зауважимо, що актуальним є огляд проблем і перешкод, які виникають у розвитку електронної комерції в Україні [4].

Постановка завдання. З огляду на те, що становище української електронної комерції не можна назвати навіть зародковим, перед нами стояло завдання окреслити проблеми і перешкоди, які стоять на шляху її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Двадцять перше століття – час інформації, час автоматизації у різних галузях людської діяльності. Комп'ютер, який використовують практично в усіх сферах життя, став символом сьогодення. В усьому світі інформаційні та телекомунікаційні технології викликають нову індустріальну революцію, не менш значущу, ніж промислові революції минулого, і таку, що матиме вельми далекосяжні наслідки, що додає величезних можливостей інтелекту людини й створює нові інформаційні ресурси, які суттєво впливають на спосіб нашої діяльності та життя. Це означає: заохочення підприємницького інтелекту, який створює можливості для появи нових секторів економіки, що динамічно розвиваються; розвиток загального підходу до регулювання ринку, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності економіки та ринку інформаційних послуг.

До одного з таких секторів економіки належить електронна торгівля, що розвивається бурхливими темпами, змінюючи звичні способи ведення бізнесу. Сьогодні в розвинених країнах кількість он-лайнних операцій зростає, а компанії

на будь-якому ринку і в будь-якому регіоні світу поспішають залучити електронну комерцію у свої бізнес-плани. Кількість українців, які мають постійний доступ до Інтернету, збільшується з кожним днем. Цілком логічно, що разом зі зростанням абонентської бази розвивається і вітчизняний сегмент Всесвітньої Мережі – стає більше Інтернет-магазинів, все частіше навіть не пов'язані з Мережею компанії ухвалюють рішення про прийом платежів у режимі On-line за свої товари і послуги. Водночас стрімкий розвиток безготівкових розрахунків і розбудова інформаційного суспільства в нашій країні вимагають вирішення низки соціальних, організаційних, юридичних та інших проблем, що безпосередньо пов'язані з розвитком і становленням електронного бізнесу в Україні.

Цьому є низка причин:

- недостатній рівень розвитку ринкових відносин у більшості секторів економіки, що не стимулює впровадження прогресивних вискоєфективних інформаційних технологій;
- відсутність достатнього обсягу вільних фінансових засобів у вітчизняних підприємств і фінансових установ, що перешкоджає інтенсивному розвитку ринку Інтернет-послуг;
- низька платіжна спроможність населення, що не сприяє збільшенню користувачів мережі. Для того щоби щось купувати в Інтернеті, треба мати якісь кошти. З огляду на те, що понад половина українців опинилася за межею бідності, важко розраховувати на реально широку аудиторію. Інтернет-технології найбільш ефективні, коли ними користується не менше ніж 5% населення. В Україні, за різними оцінками, можливості глобальної інформаційної мережі Інтернет активно використовують від 2,5 до 4% населення;
- недостатній рівень розвитку телекомунікаційної інфраструктури, що не дає змоги надавати споживачеві сучасні види послуг. Доступ до Інтернету в Україні ще досить дорогий;
- низький рівень використання інформаційних технологій на підприємствах, в організаціях та органах державної влади, що не сприяє усвідомленню місця і ролі мережі Інтернет у сучасній економіці;
- значна різниця в рівні інформатизації великих міст і регіонів країни, що зменшує потенційну аудиторію користувачів мережі;
- повна відсутність у нашій країні надійної системи оперативної доставки матеріальних цінностей гальмує розвиток нашої он-лайнової торгівлі навіть більше, ніж мала кількість користувачів Інтернету. Наша ж пошта, крім того, що має малу швидкість, взагалі не гарантує доставки надісланого;
- нерозвиненість надійних і легітимних засобів аутентифікації, цифрових підписів, сертифікатів і шифрування. Виникають проблеми конфіденційності й цілісності даних, дотримання прав інтелектуальної власності. Стандарти і законодавча база недостатньо розроблені, недостатня нормативно-правова база в питаннях розвитку мережі Інтернет, інформаційних ресурсів та інтелектуальної власності, що не сприяє розвитку ринку Інтернет-послуг;

– недосконалі механізми оплати. Незважаючи на розвинуту культуру використання магнітних карток, їхні власники утримуються від активного застосування, побоюючись шахрайства. Надійніші рішення, пов'язані з мікропроцесорними картками, ще не мають розвинутої інфраструктури й охоплюють лише визначені мегаполіси або невеликі регіони. Реальна схема e-commerce починає працювати за дієвого механізму оплати. Пластикові картки є аж ніяк не у всіх, кредитні картки вкрай мало поширені. Існують і традиційні для кредитних карток проблеми списання грошей за фальшивими рахунками і відмовлення від оплати рахунка. Крім того, заплатити з картки можна далеко не в усіх магазинах. Щонайменше половина українських Інтернет-магазинів здійснює доставку товарів з оплатою в момент одержання покупки, у тому числі й післяоплатою. Основна причина – Інтернет-торговці не вірять, з одного боку, у чесність покупців а, з іншого – у надійність платіжних систем. Вирішенням цієї проблеми повинно стати істотне удосконалення систем Інтернет-платежів, поширення пластикових карток, особливо в банківській сфері, створення мереж банків-агентів;

– низький рівень безпеки під час здійснення оплати кредитною картою. Обдурити в момент проведення платежу з пластикової картки через Інтернет легше, ніж у разі платежу у звичайному магазині. У США близько 1% платежів з пластикових карток виявляються шахрайськими. Половина цих шахрайських платежів припадає на Інтернет (причому обсяг платежів через Інтернет складає менше ніж 10%);

– за допомогою багатьох кредитних карт можна оплачувати суми не менші за якийсь певний ліміт, у той час як чимала частина обороту в інформаційному бізнесі буде забезпечена платежами в "нижньому ціновому діапазоні" (менше за 1 долар). Це може бути ціна реєстрації на інформаційному WWW-вузлі або ціна купівлі електронного варіанта газети;

– недостатньо широкий спектр товарів і послуг, доступний через мережу. Безумовно, основним моментом для залучення споживчих грошей на електронні ринки, як і в звичайному бізнесі, є формування достатнього обсягу пропозиції за привабливими цінами. Фактично ця складова тільки-но починає розвиватися, особливо у сфері продукції щоденного використання;

– висока вартість володіння електронним магазином. Сьогодні створити повноцінний магазин, прив'язаний до системи обліку реальної фірми, можуть великі компанії, тому що комплекс послуг з його "розгортання" оцінюється від 2 до 50 тис. дол. США;

– трудомісткість пошуку необхідного товару чи інформації. Обсяг ресурсів мережі Інтернет практично подвоюється щороку, пошукові машини дають багатотисячні відгуки на прості запити, мови запиту ще дуже далекі від природних;

– менталітет українського народу: 70-літнє загартування українського народу виробило звичку добувати необхідні товари з боєм, у чергах, з номерками на руках. Тепер це виражається в іншій формі. Більшість людей, перш ніж щось купити –

телевізор чи холодильник – самі об’їдуть магазини, обдивляться, поговорять із продавцями тощо;

– довіра до продавця. Покупець має довіряти магазину. Багато хто вже “наївся” пірамідами та іншими видами афер.

Окремо варто виділити таку проблему, як повна відсутність державної статистичної інформації, щодо електронної комерції в Україні. Це значно звужує можливості аналізу та прогнозування тенденцій її розвитку в нашій країні.

Однією з основних проблем розвитку електронного бізнесу в Україні взагалі та Інтернет-сектора фінансових послуг зокрема, є прогалини у законодавчій базі. В Україні не існує законодавчих актів, які б чітко регулювали сферу Інтернет-послуг.

Підсумовуючи, можна сказати, що лише комплексне вирішення всіх проблем може скоротити розрив у темпах зростання ролі електронної комерції у світі та Україні, при цьому саме держава повинна найбільше перейматися проблемами цієї галузі. Інакше знову ризикує підібрати ті крихти від пирога електронної комерції, які нікому іншому не будуть потрібні.

Висновки. Отже, сфера електронної торгівлі має чимало недоліків і проблем, які гальмують її подальший розвиток, але від яких вона напругу залежить. Питання ведення бізнесу в Інтернет і для України має яскраве майбутнє, але хочеться зауважити: якщо посилатися на об’єктивні труднощі й нічого не робити, то наша держава знову буде відгородженою від світу завісою. Тільки цього разу не залізною, а електронною.

Бібліографічний список

1. Антохонова І. Про використання інформаційних технологій і їх вплив на розвиток економіки / І. Антохонова, О. Полухіна // Питання статистики. – 2010. – № 5. – С. 61–67.
2. Говядкін І. Є. Іншого шляху розвитку бізнесу, інакше як використання ІТ-технологій – не існує / І. Є. Говядкін // Управління персоналом. – 2007. – № 8. – С. 8–15.
3. Карташова І. В. Електронна комерція в Україні та її перспективи / І. В. Карташова // Держава та регіони. – 2007. – № 6. – С. 80–84. – (Серія «Економіка та підприємництво»).
4. Меджибовська Н. Перспективи розвитку електронного бізнесу в Україні / Н. Меджибовська // Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 36–41.
5. Рационалізація застосування електронної комерції в Україні [Електронний ресурс] // Міжнародна електронна комерція (International E-Commerce). 11.09.2010. – Режим доступу : http://e-commerce2000.blogspot.com/2010/09/blog-post_2539.html.
6. Салій Т. М. Електронна комерція та Інтернет в інформаційному секторі економіки / Т. М. Салій // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. – К., 2007. – Вип. 9(76). – С. 114–117.

Гошко Т. Перешкоди розвитку електронної комерції в Україні

Електронний бізнес – це середовище, в якому будь-яка людина може успішно вирішити питання ведення бізнесу, оплати рахунків, оформлення покупок, використовуючи при цьому мінімум часу й заощаджуючи свої кошти. Але щоб скористатися всіма перевагами, потрібно усунути перешкоди. У статті охарактеризовано перешкоди, які стоять на шляху розвитку електронної комерції.

Ключові слова: електронна торгівля, електронна комерція, Інтернет.

Goshko T. Barriers to the development of e-commerce in Ukraine

E-Business is an environment in which anyone can successfully resolve the issue of business, pay bills, shop design, using less time and saving their money. But to take full advantage, you need to remove barriers. This article describes the obstacles that stand in the way of e-commerce.

Key words: e-commerce, e-commerce, the Internet.

Гошко Т. Препятствия развитию электронной коммерции в Украине

Электронный бизнес представляет собой среду, в которой любой человек может успешно решить вопросы ведения бизнеса, оплаты счетов, оформление покупок, используя при этом минимум времени и экономя свои средства. Но чтобы воспользоваться всеми преимуществами, нужно устранить препятствия. В статье охарактеризованы препятствия, стоящие на пути развития электронной коммерции.

Ключевые слова: электронная торговля, электронная коммерция, Интернет.